ПЛ 2968

РАД МАТИЦЕ СРПСКЕ

4

НОВИ САД

1972

МИ ДОЛЕ ПОДПИСАНИ

добровољно се слажемо и установљавамо једно Дружство, као једно тело, које равним, и једним јединим духом за ползу и славу народну дише. I. Повод и намерење. — Начин намереније получити. — Повод к заведенију овога Дружства јест једина љубов и ревност к општему благу; а намереније јест распространеније књижества и просвештенија народа Србског, то јест, да се Књиге Србске рукописне на свет издају и распространавају, и то сад и отсад без престанка за свагда.

(4/16. фебруара 1826. године)

ОСНИВАЧИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

у Пешти 1826. године

Гаврило Бозитовац, 1798—1856
Јован Деметровић, 1778—1830
Јосиф Миловук, 1793—1850
Петар Рајић, 1780—1855
Андрија Розмировић, 1798—1835
Борђе Станковић, 1782—1853
др Јован Хаџић, 1799—1869

п II 2968

РАД МАТИЦЕ СРПСКЕ

БРОЈ 4.
ГОДИНА CXLVI
ОД ОСНИВАЊА
МАТИЦЕ СРПСКЕ
1972.

РАД МАТИЦЕ СРПСКЕ

издаје Матица српска
као свој повремени орган

Чланови уредништва:
Сава Јосић
др *Божидар Ковачек*
Павле Малетин
Миливој Николајевић
Бошко Петровић

Главни уредник
Павле Малетин

Одговорни уредник
Бошко Петровић

Технички уредник
Лаза Атанацковић

Уредништво: Нови Сад, Улица Матице српске 1.
Телефон: 44-609 * Цена по броју: 2,5 дин. *
Чланови Матице српске добијају *Рад* бесплатно.
Штампа: „Просвета“, Нови Сад, 1972.

САДРЖАЈ

СТО ДВАДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА ГАЛЕРИЈЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ — Љиљана Живановић — — — — — — — — — — 5
ПРЕ 45 ГОДИНА — КАКО ЈЕ ПРОСЛАВЉЕНА СТОГОДИШЊИЦА МАТИЦЕ СРПСКЕ — П. М. — — — — — — — — 26
СВЕЧАНА СЕДНИЦА МАТИЦЕ СРПСКЕ 1972. — — — — 28
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1971. ГОДИНИ — Др Божидар Ковачек — — — — — — — — — — — — 33
ИЗ ИЗВЕШТАЈА О РАДУ ИЗДАВАЧКОГ ПРЕДУЗЕЋА МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1971. ГОДИНИ — Сава Јосић — — — — — — 43
АНТИКВАРНИЦА МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ — Л. Ч. 48
КАТАЛОГ КЊИГА У АНТИКВАРНИЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ — Сава Паланчанин — — — — — — — — — — — — 51
ГАЈ И ДЕМЕТЕР — Милорад Живанчевић — — — — — 56
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ И РУСКЕ БИБЛИОТЕКЕ — Л. Чурчић — — — — — — — — — — — — — — 58
ХРОНИКА — У НЕКОЛИКО РЕЧИ — Ж. Б. — — — — — 72
САВЕТОВАЊЕ О ПРОУЧАВАЊУ НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВА ВОЈВОДИНЕ — Живко Боаров — — — — — — — — 77
ИЗ ИСТОРИЈЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ — ПРЕДСЕДНИЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ — Живан Милисавац — — — — — — — 81

Инв. бр. 62.834

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
НОВИ САД

П II 2968

РАД МАТИЦЕ СРПСКЕ

Година 2. Мај 1972. Број 4.

СТО ДВАДЕСЕТ ПЕТ ГОДИНА ГАЛЕРИЈЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Ове године навршава се сто двадесет пет година постојања Галерије Матице српске. Тим поводом сетимо се њеног настајања и поменимо, сумарно, сва настојања која су улагана да би се испунили њени задаци. Деценије рада ове, без сумње, једне од најстаријих установа своје врсте у нашој земљи, дале су и резултате које је вредно забележити. Када се приступи разматрању историјата Галерије, уочавају се четири етапе њеног развоја које су израстале једна из друге и које су обележене не толико временским границама, колико прерастањем једног садржаја рада у други. Ради прегледности и што јаснијег уочавања њеног значаја, даје се преглед прошлости Галерије у четири поглавља: од оснивања до отварања за јавност; од 1933. године до II светског рата; од ослобођења до пресељења у садашњу њену зграду и од 1958. до јубиларне 1972. године.

1.

Из архиве Матице српске сазнаје се да је Сава Текелија даровао Матици (1842). известан број (11) уметничких слика. То су изгледа прве слике које је Матица поседовала,* али које још нису представљале експонате било у ком виду осмишљене Галерије, те се као зачетак Галерије Матице српске може сматрати 14. октобар 1847. године, када је, на седници Управног одбора, Теодор Павловић, секретар Матице српске, предложио да се при Матици оснује *Српска народна збирка* или *Музеј* где ће се чувати све старине и знаменитости српске као: стари новац, оружје, књиге, рукописи, рукотворине и портрети славних Срба, да би се сачували од пропадања и да би, тако сакупљени, били приступачни јавности и пружили свој допринос обогаћивању духа српског народа и његовом културном напретку. Овај је предлог усвојен и одлучено је да се путем *Српских народних новина* упути апел родољубивом грађанству да Матици поклања оне предмете који би били од користи за формирање збирки њеног Музеја.

Није било лако спровести у дело овај пионирски задатак, а нарочито не у оним годинама које је Матица морала доживети због 1848, због борбе за Текелијанум, због Баховог апсолутизма, због сеобе у Нови Сад 1864. године и сређивања својих унутрашњих проблема... Па и поред ових и других тешкоћа кроз које је пролазила, није занемарено ни стварање прве музејске збирке, мада је рад напредовао споро, упућен једино на поклоне. Нешто живље је било сакупљање портрета Матичиних добротвора, који су набављани путем поклона или наруџбинама код тадашњих сликара. По пресељењу Матице у Нови Сад сви ови портрети били су изложени у њеној свечаној дворани. У овом раздобљу 1881. година била је за Галерију једна од значајнијих. Те године, на седници Књи-

* И пре тога је у Матици постојала збирка слика.

жевног одбора, прихваћен је предлог њеног члана Стевана Поповића да се Матица поново обрати грађанству апелом да допринесе формирању њене Галерије даровањем слика српских уметника или повераваљем истих на чување. Колико је овај позив грађанству био плодоносан, види се из извештаја одељења Главној скупштини у којем је забележено да је те године Галерија бројно удвостручена. Поред свих напора, Галерија је 1901. године, бројала 78 уметничких слика што показује сву тежину овако сложеног посла, нарочито ако за његово извршење нису обезбеђени основни услови. Нови импулси Матичином музеју дати су поново 1912. године, када је на годишњој скупштини потврђено оснивање стручних зборова при Књижевном одељењу са задатком друштвеног просвећивања, а један од ових зборова — *Уметнички збор* — имао задатак да се бави проучавањем српске уметности и стварањем *Уметничког музеја*. На жалост, рад овога збора био је ограничен и огледао се само у сакупљању појединачних музејских аквизиција.

У време припрема за прославу 100-годишњице Матице српске 1926. године, њена активност је била веома жива, те је између осталог поново покренуто и питање оснивања Музеја, сада већ преке потребе постојања једне овакве установе. За Галерију је била нарочито значајна 1927. година, када је у оквиру прославе одржана прва *„Изложба српског сликарства у Војводини XVIII и XIX века“*, која је јасно обележила пут даљег развоја Галерије.

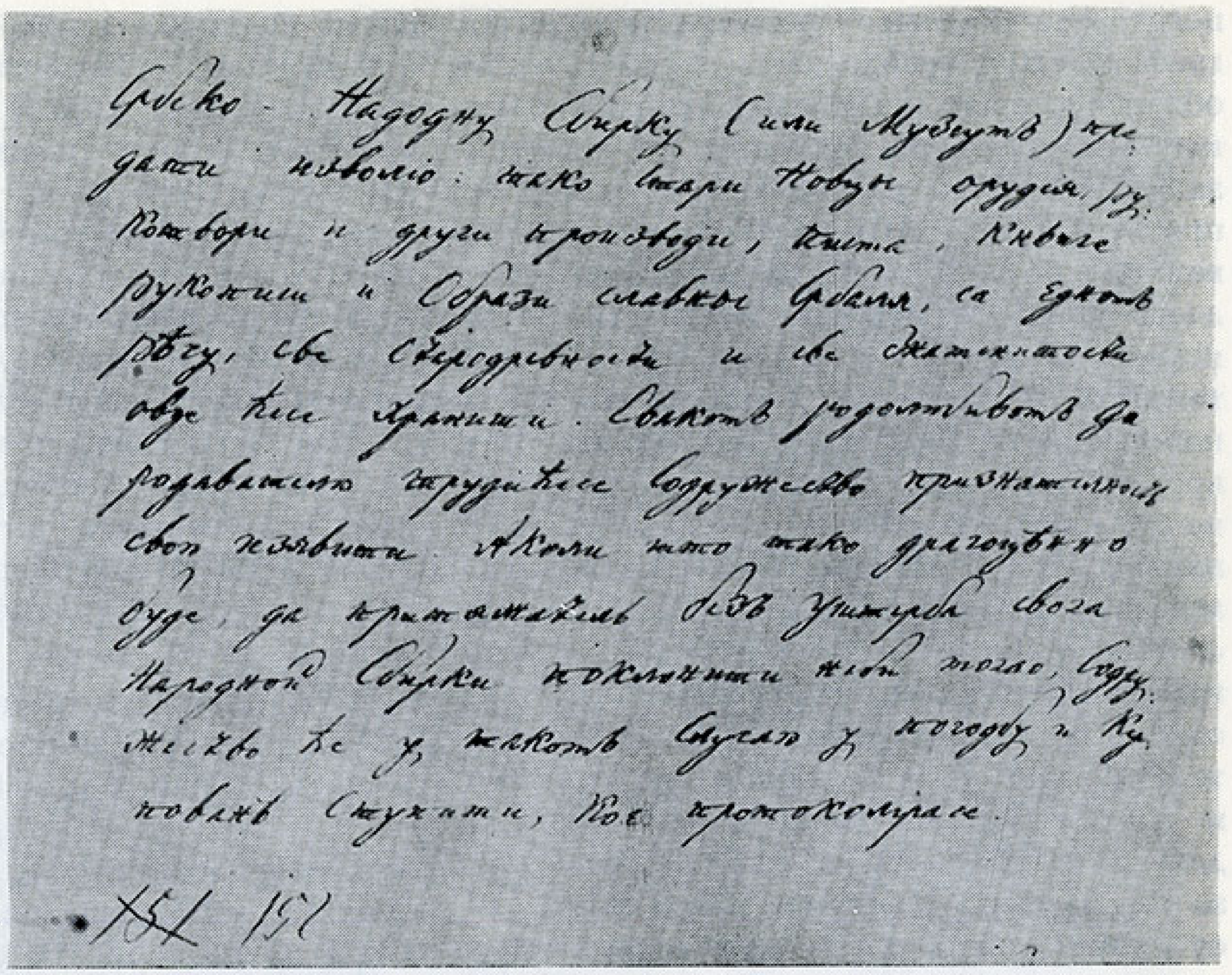
2.

На заједничким седницама Управног и Књижевног одбора 1932. године приводе се крају припреме око отварања Музеја. Одлуком Извршног одбора од 30. марта 1933. године озваничен је, а за јавност је отворен 9. јула те године. Тада је сачињен и први Статут у којем је наглашено да је Музеј Матице српске јавна установа која има за циљ сакупљање и чување музејских предмета са подручја Војводине и да садржи следеће збирке: библиотеку, архиву, галерију слика, археолошку, етнографску и нумизматичку збирку. Управа над Музејом поверена је Музејском одбору чији је први председник био Александар Моч, а први управник Фрања Малин.

У овом, другом, периоду Галерија је постала једно од значајних одељења Музеја. Отварањем за јавност она је освојила наклоност публике, што се веома повољно одразило на увећање њених фондова, које је и надаље било условљено поклонима, јер Музеј, па ни Галерија, и у овом раздобљу, нису располагали материјалним средствима за откуп. Међу многобројним поклонима за Галерију, које су прилагали грађани, савремени ликовни уметници, пасионирани колекционари, најзначајнији је био дар Јоце Вујића из Сенте, који је садржавао 46 квалитетних радова старих војвођанских сликара.

Попуњавање галеријске збирке, условљено начином набављања нових аквизиција, и у овом периоду, било је несистематично. Али, ако се у том погледу није могло радити онако како се желело, у границама нових могућности Галерија је обогатила садржај свога рада, те су се у Галерији, сваке године, одржавале две изложбе, једна ретроспективног карактера, која је јавност упознавала са делима појединих ликовних уметника представника старијег српског сликарства, и друга групна изложба савремених ликовних уметника Војводине. Овај план није у потпуности испуњен, мада су постигнути значајнији резултати, на пример, презентоваље ретроспективне изложбе радова Павла Симића, 1934. године; Новака Радонића 1935. и Николе и Стеве Алексића 1936. године. Поменимо још да је програмом Галерије било предвиђено и реализоваље обимне изложбе „Сто и педесет година војвођанског сликарства“; припремни радови за ову изложбу су започети 1938. године, али услед недостатка материјала није могла бити и отворена. Одржаваље изложби савремених војвођанских ликовних уметника било је знатно редовније. Ове изложбе су одржаване у Матичиној Галерији сваког пролећа, те је од 1933. године до 1941. године одржано 12 оваквих изложби, од којих 8 у организацији Галерије, а 4 у организацији појединих ликовних уметника.

Реставраторским радовима на сликама старијих уметника се, већ у овом периоду, поклањала знатна пажња. Сликар Владимир Курочкин је током 1932. године прегледао фонд галеријске збирке и утврдио

Факсимил
дела записника
Управног одбора МС
од 14. X 1847. год.

на којим делима су неопходне интервенције, а 1933. године поверено му је да на некима обави предвиђене рестаураторске захвате.

Ако се зна да Галерија тада није имала свога кустоса и да је њеним радом, као и радом осталих музејских одељења, руководио управник Библиотеке М С постигнути резултати се могу сматрати значајним. Напоменимо још да је у годинама до рата почасни председник Музејског одбора био Урош Предић, академски сликар.

Други светски рат прекинуо је активност Матице па и њених музејских одељења.

3.

Нова етапа у развоју Галерије Матице српске почиње после ослобођења, већ 9. септембра 1945. године, када је, на заједничкој седници Књижевног и Управног одбора, изабран *Музејски одбор*. Један од главних задатака одбора био је израда плана конституисања општег *Музеја Војводине,* у којем је, како се предвиђало, требало да нађе своје место и Галерија Матице српске. Такође је одлучено да се одмах приступи уређивању просторија за сталну музејску поставку. За првог кустоса Музеја изабран је академски сликар Миленко Шербан, а у раду му је помагао др Миодраг Грбић.

Крајњи циљ нове сталне поставке Музеја Матице српске био је да прикаже прошлост Војводине у многим њеним видовима и да сву ту дугу и разнолику прошлост прикаже у развојном процесу, у узрочној вези са развитком друштвеног живота.

За јавност Музеј је отворен 1946. године, а презентоване су биле следеће збирке: археологија Војводине, од старијег каменог доба до сеобе народа; српска ликовна збирка; етнографска збирка и збирка докумената о раду Матице српске од оснивања 1826. године до II светског рата. У овој поставци Галерија слика је имала 7 дворана, у којима су хронолошким редом били изложени најрепрезентативнији радови српског сликарства од краја XVII до XX века. Штампан је први илустровани каталог који је садржавао кратке биографије сликара чија су дела била изложена. У Галерији је одржана и прва послератна изложба на којој су приказана платна академског сликара Милана Коњовића.

Радови на сакупљању музејских аквизиција читаве 1946. године су били веома живи. Нарочита пажња је посвећивана сакупљању предмета за оне збирке које су

поседовале најмање фондове, као етнографска. Приступило се и систематском обиласку терена ради евидентирања и сакупљања музејских предмета. Од посебног значаја је било разумевање Одељења за просвету ГИОНСАПВ, које је, уочавајући важност развијања интересовања за сакупљање предмета народне уметности и рукотворина значајних за проучавање и систематско презентовање живота народа и народности у Војводини, од најстаријих времена до данас, организовало тромесечно такмичење у сакупљању ових предмета између Музеја Матице српске и градских музеја у Војводини. Сва упутства за ову сабирну акцију Матичин Музеј је упутио градским музејима у Војводини, месним одборима Матице српске (који су тада постојали), као и свим њеним пријатељима и поштоваоцима. Овако широко спроведена акција донела је жељене резултате; за сва одељења Матичиног Музеја стизали су бројни поклони и дугорочне позајмице, а почиње и попуњавање збирки путем систематског откупа. Нова ситуација омогућила је оснивање Војвођанског музеја, 30. маја 1947. године. Главни одбор Матице српске и Повереништво за просвету ГИОНСАПВ споразумели су се, прво, да ће Матица српска развијати искључиво Галерију слика, а остале музејске предмете да ће предати Војвођанском музеју; друго, да ће Војвођански музеј развијати све музејске гране, сем галерије слика; треће, да ће Повереништво за просвету обезбеђивати Матици материјална средства за развијање Галерије.

Ово је било повољно решење за одржавање и развијање Галерије Матице српске, која је тада, први пут, добила свога кустоса, реставратора и потребна материјална средства за набавку нових уметничких дела. Резултати оваквог решења показали су се у раду Галерије веома брзо. Прво се приступило адаптирању расположивих изложбених просторија за сталну самосталну поставку. Када се указала потреба и за депоновањем слика, Галерији су додељене, сем седам изложбених дворана и 3 просторије за депо. Жива изложбена делатност и недостатак одговарајуће дворане у Новом Саду, наметнули су Матици решавање и овога проблема, да би се избегло, као што се до тада чинило, скидање сталног галеријског постава приликом одржавања повремених изложби, те је Матица у заједници са Повереништвом за просвету ГИОНСАПВ, које је одобрило потребна средства, бившу гимнастичку дворану адаптирала, 1949. године, у изложбену дворану, што је у том тренутку представљало значајну културну тековину. По коначном исељењу Војвођанског музеја из зграде Матице српске, 1953. године Галерија је добила за презентацију своје сталне поставке цео први спрат, односно 15 изложбених дворана, зидне површине хола и степеништа, што јој је омогућило да уместо дотадашњих 94 експоната, у своју сталну изложбу укључи 187 објеката.

У годинама после рата рад свих одељења Матице српске био је веома жив, те је морало доћи и до њиховог ширења, што је условило да су већ 1954. године, изложбене просторије Галерије морале бити смањене због адаптације већег дела зграде за потребе Библиотеке Матице српске. Нова ситуација за Галерију тражила је хитно решавање. Предузете су мере да се зграда бивше новосадске Берзе преда Галерији на коришћење, те су припремљени и сви потребни пројекти и предрачуни за адаптацију. Извршно веће АПВ, 1955. године, обезбедило је финансијска средства за ове радове и Управи за инвестициону изградњу АПВ поверило да се стара о њиховом извођењу. Адаптација је вршена према пројекту и предрачуну архитекте Ивана Здравковића из Београда, а стручни надзор је поверен инж. Борђу Табаковићу. Радови су обављени у фазама. Прво је завршен трећи спрат предвиђен за депо, канцеларије кустоса, реставраторску радионицу и друга стручна одељења. Крајем године тај спрат је, сем депоа који је још увек био у раду, оспособљен за усељавање, које је извршено између 6. и 12. децембра 1956. године. Током 1957. године, довршени су сви грађевински и занатски радови на адаптацији, те је Галерија, у својој новој згради, отворена за јавност половином 1958. године.

4.

Ове крупне промене у животу Галерије, које су се догодиле од ослобођења земље до пресељавања у властиту зграду, дале

Данашња зграда Галерије Матице српске

Са свечаног отварања Галерије 1958. године

су и значајне последице. Поменимо само да је Галерија Матичиног Музеја након ослобођења поседовала у својим фондовима 407 уметничких дела; по разграничењу са Војвођанским музејом, 1947. године, 476 у власништву и 110 позајмица, а 1958. године, 1520 у власништу и 204 позајмљена уметничка објекта. Овај нагли пораст уметничких фондова Галерије остварен је највећим делом путем откупа коме се придавала нарочита пажња, те су се систематски прикупљала дела оних епоха и аутора који у њеним збиркама нису били или су били веома слабо заступљени. Овакав начин попуњавања фондова захтевао је знатна ангажовања стручњака, као и дуготрајна теренска истраживања. Поклони и дуторочне позајмице и у овом раздобљу су доста чести и драгоцени за Галерију.

Ови обимни послови на попуњавању галеријских фондова, подразумевајући и стручну обраду којој се приступило већ 1949. године, када су уведене нове инвентарне књиге прописане од Министарства просвете НРС за све музеје и галерије, индексну и друге приручне картотеке, били су само један вид делатности Галерије. Одржавање изложби, како дела аутора представника старије војвођанске уметности, тако и дела савремених ликовних уметника Војводине, представљало је једну од важних активности Галерије, веома живу већ у првим годинама после рата и то како у организовању и презентовању изложби у својим просторијама, тако и у преношењу и приказивању ових изложби и у другим војвођанским градовима па и у Београду.

Галерија је такође прихватала и новосадској публици приказивала, у својим изложбеним просторијама, изложбе других сродних установа. Нарочито је била жива сарадња са Народним музејом у Београду и Комисијом за културне везе са иностранством. Позајмицама експоната из својих фондова Галерија је често давала свој допринос реализацији значајних изложби других сродних установа. Од ослобођења до пресељења у нову зграду Галерија је омогућила љубитељима уметности да посете у њеним изложбеним просторијама укупно 46 изложби, од тога 13 изложби на којима су презентована дела аутора представника старијег војвођанског сликарства, међу којима као најзначајније треба поменути изложбу „Српско сликарство у Војводини у XVIII и XIX веку", коју је организовала Галерија Матице српске и у својим изложбеним просторијама презентовала крајем 1953. године, а Народни музеј у Београду преузео је ради излагања у својим изложбеним просторијама, у пролеће 1954. године; затим изложбе радова Буре Јакшића, Уроша Предића и Паје Јовановића, Новака Радонића, Павела Бурковића и друге. Изложбе на којима су презентовани радови савремених војвођанских уметника одржано је 24, а од Комисије за културне везе са иностранством преузето је 9 изложби. Све ове изложбе биле су пропраћене каталозима.

Овако жива изложбена делатност, проширивање изложбеног простора сталне галеријске изложбе као и чињеница да су се у њеним фондовима налазила бројна дела из XVIII и XIX века којима је била неопходна рестаураторско конзерваторска интервенција, без које нису могла бити презентована, а ни заштићена од даљег пропадања, наметнула је Галерији, од самог почетка, и решавање овога проблема. Шест најугроженијих слика из њених фондова дате су већ 1946. године на рестаурацију сликару Васи Поморишцу, а 1947. године Галерија добија свога рестауратора, који ради у тешким условима скученог простора, техничке неопремљености као и знатне ангажованости радом на терену, те је рестаурацију уметничких слика из галеријских фондова било могуће вршити у много мањем обиму него што су то стварне потребе захтевале. Ова радионица престала је, да функционише, почетком 1952. године, када је рестауратор стављен на располагање Заводу за заштиту споменика културе АПВ, који је преузео на себе обавезу да за потребе Галерије врши рестаураторско конзерваторске интервенције. Том приликом је комисија Завода за заштиту споменика НРС из Београда прегледала уметнички фонд Галерије и утврдила на којим сликама ови захвати морају да се изврше без одлагања. Како се већ следеће године показало, овако организована конзерваторска служба није могла да функционише будући да Завод за заштиту споменика културе АПВ није испуњавао своје обавезе према Галерији.

Теодор Крачун: Благовести

Две наредне године улагани су знатни напори да се ово питање реши. Пресељавање у нову зграду присилило је Галерију да 1956. године направи комисијски одбир материјала који је захтевао конзерваторско рестаураторске интервенције и да за ове послове ангажује стручњаке сродних установа из Београда, а један део ових послова за Галерију је обавио и Савезни институт за конзервацију и рестаурацију у Београду. Пред отварање Галерије у новој згради и Завод за заштиту споменика културе АПВ вршио је интервенције на делу материјала предвиђеном за сталну поставку.

Теренским истраживањима ради проналажења, евидентирања и сакупљања уметничких предмета за Музеј приступило се одмах после рата, али ова делатност Галерије добила је пуни значај тек 1954. године, када је након добијања дозволе црквених власти, започео систематски обилазак терена ради проналажења и сабирања дела српског сликарства из првих деценија XVIII века, који се налазио у црквама, а није био у употреби. Ова истраживања вршена су на територији Бачке и једног дела Срема. Након четворогодишњег рада у Галерији је била прикупљена више него драгоцена збирка сликарства новије српске уметности XVIII века. Рестаураторско конзерваторске интервенције на овом материјалу, који је био дуги низ година изложен пропадању, били су неопходни и хитни. Није мали број дела међу њима која су била сагледљива тек после чишћења. Такође неће бити претерано ако се каже да је овај део наше уметничке баштине до тада био тако рећи непознат, те је утолико већи значај његовог сакупљања, спасавања од даљег пропадања и презентовања.

Да би употпунила своје збирке и да би што потпуније могла приказати уметничке тековине српског народа у Војводини, Галерија је 1956. године, започела и једну до тада незаступљену делатност, — копирање фресака. Презентација српског сликарства XVIII века у Војводини не би могла бити потпуна без копија фресака из српских цркава које су настале у XVIII веку. Исте године ангажован је кописта из Београда, који је по одбиру Галерије, почео рад у црквама манастира Бођана и Крушедола. По разграничењу са Војвођанским музејом приступило се и формирању, неопходне, стручно приручне библиотеке, а такође почиње и рад на скупљању документарног материјала о ликовним уметницима Војводине од XVIII до XX века, као и о ликовном животу Новог Сада и Војводине.

У том периоду Галерију је посетило 117.362 лица, а њено особље је одржало преко 450 тумачења и предавања посетиоцима сталне галеријске поставке као и повремених изложби.

Радом Галерије руководио је Управни одбор Матице српске, који је именовао и Савет Галерије. Особље Галерије сачињавали су: управник, кустос, пристав, магационер слика и чувар изложбе. И поред овако малог броја особља резултати Галерије, као што се види, били су успешни, те је спровела у дело одлуке Главне скупштине Матице српске од 1949. године, када је закључено да се у раду на даљем развијању Галерије слика мора посветити већа пажња, како би она у будућности могла да прерасте у репрезентативну музејску установу ове врсте у Војводини.

5.

Током 1957. године када је Галерија Матице српске била затворена за публику, рад њених сарадника био је усредсређен на чување и обезбеђивање галеријских фондова и на изради програма за њихов крајњи смештај и уређење изложбених просторија. Средином године довршени су сви грађевински и занатски радови, те се одмах приступило депоновању студијске збирке у предвиђеном простору, који је био уређен према најсавременијим музеолошким принципима. То је омогућило смештање студијске збирке разврстане хронолошки и по ауторима, тако да се постигла потпуна прегледност и свестрано чување.

Коначан одбир експоната за сталну изложбу и њихов размештај у изложбеним просторијама извршен је у јесен 1957. године. Приликом ових послова особље Галерије се консултовало са шефом Југословенске галерије Народног музеја у Београду, др Миодрагом Коларићем, који је тим поводом у неколико махова боравио у Новом Саду и својим саветима допринео коначном осмишљавању новог простора,

Портрет
Саве Текелије
— рад непознатог
аутора
из друге половине
XVIII века

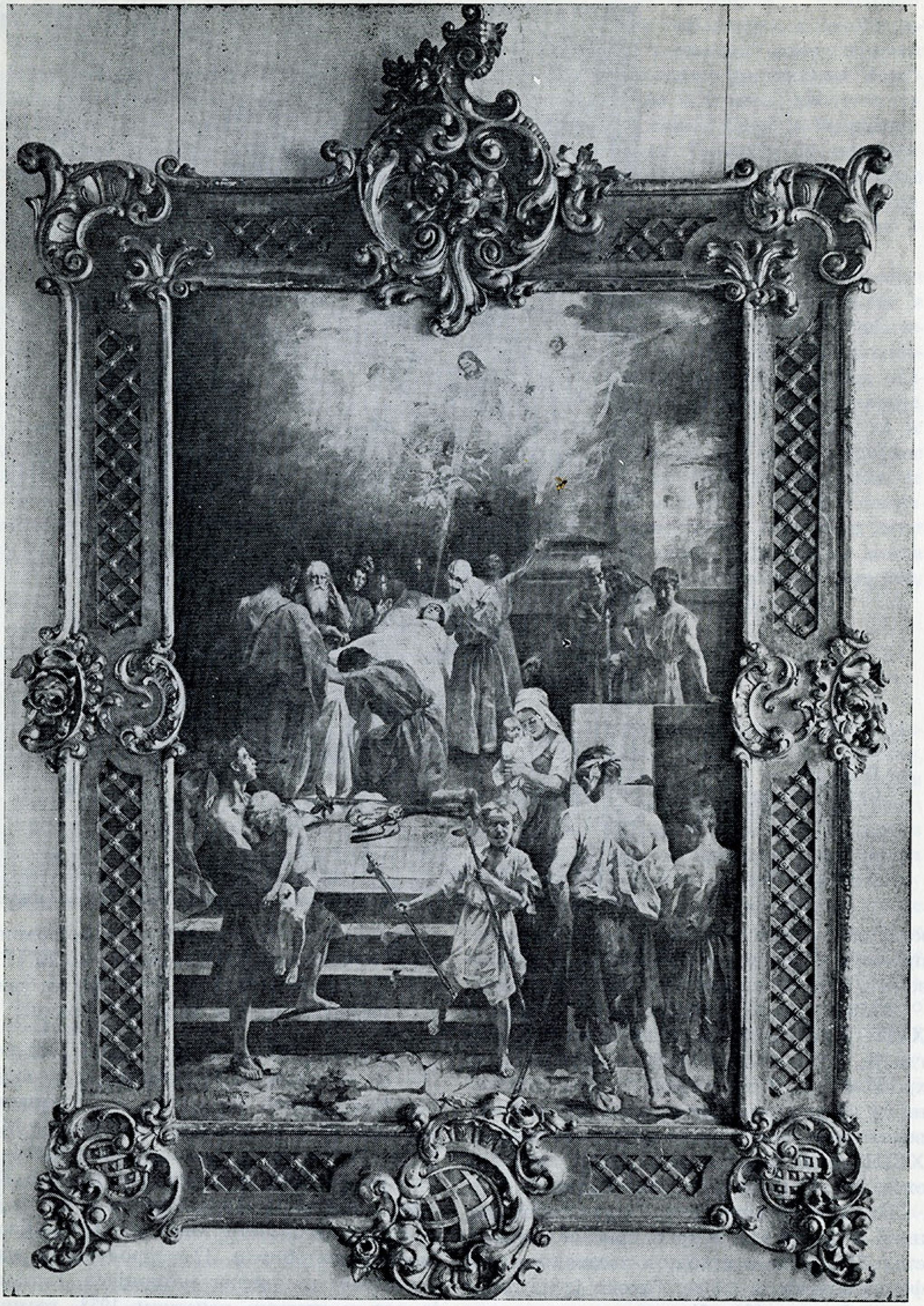
који се састоји од 9 изложбених сала на првом и 9 на другом спрату и 5 у приземљу, што је укупно 600 дужних метара.

Збирка српског сликарства у Војводини XVIII века изложена је на првом спрату, где је, у 9 изложбених сала, презентована хронолошки. У холу првог спрата изложени су најстарији експонати из XVI и XVII века, а у ходницима графичка збирка XVIII века (дрворези и бакрорези). На овом спрату је укупно 131 објекат.

На другом спрату, у 9 сала, хронолошки је изложена збирка српског сликарства XIX века, а у холу и ходницима графичка збирка те епохе. Такође је на овом спрату укупно 131 објекат.

У приземљу је био изложен део галеријске збирке слика, скулптура и графика савремених ликовних уметника Војводине, у размерама које је дозвољавао доста скучен простор, а са жељом да се пружи увид у савремени ликовни живот Војводине.

Сакупљен је архивски и други материјал за изложбу о историјату и развоју Галерије, срећен материјал за штампање каталога са текстом кустоса Галерије Матице српске Олге Микић о историјату и развоју Галерије и текстом управника Галерије Миливоја Николајевића у којем је осврт на вредности ликовног материјала галеријских збирки, 12 репродукција, као и пописом изложеног материјала. Каталог је дат у штампу почетком 1958. године, једне од најзначајнијих у развитку Галерије.

Стеван Алексић: Смрт Богородице

Теодор Илић Чешљар: Богородица са Христом

Теодор Крачун: Вазнесење

Те године, 6. априла, Одлуком Скупштине Матице српске Галерија као дотадашње Матичино одељење издвојена је у њену посебну установу, са посебним управљањем по прописима Закона о управљању културно-просветним, уметничким и научним установама, а Извршно веће АПВ, одлуком од 6. јуна, регулисало је положај Галерије као самосталне Матичине установе. Овим значајним актима Галерија је ступила у нову фазу свога развоја. На предлог Управног одбора МС Савет за културу АПВ решењем од 4. септембра именовао је за чланове Савета Галерије: инж. Милоја Милошевића, Милоша Хаџића, Бошка А. Петровића, Имра Девића, Стојана Трумића, Бошка К. Петровића, Дејана Пајкића, др Миодрага Коларића и Живана

Милисавца. Колектив Галерије изабрао је из својих редова чланове Савета: Олгу Микић, Радивоја Ковачевића, а управник Миливој Николајевић је ушао у Савет по положају. Приликом конституисања за председника Савета изабран је Милош Хацић.

За јавност Галерија је отворена 1. јуна 1958. године, у присуству неколико стотина политичких, јавних и културних радника из целе земље, говорима Радомира Радујкова, председника Матице српске и Миливоја Николајевића, управника Галерије. Овај догађај је био пропраћен пригодним написима у целокупној југословенској штампи.

Потпуно одвојено административно и финансијско пословање Галерија је започела 1. јануара 1959. године.

Да би Галерија по отварању била приступачна за публику, били су постављени: чувари изложбених просторија и благајник улазница (6), домар, квалификовани столар, ложач централног грејања, квалификовани водоинсталатер, спремачице (4), водич кроз сталну изложбу, секретар и рачуновођа. У исто време, стручни рад у Галерији обављали су: управник, помоћник управника и један кустос. Обавезе и задаци Галерије која је у то време значајем својих збирки и студиозношћу стручног рада увелико прерасла оквире Војводине и уврстила се међу сродне установе југословенског значаја, наметнули су што хитније попуњавање стручног кадра, те је 1959. године одлуком Савета Галерије Матице српске расписан конкурс за попуњавање радних места реставратора конзерватора, кустоса и кустоса приправника, који је ступио на дужност у јесен исте године, а реставратор конзерватор и кустос током 1960. године. Због обимности посла у реставраторско конзерваторску радионицу следеће године је примљен и конзерватор техничар, а 1968. године, реставратор конзерватор приправник.

Отказом службеника 1960. године Галерија остаје без водича, који ни до данас није постављен услед недостатка финансијских средстава, а три године касније домар одлази у пензију, те ни ово радно место није попуњено из истих разлога; Галерију је погодио и прекид радног односа са пензионерима-чуварима изложбених просторија који је по сили закона уследио 1964. године, те од тада Галерија има само два чувара изложбених просторија и благајника улазница, што не задовољава потребе ако се има у виду величина сталне поставке Галерије.

6.

Откупна политика Галерије и у овом периоду је била иста као и ранијих година; посебна пажња је дата проналажењу и откупу дела из оних епоха и оних аутора који су били недовољно заступљени, а такође и оних дела која су као компаративан материјал била неопходна за галеријску студијску збирку. У овом периоду откуп је био отежан због све мање понуде, те је теренском истраживању ради проналажења објеката неопходних за галеријске збирке и њиховог откупа морала бити посвећена знатно већа пажња и време. Недостатак материјалних средстава за откуп у пресудном моменту (као што је био случај 1971. године, када је Галерији понуђен на откуп драгоцен рад Паје Јовановића „Сеоба Срба" прва варијанта, или 1970. године, када су јој понуђени на откуп радови Борђа Крстића, који је у Галеријским збиркама заступљен више него скромно, а чији се радови сада већ веома тешко могу пронаћи) доводио је Галерију у ситуацију да остане без драгоцених дела понуђених јој на откуп, а која су одлазила у друге сродне установе. Треба, међутим, нагласити да је Галерија наилазила на разумевање како финансијера, тако и других организација за ванредна средства намењена откупу кад год је то било могуће (Покрајинска заједница културе у 1970. години омогућила је Галерији откуп репрезентативног дела Паје Јовановића „Проглашење Душановог законика", а 1971. године драгоценог рада Буре Јакшића квалитетног женског портрета, додељивањем ванредних средстава за откуп; мада касно Новосадска банка је, 1971. године, дала Галерији средства за откуп слике „Сеоба Срба" Паје Јовановића). Резултати откупне политике Галерије у протеклих 14 година је осетно увећање њених фондова одабраним делима непознатих мајстора из прве половине XVIII века, радовима мајстора прелазног стила који су живели и радили средином XVIII

века, на пример: Васе Остојића, Јанка Халкозовића, Стефана Тенецког, Григорија Чалманског, те радовима уметника са краја XVIII века, Теодора Крачуна, Јакова Орфелина, Теодора Илића Чешљара, Димитрија Поповића, Јована Исајловића — старијег, Григорија Давидовића Опшића и других.

Не мање су драгоцени и набављени радови уметника из XIX века, у првом реду: Арсе Теодоровића, Павела Бурковића, Николе Алексића, Константина Данила, Катарине Ивановић, Јована Поповића, Новака Радонића, Ђуре Јакшића, Аксентија Мародића, Стеве Тодоровића, Павла Симића, Борђа Крстића, Стевана Алексића, Уроша Предића, Паје Јовановића и других. Знатан број ових дела су драгоцени експонати који ће ускоро бити унети у сталну галеријску изложбу.

Посебно треба истаћи више него успешан рад на обогаћивању графичке збирке XVIII и XIX века, како делима непознатих аутора, тако и познатих графичара, а такође и драгоценим цртежима, студијама и скицама наших уметника. Тако су набављени радови: Христофора Жефаровића, Захарија Орфелина, збирка литографија и цртежа Анастаса Јовановића, коју је путем откупа кроз три године, 1960, 1962. и 1963. године, Галерија успела тако попунити да данас представља квалитетно и бројно најпотпунију збирку радова овога уметника код нас, те радови Адама Стефановића, Аксентија Мародића, Васе Ешкићевића, Милана Боројевића, као и збирка радова до тада у Галерији незаступљеног аутора Владислава Тителбаха, која је откупљена током 1970. и 1971. године, те овако комплетирана представља посебну вредност.

И у овом раздобљу Галерија је примила на поклон известан број уметничких дела, али са жаљењем можемо констатовати да се овај лепи и за Галерију драгоцени обичај све више заборавља.

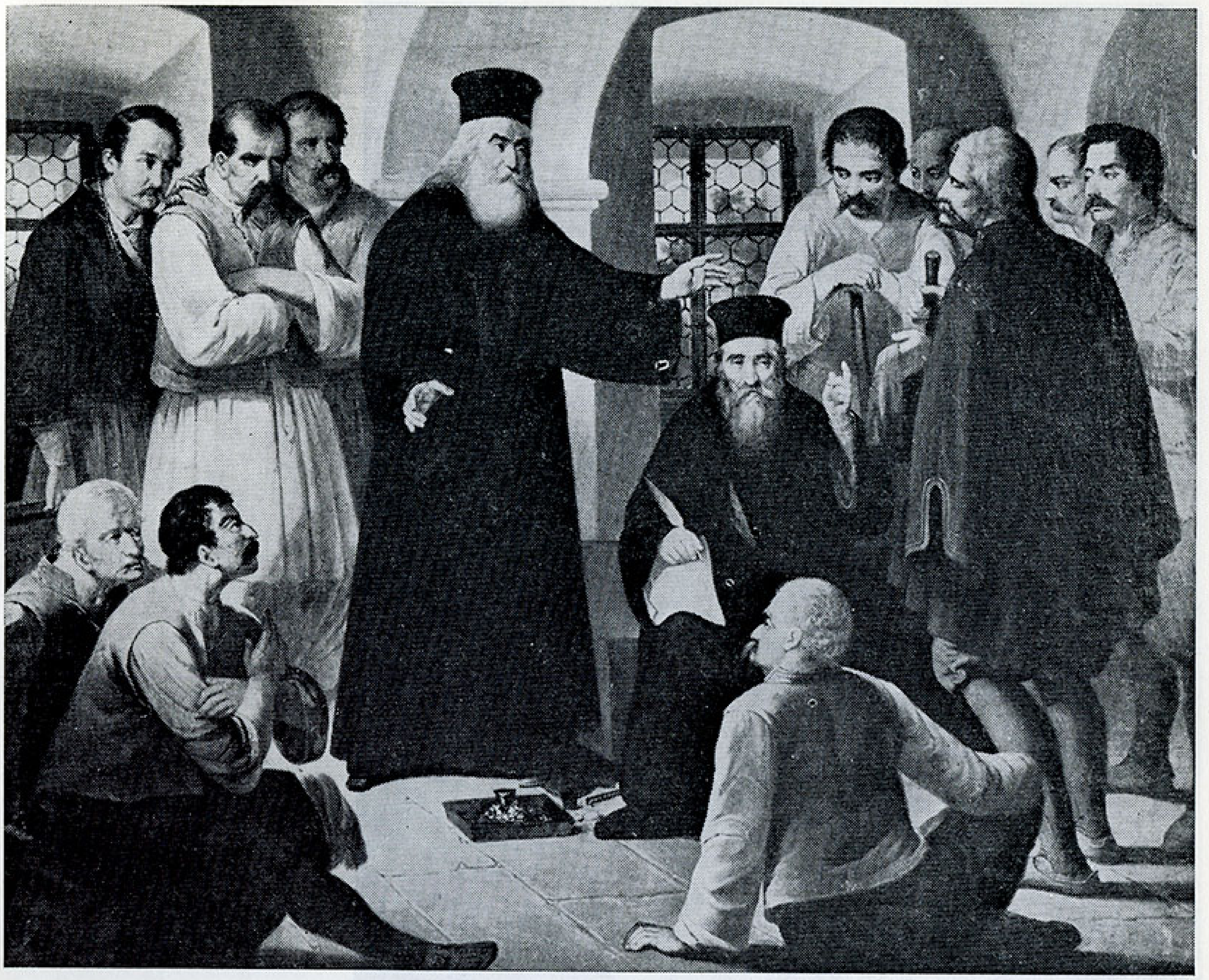
Међу најдрагоценије поклоне у протеклом периоду спадају: поклон Матице српске 1966. године дела војвођанских уметника из бивше Бачке галерије на Палићу, колекционара Јована Милекића, које је Матица српска од њега откупила у целини и (231 објекат) поклонила Галерији. Исте године Стојан Трумић, академски сликар поклонио је Галерији 11 својих радова, а 1969. године Музеј српске православне цркве у Београду, поклонио је Галерији збирку дрвореза од XVI до XVIII века, коју сачињава 17 драгоцених нових отисака са оригиналних плоча.

Ове принове галеријских фондова условиле су и знатне измене њене сталне поставке 1965. године, када је остварен нов аранжман уметничке збирке XVIII века, која је обогаћена знатним бројем зографских икона као и портрета XVIII века, док у поставци збирке слика XIX века, нису вршене веће измене, уврштена су само најрепрезентативнија ново набављена дела из ове епохе. Ове измене унете су у треће издање каталога Галерије које је штампано те године (друго издање каталога Галерије Матице српске штампано је 1961. године).

Питање изложбеног простора које у Новом Саду ни до данас није решено, приморало је Галерију да своју изложбу савременог војвођанског уметничког стваралаштва, убрзо по отварању Галерије, депонује. Да би се овакав поступак Галерије објаснио, неопходно је напоменути да су изложбене просторије у приземљу Галерије у протеклом периоду биле једини одговарајући изложбени простор у граду, а такође је неопходно осврнути се на изложбену делатност и то како на изложбе које је организовала Галерија, тако и на изложбе које је преузимала од других сродних установа или удружења или им пак омогућавала да у њеном изложбеном простору презентују своје изложбе, а које су новосадској публици презентовале дела старије уметности или је пак упознавале са остварењима савремене ликовне уметности.

Укупан број одржаних изложби у изложбеним просторијама Галерије, у последњих 14 година, је 90; од тога 28 у организацији Галерије и 62 других сродних установа и удружења; на 21 изложби су презентована дела савремених ликовних уметника; 4 изложбе су преузете од Комисије за културне везе са иностранством; 12 изложби је у организацији Стеријиног позорја и 25 преузетих изложби на којима су презентована дела старије уметности.

Од 28 изложби које је Галерија Матице српске организовала за протеклих 14 го-

Павле Симић: Хаџи Рувим и Хаџи Бера

дина и презентовала публици у Новом Саду, Београду, Скопљу, Сарајеву, Букурешту, Лењинграду, Лондону и бројним местима у Војводини у виду путујуће изложбе, на 12 изложби су била презентована дела савремених уметника и то највећим делом ретроспективне изложбе савремених ликовних уметника који живе и раде у Војводини или су својим пореклом и делима везани за Војводину, као: Ивана Радовића, Стевана Максимовића, Стојана Трумића, Јожефа Ача, Бошка Петровића, Миленка Шербана, Миливоја Николајевића, те изложбе „Војвођански пејзаж" на којој нису били заступљени само војвођански уметници, него и они из других крајева који су остварили уметничка дела инспирисана овим пејзажом; „Модерна српска графика" на којој су били заступљени радови афирмисаних графичара како старије тако и млађе генерације. У сарадњи са аутором Галерија је приредила изложбу радова Стевана Боднарова поводом 35-тогодишњице уметничког стваралаштва овог нашег истакнутог сликара и вајара, а у сарадњи са Графичким кабинетом ЈАЗУ као и самим аутором изложбу радова француског графичара Пјера Сулажа. Већина ових изложби пропраћена је исцрпним студијским каталозима.

На 17 изложби Галерија је презентовала дела старије војвођанске уметности, међу којима треба истаћи изложбе: „Дело Христофора Жефаровића", „Портрети Срба XVIII века", „Иконе сремских зографа", „Дело Анастаса Јовановића", „Популарна неакадемска дела српског сликарства XIX века", „Дела Аксентија Мародића", „Иконе из арадске и темишварске епархије" и „Новосадске уметничке радионице од XVIII до XX века". Све ове изложбе пропраћене су обимним студијским каталозима, који представљају саставни део литературе за проучавање новије срп-

Ђура Јакшић:
Краљевић Марко

ске уметности у Војводини и значајна остварења Галерије Матице српске.

Народни музеј у Зрењанину је у сарадњи са Народним музејом у Београду и Галеријом Матице српске реализовао изложбу „Дело Константина Данила", која је била презентована и новосадској публици у изложбеним просторијама Галерије. Комисија за културне везе са иностранством је у сарадњи са Галеријом организовала изложбу „Српска графика од XVI до XX века" на којој су била презентована одабрана дела из галеријске графичке збирке (укупно 28 графичких листова), а Галерији је такође била поверена и опрема целе изложбе која је након презентовања у Букурешту пренета и у Нови Сад и приказана публици у галеријским изложбеним просторијама.

У сарадњи са Галеријом града Загреба организована је и загребачкој публици презентована изложба „Иконе фрушкогорских зографа", а у сарадњи са Государственим Ермитажом из Лењинграда изложба „Српска графика од XVIII до XX века".

Изложба „Одабрани радови Христофора Жефаровића" презентована је у Београду, у просторијама Музеја за примењену уметност, и у Скопљу, у Уметничкој галерији, а изложба „Српски бакрорезци XVIII века" у Сарајеву и Лондону. Путујућа изложба „Избор српске графике XVIII века" приказана је публици у: Суботици, Бечеју, Кикинди, Вршцу и Зрењанину. И ове изложбе су већим делом биле пропраћене одговарајућим каталозима.

Стеван Тенецки:
Портрет
Алке Текелије

И у овом периоду Галерија је позајмицама уметничких дела из својих фондова допринела реализацији многих значајних изложби како у земљи тако и у иностранству; позајмице сродним установама из Београда, Загреба, Сарајева, Сремске Митровице, Зрењанина, Чачка и других места у земљи, као и за уметничке манифестације југословенског карактера у Мексику и у Паризу, када су дела из галеријских фондова била запажена како од стране публике тако и од ликовне критике.

7.

Реставраторско-конзерваторска радионица, којој је Галерија у протеклом периоду посвећивала потребну пажњу, једва је прати-

тила овако живу активност Галерије. У радионици је рађено до сада на 768 објеката и то на материјалу из галеријске сталне поставке, из депонованих збирки, на уметничким објектима који су сакупљени и пренети у Галерију из српских цркава на терену Војводине, ради чишћења, конзервирања, реставурирања и излагања. Сем тога ова радионица је пратила сталну живу изложбену делатност Галерије, када се радило на експонатима предвиђеним за презентовање како из галеријских фондова тако и на позајмљеним од других сродних установа и приватних лица. Конзерваторски рад праћен је и стручном документацијом која подразумева записнике Комисије за одбир уметничких објеката који се дају на рад у радионицу, фотографисање сваког објекта пре, у току и по-

Новак Радонић:
Портрет Нине
Савић-Николић

сле рада, као и попуњавање специјалних картона са описом дела пре уласка у радионицу, назначеним предвиђеним радовима, описом самог тока рада и сл.

Копирање фресака из српских цркава у Војводини насталих од XVI до краја XVIII века, представља важну активност Галерије започету још 1956. године, као начин попуњавања уметничких збирки. Овим радом Галерија је после неколико година обогатила своје фондове већим бројем квалитетних копија, драгоцених остварења зидног живописа XVIII века из цркава манастира Бођана и Крушедола. Услед недостатка финансијских средстава ова делатност Галерије је, међутим, дуже време била прекинута, а настављена је 1970. године, копирањем значајних и ликовно занимљивих фрагмената из доње зоне цркве манастира Бођана, која је најугрожења влагом. Током 1971. године, захваљујући одобрењу које је Галерија добила од Државног завода за заштиту споменика културе НР Мађарске и Конзисторије српске епархије будимске у Сент Андреји, вршено је копирање фресака у цркви у Српском Ковину и у цркви манастира Грабовца.

Знатна теренска истраживања у протеклом периоду вршена су у циљу проналажења и откупа уметничких дела за галеријске збирке. Од нарочитог значаја био је теренски сабирачки рад на терену Срема, а по одобрењу црквених власти, који је омогућио знатне измене у сталној поставци збирке српског сликарства XVIII века у Војводини. Теренска истраживања и евиденција вршени су и у делу средњег и јужног Баната, али до сабирне акције није могло доћи због несагласности црквених власти. Сабирна акција овог драгоценог материјала који се налазио ван употребе у црквама Баната извршена је тек 1970. године, а материјал је депонован у

Стева Тодоровић:
Портрет
Кристине
Димитријевић

предвиђене просторије манастира Месића. У овој акцији учествовало је и стручно особље Галерије.

Већ 1964. године, мислило се на стварање Меморијалног музеја Христофора Жефаровића у конацима манастира Бођана, који би био депанданса Галерије Матице српске. Остварењу ове идеје приступило се одмах, али због обимних конзерваторских и грађевинских радова на конацима и цркви, које обавља Покрајински завод за заштиту споменика културе, до постављања и отварања овога музеја до сада није могло доћи. Стручним саветима као и извесним бројем одговарајућих експоната из својих студијских збирки Галерија је учествовала у уређењу манастира Ковиља, као и у решавању простора манастирске цркве и конака.

Стручно приручна библиотека Галерије у протеклом периоду попуњавана је проналажењем и откупом антикварних књига и часописа, који су јој неопходни, а такође и куповином нових књига које су обрађивале теме које се везују за подручје њеног рада.

Размена са сродним установама у земљи и иностранству је такође начин попуњавања њеног књижног фонда.

Документарна служба са хемеротеком сакупља документарни материјал о српским сликарима у Војводини од XVIII до XX века, као и о раду Галерије Матице српске. Ова служба је поред својих редовних послова у протеклом периоду пружала помоћ у раду школској омладини, студентима историје уметности и другима и то не само омогућавањем коришћења стручне литературе, него и помоћ консултативног карактера.

Педагошко-просветна делатност Галерије нити је довољно позната нити довољно призната, те треба навести неке податке из ове области рада. Стручно особље Га-

лерије у протеклом периоду, што у својим изложбеним дворанама, што ван своје куће, одржало је преко 1300 предавања и тумачења. Под овим се подразумевају тумачења кроз сталну галеријску изложбу, кроз повремене изложбе, као и тематска предавања одржавана по избору стручног особља Галерије или пак наручена предавања. Ова предавања и тумачења држана су најављеним и ненајављеним посетиоцима Галерије, школској и студентској омладини у Галерији и ван ње, слушаоцима течајева на Радничком универзитету, војним лицима, слушаоцима течаја глуме при Српском народном позоришту, студентима историје уметности из Београда, најављеним групним посетама из земље и иностранства и др.

У сарадњи са Народним универзитетом у Новом Саду одржан је циклус предавања о српској уметности у Војводини XVIII века, а 1971. године, Галерија је отворила нов циклус предавања под заједничким називом *„Беседе о уметности"*, која се одржавају у сали за предавања Матице српске; новина ових предавања је што се позивају и предавачи, стручњаци са стране, док је до сада овај рад обављало само особље Галерије. Значајно је поменути да је 1963. у сарадњи са Радио-телевизијом Београд снимљено 4 телевизијска филма о Галерији Матице српске са следећим темама: Зографске иконе XVIII века, Српски бакрорези XVIII века, Барокно сликарство и Портрети XIX века, а 1964. године, документарни филм о Галерији: Недремано око. Исте године за реализацију филма „Церска битка", радни назив, снимљен је известан број експоната из Галерије, као и за филм „Српска књига XVIII века".

Галерију је за протеклих 14 година, посетило 257.705 лица, од чега 23.657 посетилаца из иностранства. Треба напоменути да је међу посетиоцима био велики број стручњака, јавних и културних радника, као и високих државних делегација како из наше земље тако и из иностранства.

Оснивањем Галерије савремене ликовне уметности у Војводини, рад Галерије Матице српске на откупу дела савремених ликовних уметника, као и организовању изложби из ове области је престао, а предвиђено је да се овај део галеријског уметничког фонда стави на располагање — као дугорочна позајмица — Галерији савремене ликовне уметности Војводине. Како Галерија савремене уметности нема свој изложбени простор, изложбе ликовних уметника Војводине, које она организује, одржавају се у изложбеним просторијама Галерије Матице српске. Примопредаја документарног материјала који се односи на овај временски период извршена је 1968. године, а примопредаја уметничких дела 1969. године.

Физиономија Галерије Матице српске, као и резултати које је остварила, условили су да је, крајем 1969. године, Скупштина САП Војводине наименује за матичну установу свих галерија и ликовних збирки при музејима на територији Војводине. Спровођење програма рада своје нове функције, Галерија је започела већ у првој половини 1970. године, а крајем исте године, по одобрењу наменских финансијских средстава за финансирање матичне функције, путем конкурса је попуњено радно место кустоса матичне службе. Ово је значајна функција која треба да прати и проучава услове рада галерија и ликовних збирки на територији Војводине, да води евиденцију о истима, да контактира и координира са њима, као и да им пружа стручну помоћ, а од посебног значаја је стварање једнообразне централне документације. Сви ови послови су већ започети и пружају очекиване резултате. Увођење једнообразне централне документације је отежано низом нерешених питања, као што је питање прихватања новопредложених инвентарних књига и картона од стране Координационог одбора матичних музеја Србије, те питање реформе постојеће документације која је узрочно везана с тим, а од не мањег значаја је и питање начина спровођења и финансирања ових акција у галеријама и ликовним збиркама Војводине.

8.

Програм рада Галерије Матице српске за 1972. годину је на неки начин и програм прославе 125. године њеног постојања. Стручно веће Галерије је сматрало да ову значајну годину треба обележити оним што се сматра најважнијим, пре свега радом који ће, у односу на раније године, бити обимнији, сложенији, амбици-

Арса Теодоровић:
Портрет Макрене Којић

Димитрије Димшић:
Млади Јован Хаџић-Светић

озбиљи и разноврснији, те једном скромном свечаношћу на крају године.

Жеља Галерије да прославу свога јубилеја почне изложбама неколико сродних установа са којима тесно сарађује дуги низ година наишла је на разумевање, те су се њеном позиву за гостовање одазвали: Војвођански музеј у Новом Саду, који припрема изложбу „Из фондова Војвођанског музеја" конципирану као увид у будући постав овога Музеја, који до сада, будући да од оснивања нема свој изложбени простор, није имао прилику да експонира и прикаже јавности свој материјал; Библиотека Матице српске припрема изложбу „Српска књига од 1800. до 1850. године", а Архив САНУ и Државни архив из Сремских Карловаца изложбу на којој ће бити презентован одабрани материјал из њихових фондова, занимљив и садржајно и ликовно, што ће свакако обогатити јубилеј и дати му шири културни значај.

Галерија Матице српске за јубиларну годину је планирала одржавање изложби: „Иконе будимске епархије" и „Дело Теодора Крачуна", обе у организацији Галерије, а за које су припремни радови почели током 1971. године. Обе изложбе су изузетно значајне и по броју експоната, односно по обиму, а посебно по ономе шта ће први пут бити представљено и презентовано нашој јавности.

Прва од њих, „Иконе будимске епархије" треба да представи најбољи избор српског сликарства на тлу Мађарске, докле је допирало стваралаштво српских сликара; праћена ће бити научном публикацијом о српској уметности у Мађарској, чији је аутор др Динко Давидов. Друга изложба, „Дело Теодора Крачуна" треба, први пут, да јавности представи дело највећег нашег сликара друге половине XVIII века, чија су четири медаљона изазвала живо интересовање француске критике на великој југословенској изложби одржаној у Паризу 1971. године. И ова изложба имаће каталог изложених радова као и обимну монографску студију коју припрема кустос Галерије Матисе српске Олга Микић.

Изложба „Српске иконе XVIII века" за коју су припремни радови обављени кра-

јем 1971. и почетком 1972. године, а на предлог Скупштине општине Нови Сад, која је обезбедила и финансијска средства за њену реализацију, обухвата осим зографа, што чини про изложбе, још и копије зидних слика Христофора Жефаровића из цркве манастира Бођана, неколико икона прелазног стила, неколико радова Теодора Крачуна и пратећи информативни материјал са неколико бакрореза, фотоса личности тога доба и манастира. Ова изложба је отворена у другој половини фебруара месеца, у изложбеним просторијама Галерије презентована нашој јавности, а потом пренета у Италију где је презентована публици у Модени и Ферари.

Сем наведених изложби Галерија припрема и нову сталну поставку у својим сталним изложбеним просторијама, која треба да пружи још потпунију представу о фондовима којима данас располаже Галерија Матице српске, на којој ће први пут бити презентоване нове аквизиције набављене током последњих година, а међу њима и репрезентативне историјске композиције Паје Јовановића, Уроша Предића, Стеве Алексића и других сликара, у којима је Галерија до сада оскудевала. Ове измене ће бити обележене у новом каталогу водичу Галерије, чије се штампање очекује ове године.

У 1972. години и издавачка делатност је обимна и у непосредној је вези са јубилејом. Поред монографске студије посвећене делу Теодора Крачуна и научне студије о српском сликарству у Мађарској, треба током године да изађе и пригодна публикација о историјату Галерије Матице српске, о њеном развитку од 1847. до 1972. године.

Од посебног значаја је издавање монографије Галерије Матице српске, са предговором Миливоја Николајевића, управника Галерије, текстом др Динка Давидова, кустоса, о српској уметности XVIII века, и текстом Олге Микић, кустоса Галерије Матице српске, о српској уметности XIX века у Галерији Матице српске. Монографија ће садржати преко сто репродукција у боји, како у целини, тако и у детаљима, а такође и резиме на два страна језика. Важност појаве ове монографије није потребно посебно наглашавати, јер сама чињеница да је то прва монографија ове већ

ПРЕ 45 ГОДИНА

КАКО ЈЕ ПРОСЛАВЉЕНА 100-ГОДИШЊИЦА МАТИЦЕ СРПСКЕ

1.

Матица српска, основана 1826. године, у Пешти, прославила је своју 100-годишњицу у Новом Саду, 29. и 30. децембра 1927. године. Прослава је каснила, углавном, због закашњења јубиларних издања: *Матица српска 1826—1926.* и *Српска уметност у Војводини.* Према првобитном програму требало је да се прослава организује 11, 12. и 13. јуна 1927. године. Првог дана се предвиђало: парастос умрлим добротворима и другим члановима Матице српске; дочек гостију и, увече, пикник-чајанка.

Другог дана, свечана академија, у 11 часова. Затим, полагање камена-темељца новог Дома Матице српске, банкет у „Слободи". После подне: отварање Изложбе старог српског сликарства у Војводини и VI југословенске уметничке изложбе; концерт војне музике на Тргу ослобођења и, увече, свечана представа у позоришту.

Поред тога, трећи дан је предвиђен за „академију представника културно-просветних друштава" из целе земље, као и за откривање Шафарикове спомен-плоче у аули новосадске мушке гимназије.

Када се видело да се прослава мора одгодити и нешто преиначити, Управни одбор МС је, на седници 3. маја 1927, одлучио да се у предвиђеном року отворе само споменуте изложбе слика, а сама прослава да се одржи крајем године, 29. и 30. децембра.

Програм је, у другој варијанти, био скромније замишљен, добио је, рекло би се, данас, више радни карактер.

Први дан је предвиђен за парастос, за конференцију делегата културно-просветних друштава и свечану представу у позоришту.

Док је другог дана требало одржати: свечану академију, банкет и откривање Шафарикове спомен-плоче. Матица напредних жена припремила је пригодни концерт.

увелико формиране велике збирке српског сликарства два и по века, довољно јасно говори о њеном значају за нашу јавност, пре свега, али и за светску јавност,

Ове године ће бити довршена и „Мапа српске графике XVIII века" у 30 примерака. Послови на реализацији ове мапе започети су још 1963. године, када је Галерија Матице српске приступила евидентирању, сакупљању, а потом и отискивању оригиналних бакрорезних плоча из XVIII века, са циљем да од сваке плоче узме одређен број отисака (35) и тако формира јединствену едицију „Мапа српске графике XVIII века". Након сакупљања и отискивања свих бакрорезних плоча овог раздобља са територије Југославије, Галерија је приступила раду на проналажењу, евидентирању и отискивању плоча које се налазе на ширем подручју некадашње Карловачке митрополије, односно, плоча из НР Мађарске и СР Румуније. Плоче су отискиване на Графичком одсеку Академије ликовних уметности у Београду или од њених стручњака на другом месту када пренос у Београд није био могућ. Због сложености посла ови радови су се протегли на дужи низ година. Значај ове мапе снабдевене поред оригиналних нових отисака са аутентичних плоча графике XVIII века и стручним каталогом, регистром и осталим подацима је од непроцењиве вредности како за нашу тако и за страну јавност, а посебно за наше и неке светске збирке које имају графичка одељења или су само графичке збирке.

Сама прослава замишљена је скромно. Одржаће се у октобру и биће обележена свечаном академијом, отварањем изложбе „Дело Теодора Крачуна" и одласком у манастир Бођан на отварање Меморијалног музеја Христофора Жефаровића, који ће бити постављен у пет сала конака, а презентоваће Жефаровићево доба српске графике, дрворезе XVII и XVIII века, појаву бакрореза у Европи и код нас, прве Жефаровићеве гравуре израђене у бакрорезачкој радионици бечког гравера Томе Месмера, Жефаровићеве самосталне радове, бакрорезне књиге, црквено уметнички вез, архивско документарни материјал, портрете мецена српске графике, као и кратак приказ друштвено-политичких прилика у Карловачкој митрополији тога времена.

Љиљана Живановић

2.

Изложба старог српског сликарства у Војводини, прва ове врсте код нас и VI југословенска уметничка изложба одржане су у Новом Саду, 1. јуна 1927. године. Изложбе су биле приређене у просторијама трговачке академије, а отворио их је, пригодним говором, др Радивоје Врховац, председник Матице српске.

У ствари, Изложбу старог српског сликарства у Војводини отворио је књижевник Вељко Петровић, њен главни организатор, а VI југословенску уметничку изложбу — књижевник Тодор Манојловић. (Прва југословенска изложба одржана је у Београду, 1904; друга и трећа у Загребу; четврта и пета у Београду). Тодор Манојловић је истакао ова имена међу излагачима: Мештровића, Шумановића, Узелца, Бецића, Бабића, Зупана, Коса, Краља, Глишића, Бијелића, Тартаљу, Палавичинија, Станојевића, Петрова, Поморишца, Хакмана, Радмиловића, Радовића ... „који су дика, односно нада наше савремене уметности"...

3.

На изложби старог српског сликарства, коју је отворио Вељко Петровић, било је презентирано око 200 експоната. Осамнаести век био је заступљен са 11 слика; Јован Исајловић (ст.) са 5; Арса Теодоровић са 4; Павле Бурковић са 9; Јефтимије Поповић са једном, Константин Даниел са 20; Урош Кнежевић са 4; Константин Арсеновић са 1; Димитрије Аврамовић са 4; М. Завишић са 1; Јован Поповић са 8; Катарина Ивановић са 1; Адам Стефановић са 1; „Непознати сликари" са 8; Никола Алексић са 25; Павле Симић са 17; Јован Клајић са 3; Јован Исајловић са 2; Новак Радонић са 32; Аксентије Мародић са 7; Бура Јакшић са 10; Стеван Тодоровић са 2; Урош Предић са 5; Паја Јовановић са 5; Борђе Крстић са 3; Стеван Алексић са 2; Коста Јорговић са 1; П. Чортановачки са једним радом.

4.

Отварајући изложбу старог српског сликарства, Вељко Петровић је, у свом говору, између осталог, рекао:

„Ово двестотине слика које видите у исувише густим редовима поређане по зидовима ове доста простране одаје, па чак и пред њом у ходнику, то је први покушај да се нашем друштву и јавности, уопште, прикаже, репрезентативно и ретроспективно, стоипедесетогодишњи напор оног војвођанског дела српског народа ко-

(Наставак на 76. стр.)

СВЕЧАНА СЕДНИЦА МАТИЦЕ СРПСКЕ 1972.

О СЛИКАРСТВУ XIV ВЕКА У ЗЕМЉАМА СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ, БУГАРСКЕ И РУМУНИЈЕ ГОВОРИО ЈЕ ДР СВЕТОЗАР РАДОЈЧИЋ. ВЕСНА ПАРУН ПРИМИЛА ЗМАЈЕВУ НАГРАДУ ЗА 1971. ГОДИНУ

Традиционална свечаност поводом годишњице Матице српске одржана је 16. фебруара 1972. године. Свечаној седници Матице присуствовао је леп број чланства, као ретко кад, тако да један део чланства није добио места у свечаној дворани. Седницу је отворио, у 18 часова, академик Младен Лесковац, председник Матице српске. Он је најавио предавање, бираним речима поздравио предавача и дао му реч.

Др Светозар Радојчић, професор Универзитета у Београду, академик и реномирани историчар српске уметности, говорио је о *Сликарству четрнаестог века у земљама средњовековне Србије, Бугарске и Румуније*. Предавање је изазвало живо интересовање чланства и гостију. Пажња је била потпуна. А захвалност предавачу, после једночасовног излагања, дошла је једнодушно и спонтано. После дугог аплауза читаве дворане, председник Младен Лесковац захвалио се др Светозару Радојчићу, у име Матице и присутних слушалаца, речима похвале које је свако од нас желео да упути предавачу.

У другом делу свечаности проглашена је и уручена *Змајева награда* Матице српске за 1971. годину.

Бошко Петровић, секретар Матице српске, прочитао је одлуку жирија за додељивање Змајеве награде, из које се видело да је жири одржао своју седницу 7. II 1972. и да је „после исцрпне дискусије једногласно одлучио да се Змајева награда за 1971. годину додели Весни Парун, за песничко дело поводом збирке *Карпатско умиљење — Трагом Магде Исанос*" ... Одлуку су потписали чланови жирија: Милош И. Бандић, Иван В. Лалић, Јасна Мелвингер и Бошко Петровић. Славко Михалић није присуствовао, због болести.

О добитнику прошлогодишње Змајеве награде, Весни Парун, познатом хрватском песнику, говорио је књижевник Иван В. Лалић. У својој поздравној речи он је рекао:

„Када у поговору књизи Карпатско умиљење Веса Парун на једном месту говори о доживљају стихова Магде Исанос, она спомиње „... осебујни спој славјанског номадског безнађа и кристалног, у дух готово егзактно уцртаног медитеранског чезнућа за Вјечним". Када сам први пут прочитао ове речи, осетио сам како песникиња у њиховом звуку додирује свој сопствени лик, светлуцаво уочен у пролазу поред једног сестринског огледала. Јер, говорити о једном таквом споју за мене би значило повући једну од могућих тангенти на свет поезије Весне Парун; отворити један од могућих приступа том свету чије нас богатство не престаје да радосно узбуђује — годинама већ, од песме до песме. „Славјанско номадско безнађе" лепо могу да доживим као метафору која казује нешто значајно о природи немирног, исконског лиризма наше песникиње. А та је песникиња у пејсажу и духу Средоземља једнако аутентично код куће као и друга једна њена, древна и велика сестра; — она коју је Платон назвао десетом музом, она која је написала: „Ја ипак мислим да најлепше је оно што љубимо са слутњом у души". За Весну Парун — која је рекла: „Ако је

Дворана је била препуна за време свечане седнице Матице српске 1972.

живот ријека што тече, љубав је злато наталожено" — таква слутња у души, која се везује за љубав, јесте један трајан источник песничког говорења, као настављеног чина препознавања себе у свету, или читавог света у себи.

Обимно разграната у домету и исказу, поезија Весне Парун има дубоко и једноставно корење; она се храни животом, чистим доживљајем што у дивној алхемији лирике постаје хиљадоструко лице песме. Та је поезија континуитет једног истинског и (не бојмо се речи) великог надахнућа, из којег извире потреба разговора са животом: постављање питања, ослушкивање одговора, дефинисање препознате истине... Весну Парун можемо свакако убројити у оне песнике који читавог живота пишу једну једину, несумњиво своју књигу песама. Ако је љубав жене, виђена као људска судбина, основна тема те раскошне и незавршене књиге, књигу испуњава и читаво једно обиље концентричних гласова и митова; — тачних, песнички прецизних одговора на изазов тренутака конкретног времена и простора. Јер Весна Парун, која од свог почетка пева вечни, исти плодни сукоб на релацијама човек-задани свет, или човек-време, јесте песник који непогрешиво обележава својим језиком време што је том језику конкретно

Др Светозар Радојчић

Уручење Змајеве награде

ВЕСНА ПАРУН

Весну Парун, једна од најплоднијих песника у савременој хрватској па и југословенској књижевности, рођена је у Злорину код Шибеника, 10. априла 1922. године. Гимназију је завршила у Сплиту, а студирала је на филозофском факултету у Загребу. Живи и ствара у Загребу.

Прве књижевне радове Весна Парун објавила је 1945. Од тада до данас објављује махом поезију и поезију за децу у многим југословенским књижевним публикацијама. Појава њене прве књиге песама *Зоре и вихори* (1947) означила је прекретницу на путу развитка послератне хрватске поезије. Може се стога рећи да је песништво Весне Парун, заједно са песништвом Јура Каштелана, означило путоказ за читаву једну песничку генерацију и да је било симбол одвајања од конвенционалног песничког стварања и сиве фразе... (Према Југословен. књижевном лексикону, стр. 390).

„Средишње мјесто у лирици В. П. заузима љубав, као чулност и материнство, сласт и патња пути. Метафоре и асоцијације те лирике претежно живе од пејзажа и његових становника; П. се обилно служи и сталним пјесничким изразима из Библије и фолклора. Пјевала је и о догађајима везаним за народноослободилачки рат и послијератну изградњу. Осим кад пјева о љубави у тијелу жене, она даје лирику регистрације у којој се сликовитост претпоставља сликовности. У стиховима В. Парун сусрећу се и многи мотиви, теме и тонови који су заједнички пјесничком свијету Г. Крклеца, Д. Цесарића и Д. Тадијановића, поезији благих усхита,

задано — везујући ту конкретну датост, тај nunc fluens свог живота, за онај наслућени nunc stans у којем је трајни завичај песме. Толико непосредна у сликовитој, разбокореној лепоти свог песничког говора, стално затрепереног у осцилацијама између сазнања и лепоте неоткривеног, Весна Парун исписује својим делом једну бујну, проширену лирску метафору судбине песника. Судбине која је „ненавикла на послушност злу" и која се обнавља у будном језику."

Када је председник Младен Лесковац предавао Весни Парун диплому Змајеве награде за 1971. годину, дворана је одговорила дугим аплаузом. Тако исто биле су поздрављене и речи захвалнице награђене песникиње, која је изразила своју посебну љубав према дечјим песмама непролазне лепоте Јована Јовановића Змаја.

сјете и туге. Иако неке њене пјесме иду у поезију естраде, као и пјесничку обраду пословице и сентенција, посљедњу и главну ријеч има људска интима, предио љубави и сна. У њеном изразу има лакоће изравног пучког пјевања, повишене лиричности Соломунове Пјесме над пјесмама, али и некомуникативности која је посљедица пренапрегнутог експериментирања, оних иновација које не одговарају њеном изворном, страственом казивању. Можда њена најбоља књига, а свакако она која је значила читав мали преокрет у нашој поратној лирици, јесте *Зоре и вихори* (1947). Сурађујући већ годинама у многим књижевним публикацијама, пише и пјесме за дјецу, лирске драме, филмске сценарије и репортаже. (Из Енциклопедије Југославије, књ. 6, стр. 434).

БИБЛИОГРАФИЈА КЊИГА ВЕСНЕ ПАРУН

Vesna Parun: ZORE I VIHORI. Omotna strana Edo Murtić, — Zagreb, Izdanje Društva književnika Hrvatske, 1947; str. 168 + [7]; 20,5 × 14,5 cm.

Vesna Parun: PJESME. Naslovni list Lj[ubo] Babić. — Zagreb, Matica hrvatska, 1948; str. 145 + [3]; 16 × 12,5 cm.
Matica hrvatska. Suvremeni hrvatski pisci.

Vesna Parun: CRNA MASLINA. Pogovor napisao Stanislav Šimić. — Zagreb, Naklada Društva književnika Hrvatske, 1955; str. 78 + [2]; 17,3 × 12,2 cm.
Mala knjižnica Društva književnika Hrvatske, [knj.] 2.

Vesna Parun: VIDRAMA VJERNA. Portret autora i oprema Oton Gliha. — Zagreb, Zora, 1957; str. 79 + [1]; 17,3 × 12,6 cm.
Mala biblioteka, [knj.] 190.

Vesna Parun: PATKA ZLATKA. Crtao: Ivo Gattin. — Zagreb, Lykos, 1957; str. 38 + [2]; 22,4 × 16,4 cm.
Dječja knjiga, [knj.] 4.

Весна Парун: РОПСТВО. Нацрт корица: Душан Ристић. — Београд, Нолит, 1957; стр. 59 + [4]; 18,5 × 12,4 см.
Савремена поезија.

Vesna Parun: ZEC MUDRIJAN. Likovna oprema: Vesna Borčić. — Sarajevo, Svjetlost, 1958; str. 63 + [3]; 20,9 × 16,9 cm.
Biblioteka Bambi.

Vesna Parun: PUSTI DA OTPOČINEM. — Sarajevo, Narodna prosvjeta, 1958; str. 59; 17,1 × 12 cm.
Savremena poezija, [knj.] 9.

Vesna Parun: TUGA I RADOST ŠUME. Ilustrirala i opremila Vesna Borčić. — Zagreb, Mladost, 1958; str. 80 + [3]; 21,5 × 17 cm.
Biblioteka Vjeverica, sv. 25.

Vesna Parun: KORALJ VRAĆEN MORU. Opremio Miljenko Stančić. — Zagreb, Naprijed, 1959; str. 109 + [5]; 17,4 × 12,2 cm.

КОРЊАЧИН ОКЛОП. Песме. *Весна Парун.* Илустровао [илустровала] М[елита] Бошњак. — Загреб, „Наша дјеца“, [1959]; стр. 32; 24 × 17 см.

KORNJAČIN OKLOP. Pjesme. *Vesna Parun.* Ilustrirao [ilustrirala] M[elita] Bošnjak. — Zagreb, »Naša djeca«, [1959]; str. 32; 24 × 17 cm.

Vesna Parun: TI I NIKAD. [Predgovor: Zlatko Tomičić]. Likovna oprema: Miljenko Stančić. — Zagreb, Lykos, 1959; str. LIV + + 147 + [5]; 18,9 × 13,7 cm.

Kentaur, [knj.] 3.

Vesna Parun: KONJANIK. Izbor pjesama. Priredila [i napisala predgovor] Karmen Milačić. Ilustrirao Fedor Vaić. — Zagreb, »Školska knjiga«, 1962; str. 136; 17 × 12 cm.

Dobra knjiga, VII kolo, [knj.] 2.

Vesna Parun: BILA SAM DJEČAK. Izabrane pjesme. Opremio Edo Murtić. — Zagreb, Naprijed, 1963; str. 281 + [2]; 17,1 × × 12,3 cm.

Весна Парун: ЈАО ЈУТРО. Виньету на корицама израдио Стојан Ћелић. — Београд, Просвета, 1963; стр. 72 + [3]; 18,8 × × 16,8 см.

Албатрос. Коло 3, [књ.] 3.

Vesna Parun: VJETAR TRAKIJE. Likovno opremio Boris Dogan. — Zagreb, Zora, 1964; str. 143 + [5]; 17 × 12,2 cm.

Mala biblioteka, sv. 249.

Vesna Parun: KONJANIK. Izbor pjesama. Priredila [i napisala predgovor] Karmen Milačić. Ilustrirao Fedor Vaić. 2. izd. — Zagreb, »Školska knjiga«, 1964; str. 128; 24 × 17 cm.

Dobra knjiga. Lektira za VIII razred osnovne škole.

Vesna Parun: PJESME: Priredila i pogovor napisala Vesna Krmpotić. Nacrt za korice Tomislav Gusić. Portret Zlatko Šimunović. — Zagreb, Matica hrvatska, 1964; str. 141 + [6]; 16,4 × 11,6 cm.

Mala knjižnica Matice hrvatske, [knj.] 13.

Vesna Parun: GONG. Opremio Boris Dogan. — Zagreb, Naprijed, 1946—1966; str. 169 + [3]; 16,9 × 11,9 cm.

Jugoslovenski pisci.

[Štampano u maju god. 1966].

Vesna Parun: KONJANIK. Izbor pjesama. Priredila [i napisala predgovor] Karmen Milačić. Ilustrirao Fedor Vaić. 3. izd. — Zagreb, »Šolska knjiga«, 1966; str. 127 + + [1]; 16,8 × 12,2 cm.

Dobra knjiga. Lektira za VIII razred osnovne škole.

MAČAK DŽINGISKAN I MIKI TRASI. Dječji roman u stihovima. Autor stihova *Vesna Parun.* Knjigu ilustrirala Biserka Baretić. Autor inicijala Ordan Pelevski. [Izdanje od 15.000 primjeraka.] — Zagreb, »Spektar«, 1968; str. [48]; 26,8 × 19,5 cm.

MAČAK DŽINGISKAN I MIKI TRASI. Dječji roman u stihovima. Autor stihova *Vesna Parun.* Knjigu ilustrirala Biserka Baretić. Autor inicijala Ordan Pelevski. [Izdanje od 50.000 primjeraka.] — Zagreb, »Spektar«, 1968; str. [48]; 26,8 × 19,5 cm.

Vesna Parun: MIKI TRASI I BABA PIM-BAKO. Ilustrirao Izvor Oreb. — Zagreb, izd. autor, 1968; str. [48]; 28,3 × 20,2 cm.

Весна Парун: ОТВОРЕНА ВРАТА. Песме. Избор и предговор Предраг Палавестра. — Београд, Просвета, 1968, стр. 110 + + [1]; 19 × 11,5 см.

Библиотека Просвета, [књ.] 177.

Vesna Parun: KONJANIK. Izbor pjesama. Priredila [i napisala predgovor] Karmen Milačić. Ilustrirao Fedor Vaić. Nacrt za naslovnu stranu Boris Dogan. 4. izd. — Zagreb, »Školska knjiga«, 1969; str. 128; 18 × 13 cm.

Dobra knjiga. Lektira za VIII razred osnovne škole.

MAČAK NA MJESECU. Autor: *Vesna Parun.* Likovna oprema: Ana Kovač. — Zagreb, izd. autor, 1969; str. [2] + 54; 24,3 × × 15,4 cm.

Vesna Parun: UKLETI DAŽD. — Zagreb, izd. autor, 1969; str. 97 + [3]; 16,7 × 11,9 cm.

Весна Парун. Радомир Андрић: КАРПАТСКО УМИЉЕНИЈЕ. Ликовни прилози: Тодор Бануш, Михај Синзиану, Флорин Пуца, Виктор Брауднер. — Крушевац, „Багдала“, 1971; стр. 78 + [2]; 16,1 × 11,6 см.

Мала библиотека. Савремена поезија.

[Песме Весне Парун штампане латиницом]

Израдио:
Радован Мићић

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1971. ГОДИНИ

ИЗ ГОДИШЊЕГ ИЗВЕШТАЈА О РАДУ БИБЛИОТЕКЕ

На почетку извештаја, који је Савет Библиотеке Матице српске усвојио 25. II 1972. год., каже се да витална питања несметаног рада и развоја Библиотеке или нису решавана или нису дала виднијих резултата. То су, у првом реду, нерешено питање статуса Библиотеке Матице српске као универзитетске библиотеке, те алармантне тешкоће у вези са смештајем књижног фонда Библиотеке. Финансирање Библиотеке и даље је остало у оквирима Покрајинске заједнице културе, са извесном помоћи за куповину књига из Покрајинске заједнице образовања, која је, на жалост, одобрена тек последњих дана године. Извесну помоћ за опрему Библиотеке пружила је и Покрајинска заједница за научни рад у виду наменских средстава. У погледу простора којим Библиотека располаже није учињен никакав бољитак. Тако је Библиотека дошла у ситуацију да неопходан простор за смештај приновљених књига обезбеђује сложеним и скупим унутрашњим размештајем књижног фонда, што уз велики утрошак времена и средстава може само делимично и само привремено да реши акутно питање смештаја књиге. Попуњеност магазинског простора у овом тренутку је таква да не обезбеђује смештај књига и периодике који ће у Библиотеку ући наредних година. Због тога је изградња нове зграде, а паралелно с тим и доградња привременог магазинског простора сасвим акутно питање, које не трпи даља одлагања. Разумљиво је да овако крупна, а витална питања Библиотеке МС не могу да прођу без негативних последица по рад целе установе.

Па ипак, проучавањем резултата рада у протеклој години може се запазити да су редовни послови текли задовољавајуће и може се рећи да је Библиотека у целини своје задатке обавила. Извесни елементи овога извештаја указују и на новине у раду које су могле бити постигнуте само уз појачан напор колектива. Мада се не може говорити о нарочитим успесима, један број активности, претежно нових, указује да Библиотека уме да тражи путеве на осавремењавању и модернизацији свога рада, да има слуха за напредак који ова струка показује у свету, те да се зна заложити да задовољи повећане захтеве које наше друштво пред њу поставља.

I. НАБАВКА КЊИГА, ПЕРИОДИКЕ И ДРУГОГ БИБЛИОТЕЧКОГ МАТЕРИЈАЛА

У току 1971. године купљено је за први примерак и музејску збирку:

1. — југословенске књиге, нове	550	књига,	за	15.514,35	динара,
— југословенске књиге, антикварне	1686	„	„	36.548,80	„
— стране књиге, нове	722	„	„	131.019,17	„
— стране књиге, антикварне	1219	„	„	118.352,83	„
Свега је купљено:	4177	књига,	за	301.435,15	динара.
2. — посебне збирке, разних публикација	1465	јединица,	за	23.714,00	динара.
3. За листове и часописе, за први примерак, музејску збирку и за листове у читаоници утрошено је:					
— за југословенске листове и часописе, претплата за 1971.	78	наслова,	за	7.503,70	динара,
— за југословенске листове и часописе, претплата у 1972.	9	„	„	1.277,00	„
— за стране листове и часописе, претплата у 1971.	270	„	„	52.405,55	„
— за стране листове и часописе исплаћено у 1971.	25	„	„	2.057,00	„
— за стране листове и часописе из 1970.	3	„	„	606,40	„
— за фототипска издања	56	„	„	13.966,00	„
— за антикварне листове, 165 насл., 366 год.,	5430	бројева,	за	11.296,35	„
Укупно за часописе и новине:				89.112,00	динара.
4. Купљено је за размену:					
— књига	1566	примерака,	за	91.173,65	динара,
— листова (претплата)	8	„	„	1.341,00	„
Укупно за размену:				92.514,65	динара,
Укупно је, у 1971. години утрошено за куповину књига, новина и часописа				506.773,80	динара.
5. Разменом је примљено:					
— књига (примерака)	1841	у вредности		59.348,05	динара,
— листова (бројева)	3535	„	„	40.228,24	„
— фотокопија (примерака)	67	„	„	100,50	„
Укупно је примљено књига, листова и фотокопија у вредности:				99.676,80	динара.
Разменом је послато:					
— књига (примерака)	2283	у вредности		126.185,40	динара,
— листова (бројева)	3395	„	„	21.815,50	„
Укупно је послато књига и листова у вредности:				148.000,90	динара.

Размена се обављала са 106 установа у земљи и 190 установа у 30 страних земаља.

6. Тешкоће у набавци књига наступиле су, углавном, због околности ван Библиотеке. Књиге су толико поскупеле да је од планираних 7500 књига за Библиотеку и 2100 књига за размену било могућно набавити само 4177 књига за Библиотеку и 1566 за размену. Ваља поменути да су највише поскупела фототипска издања. У таквим приликама остварена је планирана количина књига за 55% а утрошена су сва планирана финансијска средства, с напоменом да је у 1971. купљено релативно више скупих, капиталних издања него ранијих година.

Треба посебно поменути око 170 научних славистичких књига фототипски изданих на енглеском и руском, затим 56 томова фототипских изданих периодичних публикација, као што је познати часопис „Современик“ (уредник Пушкин), »Lef« и »Novyj Lef« (уредник Мајаковски), те ча-

сопис »Keleti Szemle«. Међу драгоценим аквизицијама су Encyclopaedia universalis (до сада 8 томова), шпанска Enciclopedia Universal ilustrada (96 томова), те око 800 раритетних књига, од тога 78 рукописних и две Елзевире.

7. Разменом је Библиотека у 1971. години добила највише књига на мађарском, румунском, чешком, словачком и руском језику.

Разменом, уз књиге, редовно је примано 322 наслова листова на страним језицима и 1 наслов на српскохрватском из Румуније и 2 наслова из Мађарске.

У 1971. години Библиотека је примила 1893 књиге на поклон од којих је у збирке Библиотеке ушло 1238, а у депозит ФАО 114. У депозит ФАО ушло је и 25 наслова листова.

У протеклој години од изузетног значаја је поклон новосадског предузећа „Нафтагас", — 4 Валвазорове књиге из 1689. године.

За размену примљено је од Матице српске: 3100 свезака часописа и 90 књига. Од тога за размену у Југославији послато је 645 свезака, за размену у иностранству 1486 свезака.

Од Издавачког предузећа Матице српске примљено је за размену 68 књига.

II. ПРИЈЕМ, СИГНИРАЊЕ И ИНВЕНТАРИСАЊЕ КЊИГА

1. У току 1971. године Библиотека је примила укупно 17243 књиге. Од тога:

куповином	4105	књига,
обавезним примерком	9258	„
разменом	2197	„
поклоном	1569	„
за депозит ФАО	114	„

2. За први примерак и музејску збирку Војводине инвентарисано је 16878 књига. У Библиотеку су те књиге доспеле:

куповином	4098	књига,
обавезним примерком	9247	„
разменом	2166	„
поклоном	1253	„
за депозит ФАО	114	„

3. Током године у Библиотеку је доспело 365 књига дупликата:

куповином	7	књига,
обавезним примерком	11	„
разменом	31	„
поклоном	316	„

4. Крајем 1971. године у Библиотеци је било укупно 446604 књиге у првом и другом (музејском) примерку.

5. У току године инвентарисано је 14639 књига; неинвентарисано је остало 2239 књига. Сигнирано је 19391 књига. Жигосано је 14638 књига. Проверено је 9247 књига у списковима обавезног примерка.

III. КАТАЛОШКА ОБРАДА КЊИГА

1. У току 1971. године именски је обрађено 13661 књига, од тога: на српскохрватском, словеначком и македонском језику 10178 књига, а на осталим језицима 3411. Ретроспективно је обрађено 267 књига.

Истовремено је исписано: упутних листића 4223 и збирних 2004.

Из магазина је издвојено 139 књига дупликата и пресигнирано је 83 књиге.

Прекуцано је 16179 каталошких листића, а умножено је 36161.

За централни каталог Југословенског библиографског института прекуцано је 5261 каталошки листић.

Исправљено је 856 каталошких листића.

Допуњено је 2613 каталошких листића.

У јавни каталог уложено је 17260 каталошких листића, а у интерни каталог 19045.

2. Стручном класификацијом обухваћено је 13137 књига, од тога ван обраде, према правилима, остало је 1613 књига.

Предметно је обрађено 9450, а децимално 11238 књига. Укупно је дато 21188 одредница.

За каталоге је умножено 38445 листића, од којих је уложено 37417 листића.

IV. ПОВРЕМЕНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ, ЧАСОПИСИ, ЛИСТОВИ И НОВИНЕ

Током 1971. године Библиотека МС примила је 4735 наслова, 5480 годишта са 83143 броја часописа, листова и новина.

1. Југословенска штампа:

обавезни примерак:	2120	наслова	часописа са	14682	бројева,
„ „	1200	„	новина са	44164	„
претплата	13	„	часописа са	140	„
„	1	„	новина са	311	„
поклон	15	„	часописа са	359	„
размена	41	„	„ „	46	„
„	2	„	новина са	190	„

2. Страна штампа:

претплата	307	наслова	часописа са	3040	бројева,
„	17	„	новина са	1418	„
поклон	72	„	часописа са	724	„
„	14	„	новина са	416	„
размена	323	„	часописа са	2328	„
„	5	„	новина са	464	„

3. Музејски примерак:

претплата	30	наслова	часописа са	443	бројева,
„	31	„	новина са	932	„
поклон	112	„	часописа са	1050	„
„	155	„	новина са	4313	„

За потребе читаоница Библиотека је била претплаћена на 26 наслова часописа и 10 наслова листова, па је тим путем примљено 254 бројева часописа и 1199 бројева листова.

У протеклој години купљено је антикварних 277 наслова са 8123 броја.

4. Фонд периодике Библиотеке МС на дан 31. XII 1971. износио је: 14314 библиотечке јединице, односно 79376 годишта часописа и новина.

У 1971. години обрађено је нових наслова: за први примерак, југословенских листова 571, страних листова 98; за музејски примерак 67 и за збирку библиотекарства 54.

Укупно, дакле, 790 нових наслова са 2093 исписаних картона. Инвентарисано је 3610 годишта часописа и 1870 годишта новина. У инвентарне књиге унете су допуне за комплетна годишта у 2219 случајева.

5. За интерну картотеку унете су допуне за 4665 комплетних годишта, а на евидентним картонима забележено је 75020 бројева текуће периодике.

Ревизијом је прегледано 27 наслова са 155 годишта.

Пресигнирано је 3 наслова са 8 годишта и 33 броја.

Обрађено је 27 публикација које су промениле наслов.

Исписано је 1186 нових картона.

У јавном каталогу повучено је 612 листића а уложено је 1643 листића.

Југословенском библиографском институту за централни каталог стране периодике дати су подаци за 800 наслова са 3882 годишта.

V. ПОСЕБНЕ ЗБИРКЕ БИБЛИОТЕЧКОГ МАТЕРИЈАЛА

1. У току 1971. године збирке су обогаћене на следећи начин:

	обавезни примерак	куповина	поклон	размена	свега
ноте	117	85	2	3	207
грамофонске плоче	800	—	—	—	800
атласи	15	4	1	—	20
географске мапе	82	86	—	1	169
планови градова	3	5	—	—	8
албуми	23	5	17	7	52
разгледнице	212	1056	42	—	1310
сликовнице	258	—	—	—	258
фотографије	—	—	3	—	3
умножене графике	481	1	1	—	483
антик. док. грађа	—	9	—	—	9

2. Збирка документарног, пропагандног и другог сличног материјала увећана је по групама на следећи начин:

	обавезни примерак	куповина	поклон	размена	свега
0—	899	13	15	—	927
1—	30	—	6	—	36
2—	111	9	9	—	129
3—	2408	4	55	12	2479
4—	1	—	—	—	1
5—	5	—	1	—	6
6—	2574	2	128	—	2704
7—	1069	58	89	2	1218
8—	1	—	2	—	3
9—	1	—	—	—	1
стрипови	1076	—	101	—	1177
сепарати до 4 стр.	151	3	13	—	167
плакати	3003	30	171	—	3204

VI. МУЗЕЈСКА ЗБИРКА

У протеклој, 1971. години за ову збирку примљено је 807 књига.

Проверено је 2316 књига понуђених на откуп, поклоњених или из постојећих дупликата.

Редовно је прегледана и Библиографија Југославије.

За збирку издања Матице српске купљено је или је издвојено из дупликата 251 књига.

У збирку издања академија наука је ушла 51 књига.

Збирка Српске књижевне задруге редовно је попуњавана.

Током године формирана је збирка уџбеника основних и средњих школа. Сви уџбеници који су до сада доспели у ову збирку биће пресигнирани. У прошлој години пресигнирано је 86 уџбеника.

У 1971. години обрађено је: 807 књига. Све су књиге сигниране и предате у магазин. У каталог збирке уложено је 847 листића. Замењено је 26 бољих примерака за лошије.

Формирана је картотека војвођанских писаца.

Књиге које су изашле у 1971. години нису обрађиване, јер ће се за њих умножавати листићи обраде у именском каталогу.

VII. СТАРА И РЕТКА КЊИГА

У току 1971. године приновљено је 7 рукописних књига, 3 српске, ћирилске, 3 латинске и 1 грчка.

Описано је 30 рукописних књига, српских 10 књига, латинских 13 књига, немачких 4 књиге, мађарских 3 књиге; све те књиге су из 18. и 19. века.

Збирка текстова умножених гештетнером увећана је са 224 књиге.

Страних књига до 1700. године набављено је 33, од тога, на латинском језику 26 књига, на немачком језику 3, на француском језику 4 књиге.

Међу овим књигама од особите вредности су 2 Елзевире и 4 тома знамените Историје Крањске Ивана Вајхарда Валвазора, коју је Библиотеци поклонило предузеће „Нафтагас" из Новог Сада.

За јавни каталог обрађено је 12 инкунабула.

За централни каталог инкунабула пописано је 7 инкунабула из Суботице. Три од тих инкунабула су из библиотеке фрањевачког самостана а 4 из Градске библиотеке.

Стара и ретка књига на српскохрватском и словеначком језику од 18. века умножена је на следећи начин: збирка књига са белешкама и посветама 112 књига; збирка словеначких књига 18. и прве половине 19. века 15 и књига малог тиража и специјалне опреме 202.

Почетком године формирана је збирка књига и листова штампаних за време ратова и издаваних илегално. Од ратних књига у њу су ушла издања од 1914—1919. штампане ван земље, издања 1941—1945 на слободној територији и илегална издања предратног времена која представљају документат прогресивних тежњи. За сада су у збирку ушле књиге набављене током 1970. и 1971. године. У Збирци сада има 463 књиге. Из збирке је обрађено 252 књиге или листа.

Збирка фототипских издања увећана је са 138 књига и 12 наслова листова у 26 томова. Сва фототипска издања су обрађена.

Микрофилмовано је 47 књига и начињено је фотокопија за 17 књига. За депозит у београдској Народној библиотеци снимљено је 27 књига на микрофилму.

VIII. ЦЕНТРАЛНИ КАТАЛОГ ВОЈВОДИНЕ

У још увек неповољним условима за рад централног каталога и у овој години су за њега достављани листићи сасвим добровољно. Током године листиће су послали: библиотека Природно-математичког факултета (691), библиотека Медицинског факултета (37), библиотека Технолошког факултета (110), библиотека Филозофског факултета (4124), библиотека Правног факултета (1308), библиотека Више педагошке школе (114), библиотека Више комерцијалне школе (131), библиотека Скупштине Војводине (220), библиотека Српског народног позоришта (308), библиотека Војвођанског музеја (465), библиотека Института за туберкулозу (115) и Централна библиотека клиничке болнице (205).

Укупно је 12 библиотека послало 7918 каталошких листића. За повремене публикације податке је доставио само Војвођански музеј.

Приспели листићи су редиговани и уложени у одговарајуће каталоге.

IX. БИБЛИОГРАФСКИ РАДОВИ

У току 1971. године:

1. Библиографски су описана сва издања Матице српске изишла у току протекле године.

2. Завршена је библиографска обрада издања Матице српске за време од 1966—1970. године. Када буду изишле све публикације које носе 1970. годину овај посао ће се окончати.

3. Прегледани су сви библиотекарски листови и регистрована грађа за Библиографију библиотекарства Војводине — за 1967, 1968. и 1969. годину.

4. На припреми новог издања ретроспективне библиографије Матице српске 1826—1949 библиографски су обрађиване књиге штампане од 1936—1946. године.

5. Прегледани су обавезни примерци часописа и књига и регистроване су скривене библиографије за каталог библиографија библиографија.

6. Прекуцани су библиографски описи Матичиних часописа изишлих од 1950—1965. године.

7. Коначно је редигована грађа за Библиографију Матице српске 1950—1966. године. Текст је завршен и предат је Издавачком предузећу МС за штампу.

X. ЧИТАОНИЦЕ, КОРИШЋЕЊЕ КЊИГА, ЧАСОПИСА, ЛИСТОВА И ДРУГОГ БИБЛИОТЕЧКОГ МАТЕРИЈАЛА

1. Током 1971. године Библиотеку је посетило 58918 читалаца.

Коришћено је 85481 књига и листова.

Ван читаоница дато је 2198 књига и листова.

У међубиблиотечкој позајмици примљено је из земље 42, а из иностранства 52 књиге (укупно је било 94 позајмице). У исто време Библиотека је позајмила у земљи 57, а у иностранству 56 књига (укупно 113).

У међубиблиотечкој позајмици микрофилмова тражено је из земље 141, а из иностранства 318 микрофилмских снимака (укупно је тражено 459). Библиотека је послала у земљи 2864, а у иностранство 743 микрофилмских снимака (укупно 3786).

2. Информације. Укупно је дато 7227 информација, од тога: писмених информација 10, усмених 6375 и телефонских 842.

У каталозима Библиотеке дато је 6312 информација, библиографских 254, о изворима дато је 661 информација.

У одсеку информација увећана је приручна информативна збирка са 70 нових књига.

XI. СМЕШТАЈ И ЦИРКУЛАЦИЈА КЊИГА

У магазин је, током 1971. године, примљено 11374 књиге.

Од тога: за први примерак 10122 књиге; за музејски примерак 807; за стару и ретку књигу 445; из магазина је издвојено дупликата 139 књига; пресигнирано је 83. У магазин је примљено часописа, годишта, 3423; новина, годишта, 2254.

У протеклој години пресељена је немачка књига из старог у привремени магазин. Укупно је пресељено близу 40000 томова. Пресељењем немачких књига ослобођен је простор за југословенске новине и часописе.

Југословенска књига је смештена на последњем спрату старог магазина. Тај спрат је попуњен и на њему нема места за књиге. Југословенска књига која сада пристиже смешта се на дрвене полице уз зидове магазина на трећем спрату. И ове полице су попуњене и за југословенску књигу више нема места.

Новине и часописи примљени током 1970. и 1971. године нису могли да буду уложени ни у један од постојећих магазина, па су смештени у собу за седнице. У овом тренутку на улагање чека 10810 годишта часописа и новина...

Пре улагања у спремиште књиге, часописи и новине су редовно предавани на коричење или паковање.

XII. УВЕЗ КЊИГА И ЧАСОПИСА

У току 1971. године повезано је: новина у полуплатнени увез са златотиском 235 комплета; часописа, полуплатно и златотисак 177; књига, уџбеника, полуплатно 166 књига; брошурање, поправка повеза, оправка оштећених листова 1224 књиге; службених књига, полуплатно 26; старих књига, полукожа са хартијом 7; старих књига, кожа 4; приручника, платно са златотиском увезано 7; меки повез 2; брошура 1649 и др.

Књиговезачка радионица је обавила и веома велик обим послова на изради картонаже и око паковања комплета који се не кориче.

XIII. РЕСТАУРАЦИЈА, КОНЗЕРВАЦИЈА И ЗАШТИТА КЊИГА, ЧАСОПИСА И НОВИНА

1. Обављени послови рестаурације: прање, неутрализација са појачањем 3349 листова, поправљање оштећених места на 1069 листова, мање поправке оштећених места на 3486 листова, поправке оштећених места на 636 листова.

Дезинфицирано је 739 књига; укоричено је у кожу 2 књиге, укоричено је у повез од хартије 50 књига. Рестаурирано је повеза од коже на 9 књига. Рестаурирано је повеза од хартије 334; сортирано је и шивено 397 књига. Мање поправке обављене су на 378 књига.

Рестаурацијом и конзервацијом биле су обухваћене књиге, новине и листови. У протеклој години више него раније рађено је на заштити књига и новина штампаних током НОБ-а.

У неколико наврата пружана је стручна помоћ Архиву Војводине у Сремским Карловцима.

2. Фотолабораторија. У овој служби је начињено: 1441 фотокопија и 26599 микроснимака.

У фотолабораторији се, поред послова за Библиотеку МС, радило и за Матицу српску, за размену и читаоце и за Архив Војводине у Сремским Карловцима.

XIV. МАТИЧНИ ПОСЛОВИ

Према програму рада у 1971. години матична служба обавила је низ значајних послова.

1. Обрађени су и штампани у публикацији *„Народне библиотеке Војводине у 1969. години“* резултати анкете, која је спроведена у библиотекама Покрајине у 1970. години. Други део публикације чини грађа за библиографију библиотекарства Војводине од 1967. до 1969. Књига је послата свим матичним библиотекама Војводине, централним библиотекама у републикама и појединим културним и друштвеним радницима.

2. Обрађени су годишњи извештаји народних библиотека САП Војводине за 1970. годину. Текст анализе свих важнијих питања војвођанског библиотекарства са статистичким подацима умножен је и тако је омогућено његово коришћење.

3. За годишњу скупштину Савеза установа и организација за ширење књиге Војводине Десанка Мидић припремила је реферат о књижним фондовима на језицима народности у Покрајини.

4. За „Годишњак“, који издаје Друштво библиотекара Војводине, Мара Тодоровић је припремила статистичке податке о народним библиотекама у 1970. години.

5. Припремљени су и умножени закључци са састанка огледних дечјих одељења библиотека у Покрајини (Суботица, 1970), као и списак приручне литературе која се препоручује при организовању разних облика рада са децом. Материјали су достављени народним библиотекама Војводине.

6. Почело је издавање реферативног билтена *„Библиотекарске новости“*, који је намењен библиотечким радницима Војводине, као информативни приручник библиотекарства (документације и информатике). На обради материјала из библиотекарских часописа и књига које прима Библиотека МС учествује више библиотекара Библиотеке МС и неколико библиотечких радника из факултетских библиотека, библиотеке у Бачкој Паланци и др.

7. У априлу је у Градској библиотеци у Панчеву одржан састанак библиотечких радника дечјих одељења народних и школских библиотека у Покрајини. Тема састанка била је „Функција и садржај рада школских библиотека“ и „Сарадња дечјих и школских библиотека“. Закључци са састанка су умножени и достављени народним библиотекама и појединим школама.

8. Други планирани састанак библиотечких радника дечјих одељења народних библиотека одржан је 15. октобра у Вршцу. Тема састанка била је: „Информативни рад са децом“. Закључци са састанка достављени су матичним библиотекама.

9. Од 19. до 23. априла у Библиотеци МС одржан је семинар о завичајним фондовима, намењен већим библиотекама у СР Србији. На семинару је било заступ-

љено 30 библиотека (20 из Војводине, 8 из уже Србије, 2 са Косова), са 43 библиотечка радника. Предавачи су били библиотекари Народне библиотеке СР Србије, Универзитетске библиотеке у Београду и Библиотеке МС. Семинар је организован уз сарадњу Народне библиотеке СР Србије и Друштва библиотекара Србије.

10. Матично одељење Библиотеке МС било је организатор међурепубличког састанка намењеном градским библиотекама у земљи. Састанак је одржан у Сремској Митровици, 20. и 21. маја. Тема је била: „Место научне књиге у већим градовима". Присуствовала су 34 библиотечка радника из 22 библиотеке Србије, Босне и Херцеговине, Хрватске и Словеније. Један од девет радова колико их је прочитано на овом састанку припремио је Милутин Смиљанић. Сви материјали овог састанка објављени су у часопису „Библиотекар".

11. Сарадници одељења присуствовали су годишњој скупштини Савеза установа и организација за ширење књиге Војводине, затим ванредној скупштини Друштва библиотекара Србије, састанку Заједнице матичних библиотека Србије, IV скупштини Савеза друштава библиотекара Југославије, сусретима војвођанских библиотекара у Бачкој Паланци и Сомбору, седници Заједнице библиотека Војводине у Сомбору, пленуму Савеза установа и организација за ширење књиге Војводине у Новом Саду. Милутин Смиљанић је учествовао у раду око питања стандардизација библиотечке статистике (у Народној библиотеци СР Србије 18. октобра).

12. У циљу заједничког проучавања и решавања проблема у раду библиотека, у току године одржавани су контакти са матичним библиотекама. У току године сарадници су обишли библиотеке у више места: Темерен и села у општини; Нови Бечеј, Бачко Петрово Село, Бачко Градиште, Кањижу, Кулу, Србобран, Нови Кнежевац, Нови Бечеј, Аду, Панчево, Зрењанин, Кикинду, Чоку, Суботицу, Сомбор, Бачку Паланку и др.

13. Да би прикупили податке о библиотекама које су ушле у ужи избор за предлог за награду „Милорад Панић-Суреп", сарадници су у децембру посетили библиотеке у Зрењанину, Кикинди и Кнежевцу, а због прикупљања података за предлог најбољег сеоског библиотекара посећене су библиотеке у Мокрину и Бачком Градишту. За награду „Милорад Панић-Суреп" предложене су библиотеке у Кнежевцу и Кикинди и Десанка Мидић и Рајко Плавшић. За најбољег сеоског књижничара упућен је КПЗ Србије предлог за библиотечког радника у Мокрину.

14. Управник Библиотеке МС и сарадник Одељења посетили су градску библиотеку у Бачкој Паланци. Са председником општине и локалним функционерима вођен је разговор о стању у култури и о положају библиотеке у комуни.

15. Лазар Чурчић и Милутин Смиљанић посетили су Радичевићево, где је 24. XII отворена нова библиотека као резултат сарадње Привредне банке Нови Сад Филијале у Бечеју и Општинске библиотеке у Бечеју. Вођен је разговор са директором Привредне банке у Новом Саду о могућностима за сличне акције у селима Покрајине која још немају књижнице.

16. Започето је прикупљање грађе о историји библиотека Војводине. Сарадник Одељења упознао се са документацијом о томе која се налази у Југословенском лексикографском заводу у Загребу.

17. Са матичном службом Народне библиотеке СР Србије договорено је о начину прикупљања и коришћења годишњих извештаја библиотека са територије САП Војводине. Обрасци извештаја допуњени су рубрикама за податке о књижним фондовима на језицима народности.

18. Матично одељење повремено су посећивали представници појединих библиотека у Покрајини, информишући се о разним питањима из струке. Одељење су посетили и интересовали се о његовом раду и библиотечки радници из Будимпеште, Копенхагена, Цириха, Варшаве, САД. Гост Библиотеке МС и матичне службе била је и Галина Семјонова, руководилац Методског центра Библиотеке Љењин у Москви.

19. Настављена је успешна сарадња са многим установама и организацијама. Међу њима су: Народна библиотека СР Србије, Народна библиотека и Универзитетска библиотека Косова, националне библиотеке у републикама, Друштво библиотекара Србије, Друштво библиотекара Вој-

водине, Секција научних библиотека Војводине, Покрајински савет за васпитање и заштиту деце, Савез установа и организација за ширење књиге Војводине итд.

20. Са редакцијом „Библиотекара" такође је одржавана стална сарадња, резултат тога је трећа свеска овог часописа са радовима учесника међурепубличког састанка о месту научне књиге у већим градовима, који је одржан у Сремској Митровици у мају.

21. У децембру је израђен Предлог програма рада матичне службе Библиотеке МС у 1972. години.

XV. ИЗЛОЖБЕ КЊИГА

1. Планом рада Библиотеке за 1971. годину било је предвиђено организовање изложбе књига штампаних у првој новосадској штампарији Емануела Јанковића и његових наследника Павла и Катарине, за коју су планирана и тражена и одређена средства. Како ПЗК није обезбедила средства за организовање ове изложбе, Библиотека је пришла организовању више мањих, пригодних изложби које представљају вид сарадње са читаоцима, популаришу књигу, обележавају важније датуме културне прошлости, а не изискују велика финансијска средства.

Тако су у току године, у просторијама Антикварнице Матице српске организоване следеће изложбе књига.

„Сто година Комунистичког манифеста 1871—1971", поводом стогодишњег јубилеја Комунистичког манифеста на српскохрватском језику. Изложбу је припремио Сава Паланчанин, а отворио је Милета Радовановић, члан Покрајинске конференције ССРНС за Војводину. Изложба је била отворена од 13. до 24. априла.

„75 књига награђених 1970. године за опрему од Института за графичку уметност САД и Удружења издавачких кућа америчких универзитета" — назив је изложбе коју су организовале Америчка библиотека у Београду и Библиотека МС. Изложбу је отворио Сава Јосић, директор Издавачког предузећа МС. Ова изложба дизајна књиге је била отворена од 5. до 15. маја.

„Вукове народне приповетке" — назив је изложбе организоване поводом 150. годишњице првог издања Вукових народних приповедака. Изложбу је припремио др Божидар Ковачек, а отворио је др Владан Недић, професор Филолошког факултета у Београду. Изложба је била отворена од 13. до 30. септембра.

Изложбом књига *„Павле Соларић 1779—1821"* обележена је 150-годишњица његове смрти. Изложбу је припремио Лазар Чурчић, а отворио је др Мирослав Пантић, професор Филолошког факултета у Београду. Изложба је била отворена од 19. октобра до 5. новембра.

„Јован Пачић 1771—1849" — назив је изложбе којом је обележена 200-годишњица рођења Јована Пачића. Изложбу је припремила Иванка Веселинов, а отворио је академик Младен Лесковац, председник Матице српске. Изложба је била отворена 18—28. новембра.

Изложбом књига *„Валтер Скот 1771—1832"* обележена је 200-годишњица његовог рођења. Изложбу су припремиле Марија Радоњић и Нада Аграмовић, а отворио је Светозар Бркић, професор Више педагошке школе у Београду. Изложба је била отворена од 27. децембра 1971. до 10. јануара 1972. године.

Др Божидар Ковачек

ИЗ ИЗВЕШТАЈА О РАДУ ИЗДАВАЧКОГ ПРЕДУЗЕЋА МАТИЦЕ СРПСКЕ У 1971. ГОДИНИ

Рад Издавачког предузећа Матице српске у 1971. години био је усмерен ка постизању што повољнијих резултата. Да би се постигао позитиван успех, било је потребно да се преброде многе тешкоће. Треба знати да је издавачка делатност специфичан вид привреде и да књига као производ ове привредне гране у нашим условима не спада у категорију робе широке потрошње, да је због малих тиража производња књиге скупа, а самим тим да је и њена продајна цена висока. Средства уложена у производњу књиге споро се обрћу, у просеку најмање три године, што такође представља велику тешкоћу у привредној грани која се зове издавачка делатност. Банкарски систем је знатно измењен. Кредити за издавачку делатност тешко се могу добити. Рокови за враћање кредита знатно су краћи и не досежу реалан период у ком се књига може продати да би кредит био на време враћен. Каматна стопа више није повлашћена, тако да она уместо некадашње повлашћене стопе од 3% сада износи од 9 до 12% уз затезну камату од 4% (уколико кредит не буде враћен у одређеном року). Целокупна издавачка делатност притиснута је перманентним недостатком обртних средстава и стога се тешко приближава условима повољним за право привређивање и обављање одређене културне мисије.

Издавачко предузеће МС дели судбину осталих издавачких предузећа. Оно је одувек било приморано да се само сналази у стварању сопствених пословних средстава, и обртних и основних. Иако је акумулативност Предузећа ниска, захваљујући дугорочној пословној политици у расподели дохотка, Издавачко предузеће Матице српске је успело да створи колика-толика сопствена средства. Она нису безначајна, али су ипак далеко испод потреба, јер нису у сразмери са обимом пословања Предузећа у целини. Само у претходној години из дохотка је издвојено преко три милиона динара у пословни фонд, што је знатно више него годину дана раније, док су лични доходи остали на истом нивоу. Другим речима, Издавачко предузеће Матице српске, иако сваке године издваја у пословни фонд значајна средства, нема довољно средстава којима би могло у већој мери да развија своју делатност. Финансијску ситуацију Предузећа отежава и веома дуго везивање средстава код купаца на кредит, будући да их има много неуредних. Средства код купаца на кредит везују се на дуже време: на око двадесет уместо највише десет месеци просечно. Колико се на тај начин отежава ситуација Предузећа може се закључити по том што је само у току 1971. године индивидуалним купцима на кредит продато књига у вредности од 7,827.108 дин., а потраживања од купаца на кредит крајем године износила су 6,232.914 дин. То је скоро равно вредности продатих књига на отплату у 1970. години, када је реализација у овом виду продаје била 6,857.774 динара.

ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ. Обим издавачке делатности, па и њена физиономија, зависи и од финансијских прилика у којима се Издавачко предузеће Матице српске налази. Из извршења плана изда-

ња види се да Издавачко предузеће посвећује пажњу домаћој књизи, нарочито делима савремених писаца, али се види и то да се поједина издања планирају по неколико пута, тј. преносе се из плана у план. Ако се упореди план издања за 1972. годину са планом за 1971. лако ће се уочити да су многе књиге из плана за 1971. унесене и у план за 1972. годину. Тако ће, на пример, десет књига од којих се састоји VIII коло едиције *„Српска књижевност у сто књига“* бити објављене у 1972. години, затим два наслова из серије *„Популарни романи“*, три наслова из серије *„Користи и разонода“*, шест наслова из серије *„Песници“* и седам наслова из посебних издања. Неке од ових књига нису дате у штампу јер рукописи нису завршени, али главни разлог је недостатак средстава.

У протеклој години објављено је двадесет књига у едицији *„Српска књижевност у сто књига“*, и то: VI коло: Љ. Ненадовић, ОДАБРАНА ДЕЛА; М. Миљанов, ЈЕСЕН РАТНИКА; Војислав Илић, ИЗАБРАНА ДЕЛА; Алекса Шантић, ПЈЕСМЕ; Јован Дучић, ПЕСМЕ и О ПЕСНИЦИМА; Јован Дучић, ЕСЕЈИ и ПУТОПИСИ; ПЕСНИЦИ I/II; Иво Андрић, ПРИПОВЕТКЕ; Иво Андрић, НА ДРИНИ ЋУПРИЈА. VII коло: Бранко Радичевић, РУКОВЕТ; Милан Б. Миличевић, ПОМЕНИК, Јован Скерлић, СТУДИЈЕ; Јован Скерлић, КРИТИКЕ; Исидора Секулић, ПРОЗА; Исидора Секулић, ОГЛЕДИ И ЗАПИСИ; Момчило Настасијевић, ПЕСМЕ и ПРИПОВЕТКЕ и ДРАМЕ; Станислав Винавер, ЧУВАРИ СВЕТА; Душан Матић, БИТКА ОКО ЗИДА и Васко Попа, ПЕСМЕ.

У серији *„Данас“* објављене су четири књиге домаћих писаца и једна страног: Мирослав Егерић, ЉУДИ, КЊИГЕ, ДАТУМИ; Предраг Палавестра, ТОКОВИ ТРАДИЦИЈЕ; Живојин Павловић, КАЈИН И АВЕЉ; Воја Чолановић, ТЕЛОХРАНИТЕЉ и Јукио Мишима, МОРНАР КОЈИ ЈЕ ИЗНЕВЕРИО МОРЕ.

У серији *„Савременици“* од две планиране објављена је само књига песама Ота Шолца под насловом КРОВ.

У серији *„Поезија“* објављене су две књиге: Миодраг Павловић, СВЕТЛИ И ТАМНИ ПРАЗНИЦИ и Јасна Мелвингер, СВЕТ И СВЕТЛОСТ.

Покрајинска заједница културе одобрила је у 1971. години дотације за девет издања Издавачког предузећа Матице српске од којих је објављено пет: Јасна Мелвингер, СВЕТ И СВЕТЛОСТ; Живојин Павловић, КАИН И АВЕЉ; Ото Шолц, КРОВ; Предраг Палавестра, ТОКОВИ ТРАДИЦИЈЕ; Мирослав Егерић, ЉУДИ, КЊИГЕ, ДАТУМИ.

Издавачко предузеће је за ова издања примило дотације у укупном износу од 87.680 динара.

У посебним издањима појавиле су се две књиге: РЕЧНИК СРПСКОХРВАТСКОГА КЊИЖЕВНОГ ЈЕЗИКА (IV том) И ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН. Планирано је да се у току 1971. објаве „Мали речници“. Од шест планираних објављено је четитири, и то: М. Московљевић, РУСКО-СРПСКОХРВАТСКИ; М. Московљевић, СРПСКОХРВАТСКО-РУСКИ; Св. Марић, ЕНГЛЕСКО-СРПСКОХРВАТСКИ и Св. Марић, СРПСКОХРВАТСКО-ЕНГЛЕСКИ РЕЧНИК.

Пошто је на тржишту добро прошло прво издање Сабраних дела Перл Бак, у заједници са Издавачким предузећем „Рад“ из Београда објављено је и друго издање у дванаест књига, са следећим насловима: ДОБРА ЗЕМЉА, СИНОВИ, РАСТУРЕНИ ДОМ, ТВОРАЦ ГРАДА, ГЛАСОВИ У КУЋИ, ДУГА ЉУБАВ, МАТИ, ЗМАЈЕВО СЕМЕ, ОБЕЋАЊЕ, ПАВИЉОН ЖЕНА, ДУХ И ТЕЛО, ИСТОЧНИ ВЕТАР — ЗАПАДНИ ВЕТАР.

Издавачко предузеће Матице српске и у протеклој години старало се о штампању и растурању ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ.

Поред чланова Редакције, о састављању и остваривању плана издања старао се и Издавачки савет.

Издавачки савет именован је од стране Управног одбора Матице српске, оснивача Предузећа. Чланови савета били су: Милош Хаџић, председник, и Младен Лесковац, Драгиша Живковић, Душан Поповић, Милан Пражић, Божидар Ковачек и Сава Јосић. Издавачки савет одржао је у току године две седнице. На једној од седница расправљано је о издавању дела из стваралаштва писаца припадника народности са подручја Војводине. Издавачки савет је овој идеји дао пуну подршку, па је са Покрајинском заједницом култу-

ре потписан уговор о дугорочној сарадњи на овом послу. Крајем године, приликом доношења Плана издања, неколико дела писаца народности уврштено је у план за 1972. и 1973. годину. Такође је расправљано о сарадњи са Београдским издавачко-графичким заводом на изради и објављивању лексикографских издања, о чему је накнадно потписан уговор.

Пошто је ранијих година било говора о потреби за објављивањем најзначајнијих дела светске књижевности, Издавачки савет је расправљао о могућностима да Издавачко предузеће МС прихвати ту идеју и да ступи у контакт са председником комисије при САНУ проф. др Војиславом Ђурићем, која је својевремено начинила план. Разговор са проф. Ђурићем је обављен и Издавачки савет о том је информисан. Договорено је да проф. Ђурић поново окупи групу која је радила на изради плана и да испита у којој мери се чланови те групе, иначе наши познати стручњаци, могу ангажовати да би се у догледном времену приступило реализовању ове лепе и корисне идеје.

На обе седнице Издавачки савет је разматрао извештаје Редакције о новим рукописима понуђеним за објављивање. Од многих рукописа понуђених Предузећу у току 1972. биће објављено око петнаест.

Издавачки савет прихватио је предлог Редакције да се сачини дугорочнији план издавања дела значајних за нашу културу, па се већ у току године приступило изради једног дела плана чије ће остваривање отпочети крајем 1973. године.

ОРГАНИ УПРАВЉАЊА

Раднички савет је у току 1971. године одржао тринаест седница, на којима је расправљано о четрдесет и два питања из рада радне организације, као и о неким заједничким привредним проблемима на подручју општине Нови Сад.

Највише пажње Раднички савет посвећивао је пословној политици Предузећа. Мора се констатовати да поједине одлуке Радничког савета начелне природе нису могле бити до краја спроведене, понекад из објективних разлога, али је било доста случајева да се пословна политика коју је Раднички савет утврдио планом рада за 1971. годину није доследно спроводила због организационих неусавршености и због недоследног придржавања појединих значајних одлука органа управљања. Раднички савет је почетком 1971. године разматрао програм стабилизације и неких мера економске политике новосадске општине и донео закључак да се програм прихвати и да се његове одредбе нађу и у плану пословања Предузећа за 1971. годину. Нацрт плана је разматран и на збору радне заједнице, а потом је усвојен од стране Радничког савета.

У току године спроведена је реизборност појединих руководних места у Предузећу у складу са чл. 61. Статута Издавачког предузећа Матице српске. Такође је расписан конкурс за попуну места секретара Предузећа, али конкурс није успео јер се нису пријавили кандидати који би испуњавали конкурсне услове.

Почетком године, у току израде биланса успеха Предузећа, Раднички савет је расправљао и одлучивао о појединим елементима из пословања на основу којих је израђен биланс. Тако је расправљао о попису залиха робе, основних средстава, потрошног материјала и ситног инвентара, о отпису ненаплативих потраживања, као и отпису трошкова припреме, у првом реду за рецензије рукописа који нису прихваћени за објављивање или трошкова рукописа који нису могли бити објављени због одустајања кооперената.

Раднички савет је веома исцрпно анализирао пословање Предузећа на основу Извештаја о раду и Биланса успеха пословања за 1970. годину. Том приликом донесени су закључци, од којих, овом приликом, треба неке од њих посебно истаћи. На првом месту истакнута је потреба да се током 1971. године уложе максимални напори да се побољша ликвидност Предузећа. Потреба за побољшањем ликвидности наглашена је стога што се и иначе недовољна пословна средства недозвољено дуго везују код купаца, нарочито код купаца на кредит, као и у залихама. Наглашена је потреба да се измени структура продаје, у првом реду продаје књига. Захтевано је да се повећа обим продаје библиотекама, књижарама, школама и издавачким предузећима са већом продајном, тј. књижарском мрежом, а да се продаје на кредит сведе у сношљиве оквире будући да је то најскупљи начин продаје

и да је наплата потраживања веома спора. Такође је наложено стручним службама да се посебна пажња обрати раду посредника, без обзира да ли су то лица у сталном радном односу или су пословни агенти. Закључци о којима је било речи садржани су и у плану рада Предузећа за 1971. Планом је предвиђено да се још у току 1971. године организује служба која ће се старати о продаји књига библиотекама, али то до краја 1971. године није учињено, углавном стога што Предузеће не располаже довољним пословним простором. Такође је предвиђено да се ангажују два сарадника за продају књига књижарама: један за СР Србију, а други за остало српскохрватско језичко подручје. Што се тиче продаје књига на кредит, предвиђено је да се она претежно састоји од продаје едиције „Српска књижевност у сто књига".

Током године Раднички савет је разматрао пословање по тромесечним периодима. Приликом ових разматрања потезало се питање ликвидности, тј. брже наплате потраживања, смањења залиха и смањења обавеза према добављачима. Настојећи да се што повољније реши питање обртних средстава, Раднички савет је донео неколико одлука о уговарању банкарских краткорочних кредита, и то код Филијале Новосадске банке у Бечеју и Љубљанске банке, филијале у Новом Саду. Такође је по одлуци Радничког савета тражен кредит од Републичке заједнице културе за штампање првог тома Лексикона југословенских писаца.

У жељи да се прошири књижарска мрежа Издавачког предузећа МС, Раднички савет је одлучио да се отворе две продавнице, и то у Бачкој Паланци и у Пољопривредно-туристичком комбинату „Панонија". Такође је донесена начелна одлука да се воде разговори о отварању једне модерне књижаре у Нишу. За продавницу у Бачкој Паланци склопљен је уговор о куповини локала, док за продавницу у „Панонији" припреме нису далеко одмакле. Што се тиче евентуалног отварања продавнице, тј. књижаре у Нишу, у два маха је преговарано о закупу, односно куповини локала у трговинском центру Ниша. Будући да за градњу новог локала нема изгледа још најмање две године, јер нема слободних локација, настојало се да се закупи одговарајући локал, али се у томе није успело. Из рада Радничког савета у протеклој години ваља споменути да је донесена одлука о потписивању споразума о најнижим личним дохоцима на подручју општине Нови Сад, о упису зајма за изградњу пруге Београд—Бар, као и да је Раднички савет дао подршку предлогу СО Нови Сад за доношење Закона о изменама и допунама Закона о изградњи и финансирању ауто-пута од државне границе до Београда преко Н. Сада и то прве фазе коју чини деоница Нови Сад—Београд.

Крајем године, после разматрања нацрта Статута, Раднички савет је донео нов Статут Издавачког предузећа Матице српске. Новим Статутом регулисана је организација Предузећа и учињене су измене у организацији радничког самоуправљања. С обзиром да је Предузеће подељено на два сектора: Издавачки и Књижарско-папирничарски, у складу са новим Статутом расписани су избори за нове органе управљања, и то за два секторска савета и за заједнички Раднички савет.

У току године директор Предузећа Сава Јосић поднео је молбу Радничком савету да га разреши дужности директора и да га распореди на друго радно место. Молба није усвојена. Расписан је конкурс за попуњавање два нова радна места: помоћника директора и секретара Предузећа. На основу конкурса, за помоћника директора именован је Мирослав Ранков, професор књижевности. На крају ваља додати да је Раднички савет крајем године утврдио инструменте за Финансијски план Предузећа за 1972. годину.

Управни одбор одржао је у току 1971. године деветнаест седница, на којима је расправљано о 58 предмета. Претежан задатак Управног одбора је да се бави текућим питањима из пословања Предузећа, али је овај орган радничког самоуправљања давао и предлоге Радничком савету у погледу предмета који су у надлежности РС. Управни одбор је детаљно разматрао пословање свих обрачунских јединица Предузећа сваког месеца и у оквиру својих надлежности давао потребна упутства и доносио одговарајуће одлуке. Посебно се бавио радом представништава у Сарајеву, Београду и Скопљу, а у неколико махова анализиран је рад службеника про-

даје-путника и пословних агената. Ове анализе нису биле потпуне, јер је при садашњој организацији комерцијалне службе и књиговодства немогуће органима управљања презентовати исцрпне податке, будући да Издавачко предузеће Матице српске не располаже одговарајућом механографијом неопходном за ову врсту пословања. Управни одбор је настојао да се у пословању Предузећа отклоне извесне слабости, као што је, на пример, ранији начин продаје књига путем школа, тј. појединих просветних радника. Интервенисао је у случајевима када су у продавницама залихе биле веће но што је планом било предвиђено.

У оквиру своје надлежности, Управни одбор је доносио и одлуке о учествовању Предузећа и његових делова у појединим манифестацијама. Тако је, на пример, Књижара „Вук Караџић" организовала изложбу стручне литературе у Медицинском школском центру у Новом Саду, а Предузеће је учествовало на XVI међународном сајму књига у Београду, на изложби научне и стручне литературе у Љубљани, као и на изложби југословенске књиге у Нишу и издавачке делатности у Србији у културном центру у Београду. Са појединим својим издањима Предузеће је учествовало на колективним изложбама југословенске издавачке делатности у оквиру сајмова у Франкфурту, Варшави и Лајпцигу.

На једној од седница Управног одбора примљена је информација о додели награде Издавачком предузећу Матице српске за најуспешнију продају уџбеника у издању Завода за издавање уџбеника СР Србије. С обзиром да је за ову награду, која износи 10.000 динара, најзаслужнији колектив продавнице „Вук Караџић", Управни одбор предложио је да се награда уступи овој продавници и да се употреби као учешће за куповину једног комби возила, а златан часовник припадне пословодећи Стевану Исаковићу.

У надлежности Управног одбора била су и разна персонална питања, затим одобравање службених путовања у земљи и иностранству, именовање комисија за попис залиха и других вредности, разматрање предлога о проширењу делатности појединих обрачунских јединица, усвајање програма заштите на раду, као и предлог за доношење новог Статута Издавачког предузећа Матице српске.

ПРЕГЛЕД ПОСЛОВНИХ РЕЗУЛТАТА. Издавачко предузеће Матице српске, и поред неповољних околности у којима је пословало, постигло је позитиван финансијски резултат. У оба сектора — Издавачком и Књижарско-папирничарском — укупан приход постигнут у 1971. години већи је за око седам милиона динара него годину раније и износи 42,354.549 динара. Доходак је такође већи, али није у сразмери са повећањем укупног прихода, јер су трошкови пословања знатно порасли. У 1970. доходак је био у висини од 7,891.312, а у 1971. години је 8,598.960 динара.

Као и ранијих година, и по билансу за 1971. годину знатна средства издвојена су у фондове Предузећа. Лични дохоци остали су на нивоу из претходне године, док је у пословни фонд издвојено 3,036.261 дин., тј. за око 700.000 више него у 1970. години. У фонд заједничке потрошње издвојено је 237.850, а у резервни фонд 343.080 динара.

Бољи пословни резултат у 1971. години постигнут је иако број радне снаге није знатније увећан. Просечан број запослених био је већи само за једно радно место, док је крајем године на списку било 10 радника више него у претходној години. Број радне снаге повећан је у последњем тромесечју 1971. Повећан је број радне снаге у пословницама у Београду и Сарајеву, као и у Књижарско-папирничарском сектору.

Сава Јосић

АНТИКВАРНИЦА МАТИЦЕ СПРСКЕ У НОВОМ САДУ

Антикварних књижара нестало је одједном, можда економски и сасвим оправдано, али људима од књиге необјашњиво и несхватљиво, и у Београду и у Новом Саду. Додуше, остало је нешто антикварних послова у понеким београдским књижарама. У Новом Саду је, међутим, нестало и таквог пословања старијом књигом. Београдски књижарски антиквари још увек животаре, или, боље речено, пре замиру него што дају било какве резултате и, на свој особити и племенити начин, служе култури.

И оно мало антиквара који су живот провели са антикварном књигом и који других послова никада и нису знали, престајали су, један за другим, са радом, остављајући, разуме се, празнину иза себе. У Новом Саду је умрла тихо, онако како је и живела, Марија Михајловић. У Београду је умро Драгослав Петковић, пошто је последње године живота проживео радећи у својој књиговезници. У пензију је отишла и новосађанка Маргита Патаки, а у Београду је, када је отишао у пензију, Јанку Хркаловићу остало да, донкихотски заљубљеном у антикварно књижарство, обележи крај некада цењеног и угледног позива припремањем *Каталога ретких српских књига*.

После рата је, одиста, остало премало антиквара. Набројани су, ето, на прсте само једне руке. Па ипак, они су онолико колико су могли чинили и учинили да послу обезбеде трајање у новим, чинило им се јамачно, бољим данима. Можда су тако радећи наилазили и на понеког ученика који је обећавао више. На жалост, време је учинило своје. У жељи, људској и оправданој, да обезбеде сигурнију егзистенцију, и они су, пре него што су упознали све тајне посла и пре него што су коначно и неопозиво заволели тај и такав посао, потражили сигурније луке на другим странама.

Када су се привредници израчунали да је немогућно пословање антикварних књижара, када је оно мало београдских и новосадских антиквара остало немоћно да спасе било шта, остало је само људима од књиге да потраже и нађу решења за судбину писане речи минулих времена онде где то други или нису знали или нису ни покушали. Поновном отварању антикварних књижара стајало је на путу много препрека. Ваљало је, пре свега, обезбедити локале на угледним местима, управо онде где су други, богатији, били увек спремни да плате и плаћају више. Морао се обезбедити и новац за почетак рада. Чак и када се веровало да ће све бити у најбољем реду, то је морао бити ризик. Најзад, било је нужно обезбедити и људе који ће радити на том послу. Када се све почињало изнова, дошло се у ситуацију да су нови посао морали започињати сасвим нови људи. Сем знања за то је било потребно и много добре воље и несвакидашње храбрости.

У Матици су знали да су тешкоће пред обновом књижарског антикваријата превелике. Ту се, међутим, морало и рачунати да се преважни посао циркулације старих књига и листова не може и не сме бесконачно одлагати, и да свако одлагање доноси још веће штете, поскупљује акцију, а не решава ни један од битних проблема. Људи у Матици, јамачно, нису били позванији од других да се брину о књигама које су, без антикварних књижара, нестајале или бар нису стизале до оних којима су морале бити и потребне

Улаз у Антикварницу МС

и драге. Имали су они, међутим, у виду, више од других, и неконтролисану трговину старом књигом која је доводила до повећања цена онде где то није било потребно и смањивања онде где их је ваљало дизати. Најзад, отварањем антикварнице желели су да стану на пут и неконтролисаном извозу књига. Тешкоће за отварање антикварне књижаре биле су, дакле, значајне и повелике, оне су, уосталом, још увек такве, тако да се мало ко решава да их отвара. У Матици су, чини се, израчунали да ће користи од отварања антикварнице бити веће од тешкоћа, па су одлучили да отворе нову антикварницу. Био је то добар потез чак и под условом да су, макар и на час, заборављене тешкоће.

За отварање Антикварнице Матице српске уступила је Библиотека Матице српске просторије, којих никада довољно није имала. Додуше, можда више но ико други, она је била заинтересована за антикварницу. Њој је она могла обезбеђивати више но било ко други књиге и листове за комплетирање збирки. Матица српска је, у служби писане речи, нашла начина да обезбеди новац за адаптирање локала за антикварницу и изложбене просторије, уз све своје финансијске тешкоће. Дошло се тако до локала у Матичином дому и уз Библиотеку Матице српске, дакле, уз најоданије читаоце и на најпогоднијем месту у Новом Саду, а при свему томе искључена су сва ценкања и високе кирије. Издавачко предузеће обезбедило је основна средства за почетак рада антикварнице и људе за рад у њој. Отворена је тако 1966. године Антикварница Матице српске и отпочела је најновија ера антикварног књижарства у Новом Саду да, ваљало би пожелети, заувек траје и истраје.

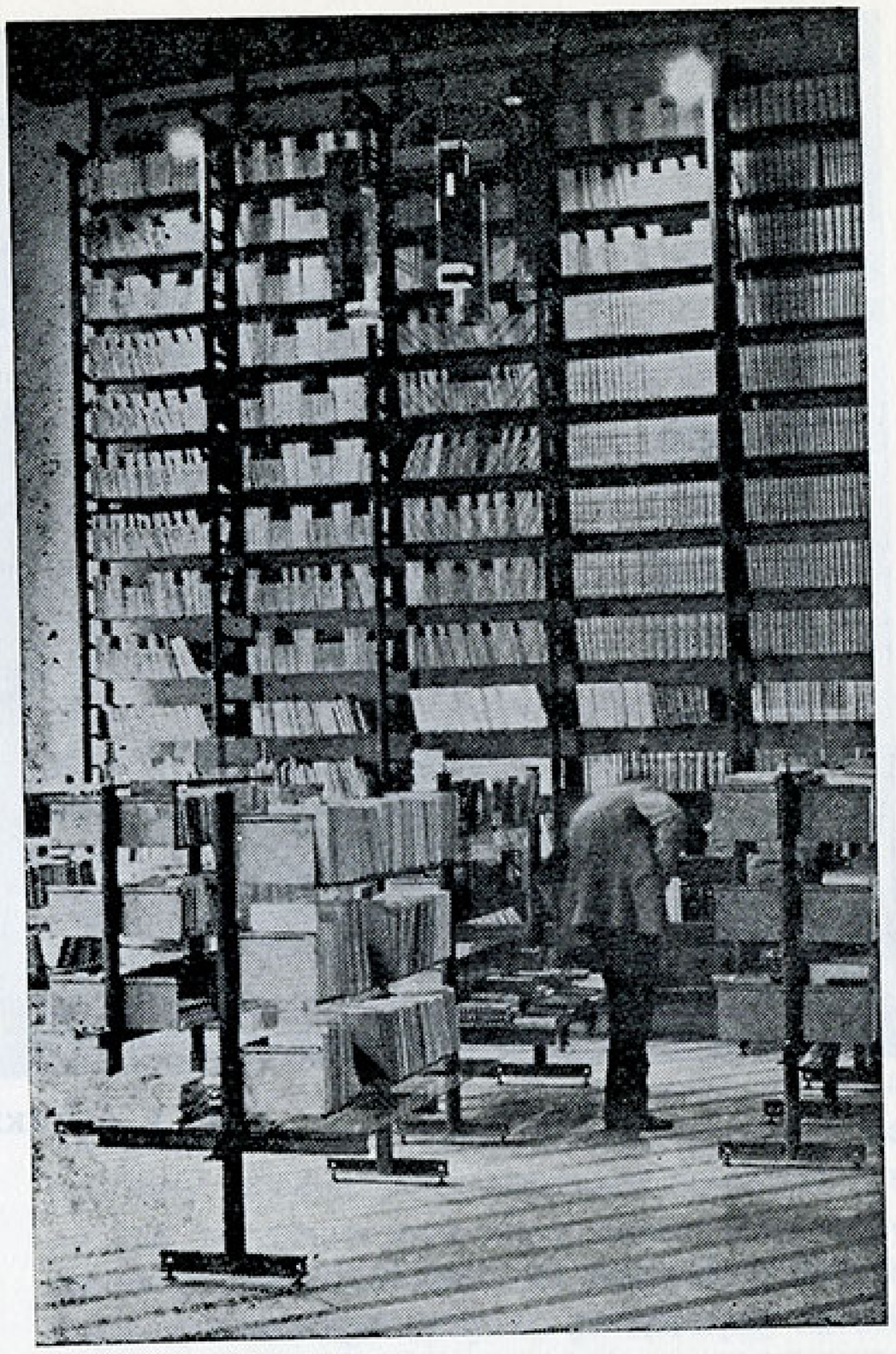
Новом Саду, и не само њему, Антикварница Матице српске добро је дошла. Поздрављајући оснивање Матичине антикварнице, Младен Лесковац је с разлогом забележио: „Нема поузданијег ослонца за процену нивоа духовног живота једног града од његове антикварнице: онде се сливају иначе нимало лако ухватљиви а тек у антикварници напрасно откривени најнеуједначенији рукавци мисли па и најтананија осећања којима живе, сањају и надахњују се његови становници. И онде згомиланим наслагама књига слажу се, процесом полаганим и неумитним као у тајанственом настајању коралних спрудова, одједном јасније опредељиви наноси од

свега онога што јесте, или је у једном тредутку била, духовна храна света који онде живи... У брдима онде наслаганих књига намерник ће, јасније него игде, као у наглом осветљењу, схватити где се заправо налази и какав је уистину свет који га окружује. Изненађењима, често збуњујућим а увек корисним, краја неће бити. У антикварници баш то и јесте најлепше: та изненађења којима нас она непрестано раскошно дарује, или бар не разорава наду да је то могућно".

Прошло је већ пет година откако је почела са радом Антикварница Матице српске. Пола деценије њеног рада није много, и никако није довољно, да би се могао изрећи комплетни суд о њеном раду и њеном утицају на духовни живот, па ипак тих пет година довољно је да се може, и мора, рећи да је она већ нашла своје место у културном животу Новог Сада и не само ту. То, дабогме, нешто значи чак и тада када ваља имати на уму њен скоро монополистички положај, јер је то једина антикварна књижара у читавој Србији која искључиво послује старом књигом, повременом штампом, музикалијама, географским и другим картама и атласима, као и штампаном графиком.

Ваља још рећи да је Матичина антикварница већ до сада сачувала много књига. А оне и јесу, све од реда, за чување, јер ваља веровати Младену Лесковцу кад с разлогом и бригом поручује да „ни једну књигу не треба уништити: нема такве која никад никоме за нешто не би можда могла бити потребна, па и неопходна".

Много је Антикварница Матице српске учинила за комплетирање наших библиотека штедећи им истовремено и новац и време. Њено место регулатора у откупу књига између Библиотеке Матице српске, Народне библиотеке Србије и других библиотека је од изузетног значаја. Не мање вредна је и сарадња Матичине антикварнице са антикварним књижарама у Загребу и Љубљани. Ти, дабогме, пословни контакти, учинили су да су београдске и новосадске библиотеке дошле и до оних најређих и највреднијих књига свих југословенских култура. Најзад, Антикварница Матице српске учинила је много и на спасавању књига Јужних Словена у иностранству, где су оне, одиста, могле бити занавек изгубљене.

Унутрашњи изглед Антикварнице: Регали с књигама

Право пречег откупа Библиотеке Матице српске и Народне библиотеке Србије омогућили су да те библиотеке дођу до драгоценијих књига (Библиотека Матице српске до II и III Вукове књиге Народних пјесама лајпцишког издања, на пример) и читавих збирки (календари) и друго.

Као што су од Антикварнице Матице српске имале користи библиотеке, она је користила и многим оданим војницима књиге. У њиховим стрпљивим пословима она је била од користи и значаја чак и тада кад две стране нису успевале увек да нађу заједнички језик. Нестрпљиви и још ненавикнути и једни и други мораће да учине напоре да Матичина антикварница буде оно што мора да буде: непрестано стециште свих оних којима књига значи много или чак највише у животу.

У овом броју *Рада Матице српске* почиње Антикварница Матице српске да објављује свој *каталог*. Покушај је то да се, из броја у број, начине информације

које неће бити ни књижарске ни библиотечке, него баш антикварне. Они који су упућени или они који ће бити упућени на антикварну књигу знаће да цене овај посао, који ће, као и цело пословање Антикварнице, бити својеврстан допринос култури Новог Сада и ове земље.

Л. Ч.

КАТАЛОГ КЊИГА У АНТИКВАРНИЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

I

СРПСКА КЊИГА ДО 1867. ГОДИНЕ

1. *Васојевић, Александар*

ЗЕМЛЂОПИСАНІЕ СТАРОГА СВѢТА *по Анвилу и Гютрѣ одъ Александра Васоевића.* Съ картом Палестине. — У Земуну, И. К. Сопрон, 1854, стр. [12] + 68 + [30] и 1 мапа; 18,7 × 11,5 см.

Увез: полуплатно, нов. Књига добро очувана.

Садржи: Предуписниць пренумераити.

Цена: 50 динара.

2. *Вељковић, Стојан Јов.*

ОБЈАШЊЕЊЕ ТРГОВАЧКОГ ЗАКОНИКА ЗА КЊАЖЕСТВО СРБИЈУ. Написао *Стојан Јов. Вељковић.* Свеска прва. — У Београду, у државној штампаріи, 1866, стр. 272; 23 × 15 см.

Подаци са корица.

Увез: оригинал броширан. Књига слабо сачувана.

На последњој страни корица има белешка: Већ се штампа и друга свеска „објашњења трговачког законика", која разлаже менично право т.ј. §. 76. до краја законика, дакле ствари најтеже и које се код нас још по најмање знаду. — Цена је и овој свески за уписнике [претплатнике] само 10 гр. чар., а доцније кад дело изађе биће скупља, као што је и првој сад подигнута цена на 15 гр. чарш. — Г. Г. скупитељи добиће у име награде десету књигу, или ко хоће новце, може сам задржати десети грош. Уписивање трајаће до половине Маја т.г. када ће и књига бити готова. — Новци се полажу напред. Свеска прва може се добити код г. Валожића, књижара и код подписатога. С. Ј. Вељковић.

Цена: 30 динара.

3. *Илић, Тимотеј*

КАССАНДРА. Књига прва. У стіхови сложена *Тімоѳеемъ Иліићь.* — У Новомъ Саду, Писмены Павла Іанковића, Ц. К. прив. Тупографа, 1840, стр. 104 + [24]; 18,4 × 11,7 см.

Увез: полуплатно, старији. Сачуван оригинал броширан увез. Оновремена цена 24 кр. сребра. Књига добро очувана.

Садржи: Имена гг. пренумераната и Обявленіе на другу књигу Кассандре.

Цена: 80 динара.

4. *Јовановић, Василије*

ИСТОРІЯ О РАЗОРЕНІЮ СЛАВНОГЪ ГРАДА ТРОЕ. Изъ разны списателя сабрао *Василіе Јовановићъ.* — У Београду, У Правительственой Књигопечатньи, 1852, стр. [2] + 105 + [29]; 21,5 × 13,5 см.

Увез: оригинал броширан.

Књига је очувана. Оновремена цена 30 кр. сребра.

Садржи: Г.Г. Пренумеранти.

Цена: 30 динара.

5. *Николић, Исидор*

ВОЙВОДСТВО СЕРБА АУСТРІИСКИ. Писао *Ісидоръ Николичъ.* — У Віенни, печатано у књигопечатньи Ерменскога монастира, 1849, стр. [8] + 175 + [1]; 20,5 × 13 см.

Увез: полуплатнени, нов. Књига добро очувана.

На последњој страни стоји белешка: Приходъ ове књиге жертвованъ е страдавшимъ у Бачкой и Банату Сербльима.

Цена: 50 динара.

6. *Петрановић, Герасим*

ДОБРЫЙ ПАСТЫРЪ ИЛИ ПРОПОВѢДИ РАЗНОГЪ РОДА ЗА СВЕ НЕДѢЛѢ И ПРАЗДНИКЕ И ДРУГЕ СЛУЧАЕ ЗА УПОТРЕБЛЕНІЕ ПАРОХІАЛНОГЪ СВЕШТЕНСТВА; већомъ страномъ изведене *Герасимомъ Петрановићемъ.* Часть III. — У Карловцы, Митрополітско-Гимназіална Типографіа, 1859, стр. [8] + 357 + [3]; 22 × 14,5 см.

Увез: полуплатно, нов. Књига добро очувана.

Цена: 40 динара.

7. *Поповић, Коста*

ПУТ ЛИЦЕЈСКИХ ПИТОМАЦА (ЈЕСТАСТВЕНИЧКОГ ОДЕЉЕЊА) ПО СРБИЈИ ГОДИНЕ 1863. Саставио *Коста Поповић*. —У Београду, на свет издала Уједињена омладина српска, у државној штампарији, 1867, стр. [2] + 173; 23,5 × 16 см.

Увез: оригинал броширан. Насловна страна корица оштећена.

Књига добро очувана, неисечена.

Цена: 30 динара.

8. *Ристић, Серафим*

ДЕЧАНСКИ СПОМЕНИЦИ. Скупіо и издао архимандритъ дечански *Серафимъ Ристићъ*. — У Београду, у државной штампаріи, 1864, стр. [6] + III + 84 + [2]; 20,2 × × 13,2 см.

Увез: оригинал броширан. Књига добро очувана.

Садржи: Имена србскихъ патріарха и епископа кои су управляли србскомъ црквомъ у Пећской патріаршіи одъ св. Саве па до новіегъ доба.

Цена: 40 динара.

9. *Стојановић, Исидор*

ПРЕ'ОДНИЦА СВЕОБШТЕ ИСТОРІЕ СВЕТА *одъ Исидора Стояновића*. — У Београду, При Правительственой Књигопечатньи, 1844, стр. [4] + 140 + [10]; 21,2 × 12,2 см.

Оригинални брошурани увез. Књига неисечена — цела, добро очувана.

Садржи: Любителъи књижества, кои су се на ову књигу уписати изволили [пренумеранти].

На задњој страни корица стоји белешка: Књига ова може се добити кодъ Издателя и кодъ Г. Глигорія Возаровића, Књигопродавца у Београду — за 40 хр. сребрны или 8 гр. чарш.

Цена: 50 динара.

10. *Феслер, Игнац Аурелије*

МАРКО АВРЕЛИЈЕ, ЦАР РИМСКИ. По *Феслеру* превео *Д. Матић*. Друга свезка. — У Београду, „Ово је штампано трошком књижевног фонда Илије М. Коларца", У Штампарији Николе Стефановића, 1863. стр. [5] + 132—363 + [3]; 21 × 13,5 см.

Увез: оригинал броширан, слабо сачуван.

Књига добро очувана, неисечена.

Цена: 25 динара.

КЊИГЕ ОБЈАВЉЕНЕ ВАН СРБИЈЕ ОД 1914. ДО 1918.

1. *Мажуранић, Иван*

Иван Мажуранић. СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЈИЋА. Уредио и предговор написао *Љубо Перковић*. — Женева, издање „Библиотеке југословенске књижевности", 1918, стр. 58 + II + [1] + слика И. Мажуранића; 22,7 × 14,5 см.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 3 франц. франка. Књига добро очувана.

Насловна страна корица илустрована цртежом.

Цена: 30 динара.

2. *Стојановић, Милан*

Мил. Стојановић: НАРОД И ОЛИГАРХИЈА. — Женева, Трговачка штампарија, 1917, стр. 48; 22 × 13,7 см.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 1 франак.

Књига је добро очувана.

Насловна страна корица илустрована.

Цена: 30 динара.

3. *Цанкар, Иван*

Иван Цанкар. ЗА КРСТОМ (Новеле). Српски приредио и увод написао *Владислав Фабјанчић*. — Женева, Издање и Штампа „Југословенске Културе", 1917, стр. 81 + [3]; 21 × 13,8 см.

Библиотека југословенске књижевности.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 1 франак. Књига добро очувана.

Насловна страна корица илустрована.

На унутрашњој страни задњих корица штампан је оглас о плану издавања, у Женеви, дела дванаесторице најпознатијих југословенских књижевника, у едицији „Библиотека Југословенске Књижевности".

Цена: 30 динара.

ВУКОВА ДЕЛА

1. *Караџић-Стефановић, Вук*

СКУПЉЕНИ ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ СПИСИ *Вука Стеф. Караџића*. Књига I (Државно издање). — Београд, штампарија Краљевине Србије, 1894, стр. XV + [1] + 224; 22,4 × 14,6 см.

Увез: полуплатно, новији. Књига добро очувана.

Цена: 30 динара.

2. *Караџић-Стефановић, Вук*

СКУПЉЕНИ ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ СПИСИ *Вука Стеф. Караџића.* Књига II (Државно издање). — Београд, штампарија Краљевине Србије, 1894—1896, стр. XI + 510 + [1]; 22,5 × 15 см.

Увез: полуплатно, новији. Књига добро очувана.

Цена: 60 динара.

3. *Караџић-Стефановић, Вук*

СКУПЉЕНИ ГРАМАТИЧКИ И ПОЛЕМИЧКИ СПИСИ *Вука Стеф. Караџића.* Књига III (Државно издање). — Београд, штампарија Краљевине Србије, 1896, стр. XI + 593 + [1] + 4 факсимила старословенског текста; 22,5 × 15 см.

Увез: полуплатно, новији. Књига добро очувана.

Цена: 60 динара.

СРПСКОХРВАТСКА ПОЕЗИЈА

1. *Илијћ, Драгутин Ј.*

ОСВЕЋЕНО КОСОВО. Народне пјесме. Спјевао *Драгутин Ј. Илијћ.* — Београд, штампарија „Штампе", 1913, стр. 144; 18,8 × × 12,8 см.

Увез: полуплатно, новији. Књига је добро очувана.

Цена: 10 динара.

2. *Маговчевић, Јован В.*

Јован В. Маговчевић: ПЈЕСМЕ ОСЛОБОЂЕЊА. — Сарајево, Издање штампарије Петра Н. Гаковића, 1921, стр. 70; 18,8 × × 12,4 см.

Просвјетине књиге за народ.

Увез: полуплатно, новији. Књига добро очувана.

Цена: 5 динара.

3. *Маринковић, Тихомир*

МАНЏУРКЕ. (Из Руско-јапанског рата). Написао: *Тихом. Маринковић.* — Ниш, Нова Акционарска Штампарија, 1909, стр. 71; 20,2× 14 см.

Без корица. Оновремена цена 50 п.д.

Цена: 5 динара.

4. LIRIKA ŠESTORICE. *Olinko Delorko — Ivo Frol — Vladimir Kovačić (Marinko) — Marijan Matijašević — Branko Perović — Dragutin Tadijanović.* — Zagreb, Tiskara »Merkantile« (Juriša i Sedmak), 1931, str. 73 + [5]; 20,3 × 14 cm.

Naslovni list izradio Jerolim Miše.

Uvez: original broširan. Knjiga dobro očuvana.

Na pretposlednjoj strani ima beleška: Lirika šestorice štampana je mjeseca decembra 1930 godine u 1000 primjeraka (vlastita naklada).

Cena: 10 dinara.

5. *Павловић, Миливој*

ИЗБОР ДУБРОВАЧКОГ ПЕСНИШТВА. Љубавна лирика. Средио *Миливој Павловић.* — Београд, Геца Кон, шт. „Привредник", 1929, стр. 108 + IV; 20 × 13,5 см.

Школски писци, 14.

Брошурани оригинални увез. Књига добро очувана и неисечена.

Цена: 5 динара.

СРПСКОХРВАТСКА ПРОЗА

1. *Борђевић-Малагурска, Мара*

Мара Борђевић-Малагурска. ВИТА БАНИНА И ДРУГЕ ПРИПОВЕТКЕ ИЗ БУЊЕВАЧКОГ ЖИВОТА. — Београд, Државна штампарија Краљевине Југославије, 1933, стр. VI + [2] + 174 + [2]; 21,5 × 15 см.

Увез: оригинал броширан. Књига добро очувана.

Приповетка Вита Банина награђена је на књижевном конкурсу Цвијете Зузорић 1928. године.

На претпоследњој страни стоји белешка: Приповетка Вита Банина, штампана је први пут у часопису „Мисао" за 1929. годину. Приповетка Стипан Парадеш, штампана је први пут у часопису „Мисао" за 1932. годину. Приповетка Гурга Палоција, штампана је први пут у часопису „Књижевни север" за 1925. годину. Приповетка Јелка Божанова, штампана је први пут у календару Кола српских сестара, „Вардар" за 1931. годину.

Цена: 7 динара.

2. НОВИЈИ СРПСКИ ПРИПОВЈЕДАЧИ. Изабране приповјетске *Св. Боровића, М. Будисављевића, Б. Станковића, Р. Домановића, И. Бипика, П. Кочића и М. Ускоковића.* — Загреб, Штампа Српске штампарије, 1907, стр. V + [2] + 179; 21,7 × 14,4 см.

Увез: броширан, старији. Оновремена цена 2 круне. Књига добро очувана.

Цена: 10 динара.

3. *Петровић, Емил С.*

Емил С. Петровић. ЖЕТВА ЖИВОТА. Приповетке. — Београд, Геца Кон, Штампарија Драг. Грегорића, 1940, стр. 156; 20 × 13,5 см.

Наша књига, коло VII, књига 65.

Брошурани оригинални увез. Књига добро очувана.

Књига има оригинални омот с уметничким цртежом на насловној страни. На полеђини омота објављен је списак књига које су штампане у колекцији „Наша књига" у 1939. и 1940. години. На унутрашњим странама омота дате су оцене књига — Жетва живота од Емила С. Петровића и књиге У бежанији од Константина Бутћевића.

Цена: 3 динара.

4. *Шпилхаген, Фридрих*

СЕОСКА НАМИГУША. По *Ф. Шпилхагену Никола Марковић*. — У Вршцу, Издање Марковићеве књижаре, 1881, стр. 88; 14,2 × 10,5 см.

Увез: полуплатно, старији. Књига очувана.

На крају текста белешка: Ова је приповест први пут, само мало друкче, у „Српској Зори" од 1876. године штампана.

Цена: 30 динара.

СРПСКОХРВАТСКЕ АНТОЛОГИЈЕ И ЛИТЕРАРНИ ЗБОРНИЦИ

1. *Ilešić, Fran*

CVIEĆE SLOVENSKOGA PJESNIČTVA. Sabrao i uredio *Fran Ilešić*. — U Zagrebu, izdala Matica hrvatska, tisak Dioničke tiskare, 1906, str. XXI + [3] + 160; 23,2 × 15,5 cm.

Uvez: originalan broširan. Knjiga dobro očuvana i neisečena.

Cena: 10 dinara.

2. SPOMEN-CVIEĆE IZ HRVATSKIH I SLOVENSKIH DUBRAVA. U vienac savila Matica hrvatska. Sa slikom biskupa J. J. Strossmayera, 29 slika u slogu i 18 umjetničkih priloga. — Zagreb, Matica hrvatska, 1900, str. XXXII + 657 + [3]; 24,5 × 16 cm.

Uvez: originalni, platneni i luksuzni. Knjiga dobro očuvana.

Na poslednjoj strani stoji: Umietničke priloge izradila i tiskala Česká grafická společnost »Unie« u Pragu. Tisak K. Albrechta (Jos. Wittasek) u Zagrebu.

Cena: 100 dinara.

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ

1. *М. И.*

КРУНИСАЊЕ СТЕФАНА ДУШАНА ЗА ЦАРА И САМОДРШЦА СРБА, ГРКА, БУГАРА И АРБАНАСА У СКОПЉУ 16. АПРИЛА 1346. Уз слику Павла Јовановића. Написао *М. И.* — Загреб, трошком и накладом Петра Николића, 1910, стр. [2] + V + + 46; 21,5 × 14,5 см.

Нов полуплатнени увез. Књига добро очувана.

Цена: 15 динара.

ИСТОРИЈА СРБА

1. *Đorđević, Vladan*

DIE TÜRKISCHE REVOLUTION UND IHRE AUSSICHTEN. *Von Vladan Georgevitch*. — Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1908, str. [2] + 102; 23,5 × 15,3 cm.

Uvez: original broširan. Knjiga dobro sačuvana i neisečena.

Cena: 30 dinara.

2. *Марјановић, Чедомир Д.*

БУПРИЈА, ПАРАЋИН И ЈАГОДИНА. Историјски и културни преглед. Књига I. Од Римљана до пада Србије 1459 год. Написао *Чед. Д. Марјановић*. — Београд, шт. „Привредник" Жив. Д. Благојевића, 1936, стр. VIII + 176; 21,5 × 15 см.

Темнићски зборник, књига трећа.

Увез: оригинал броширан. Књига добро очувана и неисечена.

На наслову корица: Темнићски зборник. Трећа књига. Уредник Драгић М. Јоксимовић.

Цена: 10 динара.

3. [*Митровић, Јеремија Д.*]

ТЕМНИЋСКИ ЗБОРНИК. Прва књига. Уредник *Драгић М. Јоксимовић*. — Београд, шт. „Привредник", 1932, стр. 170 + + [2]; 20,7 × 14 см.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 20 динара. Књига је добро очувана и неисечена.

У садржају зборника: Предговор Драгића М. Јоксимовића и радови Јеремије Д. Митровића [који су садржај целог зборника] — Јагодински округ, Буприски округ и Бој на Иванковцу.

Цена: 10 динара.

4. *Петровић, Коста*

Коста Петровић. ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ КАРЛОВАЧКЕ. Предговор написао *Никола Радојчић*. Илустровано. — Нови Сад, Ма-

тица српска, шт. Градска штампарија, 1951, стр. XIV + [1] + 422 + [6]; 20,5 × 15 см.

Научна издања Матице српске, књига XII.

Брошурани оригинални увез. Књига добро сачувана, издата је поводом 160-годишњице оснивања Карловачке гимназије.

Садржи: Регистар.

Цена: 10 динара.

5. *Станојевић, Станоје*

Ст. Станојевић. ИСТОРИЈА СРПСКОГА НАРОДА. II издање, поправљено и попуњено. — Београд, Нова Штампарија — Давидовић, 1910, стр. [8] + 385 с 18 карата у тексту, 2 мапе и 1 дијаграм; 22,2 × 16,5 см.

Увез: полуплатно, старији. Оновремена цена 6 дин. (круна). Књига добро очувана.

Цена: 50 динара.

ПРАВО

1. *Богданфи, Глиша...*

ОПШТЕ ПРИВАТНО ПРАВО КОЈЕ ВАЖИ У ВОЈВОДИНИ. Прикупили и превели *Глиша Богданфи и Никола Николић.* I. — Панчево, Штампарија „Напредак", 1925, стр. 379; 24 × 16 см.

Увез: броширан, оригинал. Књига очувана.

Цена: 10 динара.

2. *Лемајић, Јован Ј.*

МАЛА ЗБИРКА КРИВИЧНИХ ЗАКОНА ЗА ВОЈВОДИНУ. Превео и средио *Јован Ј. Лемајић.* — Нови Сад, „Глобус", 1924, стр. 316 + LXVIII; 15 × 11 см.

Увез: полуплатно, нов. Књига добро очувана.

Садржи: Стварни садржај и Азбучни садржај.

Цена: 10 динара.

РЕЛИГИЈА

1. *Подградски, Јосиф*

ЗБОРНИК ОМИЛИЈА И ПРИДИКА НА СВА НЕДЕЉНА И ПРАЗНИЧНА ЈЕВАНЂЕЛИЈА ПРЕКО ЦЕЛЕ ГОДИНЕ. За цркву и кућу. Свеска I. Израдио *Јосиф Подградски.* — У Новом Саду, штампарија Игњата Фукса, 1870, стр. [8] + 128; 22 × × 14,5 см.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 80 нов. Књига добро очувана.

Цена: 25 динара.

ПРИРОДНЕ НАУКЕ

1. *Миланковић, Милутин*

М. Миланковић. КРОЗ ВАСИОНУ И ВЕКОВЕ. Писма једног астронома. — Нови Сад, Матица српска, 1928, стр. 212; 22,5 × × 15 см.

Увез: полуплатнени, нов. Књига добро очувана.

Цена: 10 динара.

ПУБЛИЦИСТИКА

1. *Јоксимовић, Драгић М.*

АДРЕСАР МОРАВАЦА У БЕОГРАДУ. Прикупио и средио *Драгић М. Јоксимовић.* — Београд, Штампарија „Привредник" Живојина Д. Благојевића, 1934, стр. 159; 21,5 × 15 см.

Темнићски зборник, друга књига.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена 20 динара. Књига добро очувана и неисечена.

Цена: 10 динара.

2. *Томић, Јаша*

О УЗРОЦИМА ЗЛОЧИНА. Написао *Јаша Томић.* — У Новом Саду, српска штампарија Светозара Милетића, 1896, стр. 249; 21,5 × 15 см.

Увез: оригинал броширан. Оновремена цена књиге 2 круне (2 динара). Књига је добро очувана и неисечена.

Последњи лист корица има две белешке — о књизи песама Јаше Томића и о роману Назарени.

Цена: 20 динара.

РЕЧНИЦИ И ЕНЦИКЛОПЕДИЈЕ

1. *Miklošić, Franjo*

LEXICON. LINGUAE SLOVENICAE VETERIS DIALECTI. Edidit *F. Miklosich.* — Vindobonae, Apud Gulielmun Braumüller c.r. bibliopolam aulicum. Typis Congregationis Mechitaristicae, 1850, str. XIV + 204; 29,3 × 22,5 sm.

Uvez: nov platneni. Knjiga dobro očuvana.

Cena: 350 dinara.

УЏБЕНИЦИ

1. УПУТСТВО ЗА ПРЕДАВАЊЕ ВЕЏБАЊА У ГОВОРУ И РАЗУМЕВАЊУ. За први и други разред народних школа. — У Будиму, кр. уг. свеучилишна штампарија, 1870, стр. 192; 17,3 × 11,5 см.

Увез: полуплатно, оригинал. Оновремена цена 30 новчића. Књига добро очувана.

Цена: 25 динара.

ПОВРЕМЕНЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. MISAO. Mesečni časopis za jugoslovensku kulturu. Urednici: *Momčilo T. Selesković i dr Dragutin P. Subotić.* — London, Oxford University press. Humphrey Milford, 1918—1919; 22 × 14 cm.

God. I, 1918, br. 1—3, septembar, oktobar, novembar

God. I, 1919, br. 4—6, januar—februar, mart—april, maj—juni

Svih 6 svezaka povezani zajedno, mek povez.

Cena: 100 dinara.

Saradnici časopisa: Charles Andler, Paris; Dragoljub Aranđelović, Beograd; J. Mark Baldwin, Baltimor; Ernest Barker, Oxford; Louis Clarke, London; Jovan Cvijić, Beograd; dr Tihomir Đorđević, Beograd; dr Đorđe Đurić, Beograd; Arthur Evans, Oxford; Nevill Forbes, Oxford; Émile Haumant, Paris; Jovan Jovanović [-Pižon]; R. G. D. Laffan, Cambridge; Louis Leger, Paris; Henri Lichtenberger, Paris; Ivan Meštrović, Beograd; Georges Parizet, Nancy; Bogdan Popović, Beograd; Pavle Popović, Beograd; P. Radosavljević, New York; Momčilo Selesković, Beograd; dr Dragutin Subotić, Niš.

2. СРБАДИЈА. Алманах Срп. акад. литер. друштва „Србадија“ у Грацу. Власник и издавалац „Србадија“. Уређује редакциони одбор. — Нови Сад, Штампарија А. Пајевића, 1884, стр. [4] + III + 236 + [4]; 20 × × 14 см.

Увез: полуплатно, новији. Књига добро очувана.

Цена: 40 динара.

Сава Паланчанин

АНТИКВАРНИЦА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

Нови Сад
Улица Матице српске, 1

ГАЈ И ДЕМЕТЕР

РЕЧ ПРОФЕСОРА ДР МИЛОРАДА ЖИВАНЧЕВИЋА НА ОТВАРАЊУ ИЗЛОЖБЕ БИБЛИОТЕКЕ МС

Противуречан, суревњив, сујетан, славољубив, несит хвале и части, Гај за живота ником од сарадника који су крваво за њега аргатовали није одао признање. Али када је остао сам, напуштен од свих, написао је са сентиментом у својим успоменама, сећајући се Ђаковања у Грацу:

„Пријатељство које ме је везало с милим мојим земљаком и саученником, Димитријом Деметром, веома утјецаше у будућност књижевна нашега развића... Готово ништа повеће досад није учињено у послу народнога препорођења, о чем се ми не бисмо већ тада били договарали".

И Гај и Деметер трагичне су личности.

Гај — у звезде кован па у кальугу свргнут, вечно скривено „друго ја", завршио је несхваћен и непризнат, а велик;

Деметер — човек који је све што је имао жртвовао богињи Талији, у уверењу да је генијални сценски стваралац, а био, и не знајући то, насилно усмрћени песник.

Гај је као књижевник прилично бледа личност; заслужан је за стварање препородне будунице (тип популарне патриотске песме). Главни му је рад на ширем просветительском плану, који је започео тридесетих година као инспиратор и вођа младе хрватске интелигенције акцијом познатом под именом „Илирски покрет". Ерудита и занесењак далекосежних политичких амбиција, Гај се својим аниматорским способностима и програмом за народни препород неодољиво наметнуо учмалој и полугерманизованој хрватској јавности. Пресудно је у том смислу било његово занимање за домаћу повесницу још у младости, а затим познанство са Јаном Коларом на студијама у Пешти, који га је одушевио за идеју о словенској узајамности. Касније је велики Словак забележио у своме *Цестопису:*

„Кад бисмо ми Словени имали народни Пантеон као Римљани и Французи, или Валхалу као Немци, ја бих тамо поставио Гајев кип".

Тако ће две компоненте: југословенство (илиризам) и свесловенство давати тон читавој Гајевој делатности. Своје темељне поставке изнео је већ у *Краткој основи* (1830), реформишући правопис на модер-

ној основи, и много пре коначне Вукове победе, иако кајкавац, далековидо проклама-мовао штокавско наречје као базу јединственог хрватског књижевног језика, одрекавши се на тај начин једне већ постојеће богате литерарне традиције, у циљу зближавања јужнословенских народа. Покренуо је и уређивао прве хрватске новине, Народне новине (1835—1868), и уз њих књижевни часопис Даницу илирску (1835—1849), кроз који је продефиловала сва препородна елита новије хрватске књижевности.

Гај као народни трибун имао је минимални програм — одбрану националне независности и очување државне целокупности, а затим би уследио максимални програм: ослобођење и уједињење са осталим Словенима. У том смислу је упутио тајни меморандум руском цару и г. 1840. лично путовао у Русију. Свој програм спроводио је под егидом безазлене културно-просветитељске акције, чије се најинтензивније трајање може омеђити годинама 1835—1848. У почетку је листом имао за собом младо хрватско грађанство, али је временом изгубио популарност, због, како се веровало, колебљиве и компромисне политике према Бечу. После забране илирског имена (1843) сви гледају у њему виновника пораза и капитулације; за време апсолутизма стално је под паском полиције, па је чак оптужен и ухапшен због велеиздаје. Најзад пада под стечај и тавори до смрти, заносећи се амбициозним плановима, а посве заборављен, у дуговима и беди.

Највеће Гајево дело — „Догодовштина Велике Илирије" — остало је у рукопису, а уза њ и *Bibliotheca Illyrica*, први библиографски покушај код Јужних Словена. Изузетно богата његова књижница данас је основица чувене Свеучилишне библиотеке у Загребу. Па иако његов план, у бити романтичарски и утопистички, никада није могао бити реализован (покрет се мучевито развио у ужој Хрватској, али су Срби, Словенци и други остали по страни), значајно је да су баш Гајева настојања остварила тековине које имају шири значај за југословенство и полагање темеља модерној хрватској књижевности.

Димитрија Деметер, пак, некадашњи Гајев саборац, ишао је сасвим другим путем. Организатор гостовања Новосадске летеће дружине и првих представа на хрватском језику у Загребу 1840, и сам драмски писац, био је и од савременика и од потомака прихваћен искључиво као позоришни човек. Песник који је студирао медицину у Бечу и стекао у Падови докторат с тезом о менингитису, а све то одбацио посветивши живот театру који му је био хоби, морао је бити фанатично привржен тој институцији. Данас се више не можемо заваравати: на штету поетске вокације. Јер, права природа и снага овога песника није се крила у драми, којој је, подржаван у заблуди и бодрен од савременика жртвовао себе са једном готово мистичном оданошћу служитеља култа, већ у поезији, од које је међутим сасвим дигао руке.

Вишетруке заслуге Деметрове за хрватску културну повест, посебно за развитак домаћег позоришта, у науци су већ довољно истакнуте. Можда и превише, јер у том истицању само је један заслужни аниматор добио право место, док је песник потиснут у засенак. Тачније, тамо где је хваљен као песник (драме, буднице), Деметер је заправо као стваралац ликвидиран. Али временом се догодило обрнуто: на драматургију Деметрову *(Теута, Порин* итд.), данашња критика гледа са много мање егзалтације но давнашња и дојакошња, а временом управо они његови текстови који су више производ пишчеве ерудиције и рационалне намере, а мање његова бића, постају нам све даљи. Деметер лирик ближи. А његово *Гробничко поље*, прва наша бајронска поема, европски је домашај хрватске препородне књижевности.

Али нису једино пионирски тренуци Деметрови у повести домаће поезије и драме узрок с кога је овај лик из далеке прошлости и данас значајан; још неки, не мање битни моменти чине да нам је он и у овој стварности изузетно близак и драг. Тај адаптирани илирац, пореклом Грк, Вуков сарадник и потписник Бечког књижевног договора, имао је веома поштен однос према питању међунационалних односа у многонационалној средини, незамрачен политикантском страшћу, питању које се већ и тада, у почетном стадијуму формирања модерних националности, наметнуло као актуелно у овом нашем поднебљу.

Милорад Живанчевић

СТО ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА САРАДЊЕ
МАТИЦЕ СРПСКЕ И АКАДЕМИЈЕ НАУКА СССР

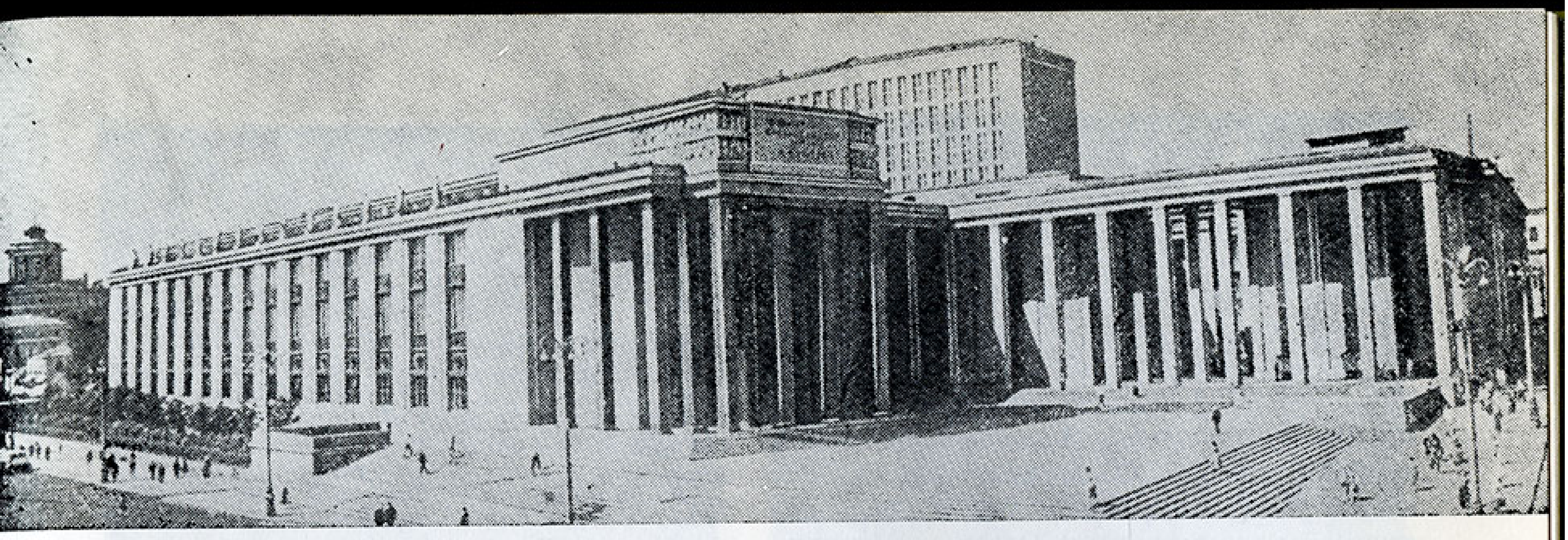
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ И РУСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

1.

Између 8. новембра 1830. године и 14. јуна 1832, по старом календару, којим су се служили оновремени и Руси и Срби, отворено је ново и, могућно је, најзначајније поглавље у дугој, богатој и у свету једва познатој размени књига између двају народа, двеју култура. Прво је у Матици српској, 1830, одлучено да се „посредством в. превасходительства г. Татишчева, руcијско-императорског у Бечу посланика Руcијско-императорској академији у Петрограду Сербске Летописи за 1826, 1827, 1828, 1829. и 1830. год. такође и књиге: Светислав и Милева, Касија, Царица, Бој на Косову, Задиг [и] Писма Доситејева на дар" пошаљу. Тој одлуци претходила је смишљена, безмало годину дана вођена, а данас би се рекло помало и наивна, акција за остваривање прве организоване, широко замишљене и трајно вођене размене књиге између високих културних институција Руса и Срба. Цела акција започета је, још 14. јануара 1830. године, одлуком да се сви до тада изишли Летописи и Матичине књиге поклоне библиотеци пештанског Народног музеја. Срачунато је, потом, одлучено, 10. марта, да Матица пошаље Летописе и књиге које је издала и бечкој Царској библиотеци. Следећи поклон био је већ ван оквира првих двају, упућен је библиотеци Народног музеја у Прагу, одлуком од 9. маја. Тим поклоном упућене су из Матице прве књиге једној словенској библиотеци, свакако не и једној од оних у којима су у Матици држали да је нужно да се нађу њихове књиге. Било је, затим, потребно више од пола године, то ће рећи много више времена него за прве три одлуке, да би се у Матици осмелили и одлучили за ону праву одлуку, због које су, да заварају проруску оријентацију, или бар симпатије према Русији, и донете прве три.

У Матици су одиста морали веровати, морали су се надати, да ће се у Руској академији наука наћи људи који ће знати да схвате прави смисао одлуке и поруке из Пеште, где је основана и где је тада деловала најстарија књижевна и културна институција Срба. То што се Матица обратила баш Руској академији наука значило је да се она одмах определила и за научни поред књижевног и просветног рада.

Матичин поклон Руској академији наука и њена не и забележена порука примљени су у оновременом Петрограду онако како се у Пешти и желело, вероватно, и залагањем Атанасија Стојковића, Србина професора на Харковском универзитету и члана Руске академије наука. Следио је тако и, очекивани, други акт у овом преважном и корисном послу. Писмом Руске академије наука, од 14. јуна 1832. године, обавештена је Матица да јој Академија и Атанасије Стојковић шаљу књиге за „библиотеку заведенија". То писмо, као и толика друга из оног времена, није сачувано у Матичиној архиви. Срећом, међутим, оно је објављено у Летопису да трајно сведочи о још једном корисном послу који је нашао одзив и о првој размени књига и листова једне руске и једне српске библиотеке, размене која с прекидима, које нису желеле ни једна од библиотека, траје већ и четири деценије.

Садашња зграда Лењинове библиотеке у Москви

2.

Почетком трајне размене књига између Библиотеке Матице српске и Библиотеке Руске академије наука завршена је дугогодишња, или још боље речено, вековна, међу културним народима једва позната, а ипак не и довољно систематска, размена књига. Никада се, вероватно неће сазнати када су кренуле и којим путем су пошле и ишле књиге од Срба Русима и обратно, у оним далеким данима и вековима у којима су књиге искључиво преписиване. Неће се, разуме се, никада утврдити ни које су све то биле књиге, као што се неће знати ни колико их је све било. Мало их никада није било на путевима од једног народа другом и из једне културе другој. Ништа више не зна се ни о путевима књига које су Срби почели да штампају 1493. и које су све ређе штампали у време када су Руси и Украјинци почели да штампају књиге 1564. године. Извесно је, међутим, да су штампане књиге и иначе живу размену још више увећале и две блиске културе учиниле још ближим.*

— — — — — — — — — — —

Упоредо са развојем руске славистике добили су и Срби, почев од Вука Караџића, Ђуре Даничића и Стојана Новаковића своју славистичку науку, којој је била пре свих потребна руска писана реч. Изникла на терену где је руски културни утицај у 18. веку био највећи, Библиотека Матице српске била је прва од српских библиотека која је управо настојала да дође до словенских и, даботме, руских књига. У свом дугогодишњем раду, ту своју прву намену и поруку, Библиотека Матице српске није никада напуштала, ако је већ и морала, никако својом вољом, да тај свој основни задатак смањује.

3.

Први дани Библиотеке Матице српске нису познати. Српски културни историчари њене прве кораке виде у времену када је основана Матица српска, 1826. године. Не зна се, међутим, где је у Пешти била смештена Матица српска до 1838. године, а, ипак, сачуване су све књиге које су Библиотеци Матице српске послали Руска академија наука и Атанасије Стојковић 1832. године. За тих првих тридесет и осам пештанских година, Библиотека Матице српске није радила у два маха и у томе изгубила пет година. Први пут она није радила јер је био забрањен рад Матици српској, 1835—1837, а други пут није радила у време мађарске револуције, 1848—1849. и 1850. године. У то време из ње нису слате нити су примане књиге.

Када је Сава Текелија обезбедио у Пешти, 1838. године, дом Матици српској створени су услови да Библиотека Матице српске буде отворена и за јавност. Тада је, 14. августа 1838, забележено да ће у њој „сваки најпаче Славјанин буди ког наречја и колена син био свободан приступ имати и књиге читати моћи". Том приликом одлучено је у Матици да се „сав Словенски а особито Србски род о заведенију ове Библиотеке известивши позив учини, да би сваки ког нибуд језика и наречја и буди ког содержанија књиге своје Библиотеки поклонио". И опет се

---

* Написано на позив Државне библиотеке СССР В. И. Лењин за публикацију о везама совјетских библиотека и библиотека социјалистичких земаља. Овде се објављује највећи део прилога.

на овај позив прва одазвала Руска академиҗа наука. Писмом од 17, новембра 1838. године, она је јавила да је послала књиге Матици српској җ Пешту.

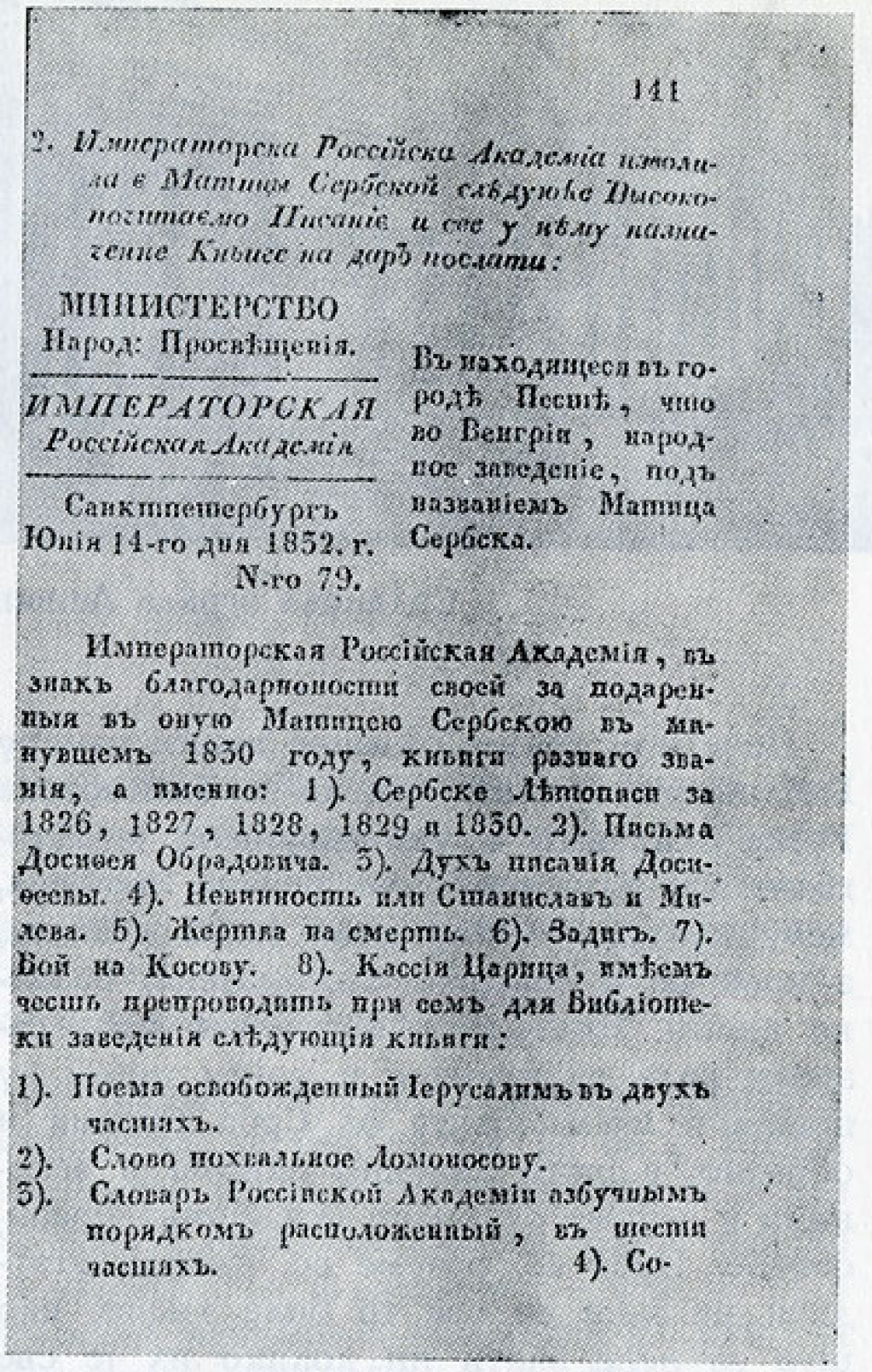
Године 1842, 4. марта, предложио је оновремени потпредседник Матице српске Платон Атанацковић институције којима би ваљало слати Летопис Матице српске. Тај предлог је једнодушно примљен. Према предлогу Платона Атанацковића и одлуци Матице српске, Летопис се җ Русију слао Руској академији наука и Содружествима историческим җ Одеси и Москви.

Није јасно да ли је размена књига са Руском академијом наука застала или је из неког, данас непознатог разлога, тражено објашњење како је та размена започета, тек 6. октобра 1845. године известио је Јован Суботић Матицу српску о одлуци од 8. новембра 1830. године, да се Руској академији наука пошаљу Летописи и књиге које је до тада издала Матица српска.

После пријема Летописа җ Обчеству историји и древности росијских җ Москви, при җниверзитету, Матици је Јосип Максимович Бодјански послао 1846. орган друштва Чтенија. Тиме је започета размена Летописа за Чтенија између Матице и московског җниверзитета.

Године 1847, 14. октобра, җ Матици је обновљен позив на „све списатеље Србске и Словенске... да сваки од своји већ издати или новоиздаҗеми дела за ову Библиотеку послати изволи“. И опет су прве књиге Библиотеци Матице српске стигле из Русије, и овог пута из Москве. Те књиге су, занимљиво, җпућене җ Праг П. Ј. Шафарику да их он пошаље җ Пешту, җ Матицу. То, одиста, неће бити и једина пошиљка књига из Русије са, намерно или не, изгубљеним извештаҗем ко је и шта је послао. Җ сваком случаҗу, ово обавештење ваља примити и као доказ о непрекидном ланцу књига које су из Русије стизале җ Матицу, а о њима нема җвек поҗздани трагова.

Одеско обшчество историји одговорило је Матици на примљене Летописе почев од 1842. године тек 1858. пошиљком четврте књиге својих Записки, посредством руског посланства җ Бечу. Җ Матици је и овај поклон поздрављен, а одмах је изражена жеља да се добиҗу и прва три тома Записки, предложено је одмах да је Матица спремна да җ размену пошаље и књиге које је издала. Следеће године, 16. децембра, реферисано је җ Матици да је одеско Друштво за историҗу и старине послало прва три тома Записки, па је одмах одлучено да се җ Одесу пошаљу и све књиге које је Матица издала, а било их је җош нераспродатих.

141

2. *Императорска Россійска Академія препоручила е Матици Сербской следующе Высокопочитаемо Писаніе и сее җ немҗ наименіе Книгс на дарѣ послати:*

МИНИСТЕРСТВО
Народ: Просвѣщенія.

ИМПЕРАТОРСКАЯ
Россійская Академія

Санктпетербургъ
Юнія 14-го дня 1852. г.
N-го 79.

Въ находящееся въ городѣ Пешть, что во Венгріи, народное заведеніе, подъ названіемъ Матица Сербска.

Императорская Россійская Академія, въ знакъ благодарности своей за подаренныя въ оную Матицею Сербскою въ минувшемъ 1850 году, книги разнаго званія, а именно: 1). Сербске Лѣтописи за 1826, 1827, 1828, 1829 и 1850. 2). Письма Досиѳея Обрадовича. 3). Духъ писанія Досиѳеевы. 4). Невинность или Станиславъ и Милева. 5). Жертва на смерть. 6). Задигъ. 7). Бой на Косову. 8). Кассія Царица, имѣемъ чести препроводить при семъ для Библіотеки заведенія слѣдующія книги:

1). Поема освобожденный Іерусалимъ въ двухъ частяхъ.
2). Слово похвальное Ломоносову.
3). Словарь Россійской Академіи азбучнымъ порядкомъ расположенный, въ шести частяхъ. 4). Со-

Писмо Руске академије наука о сарадњи са Матицом српском (Летопис, 1833)

Җ Матици је җош 1847. године било 1.200 књига, а 1858. године, када је примљена четврта књига Записки, 1.800 књига. Ако се зна да је Матица җ том периоду издала 1.000 књига, онда је җасно да је Библиотека Матице српске җ том периоду добила 600 књига. Ако се зна да је Матица җ том периоду имала 1.000 чланова, онда је җасно да је Библиотека Матице српске җ том периоду добила 600 књига. Ако се зна да је Матица җ том периоду имала 1.000 чланова, онда је җасно да је Библиотека Матице српске җ том периоду добила 600 књига.

Важан датум за Библиотеку Матице српске био је и дан када җој је почео слати књиге и листове Михаҗло Рајевски, тада на служби җ руском посланству җ Бечу. Прве књиге од М. Рајевског стигле су из Беча җ Пешту, җ Матичину Библиотеку, пре половине марта 1860. године. Његове пошиљке, чини се, бележене су җ Матици җредније од друҗих, а он је, биће, слао књиге и листове җредније од друҗих. Могућно је да ове пошиљке М. Рајевског и не треба җбраҗати међу везе Библиотеке

Матице српске са руским библиотекама. Чини се, међутим, да њих не треба у овим разговорима изоставити, јер они указују да се у Русији, у руској култури, рачунало на Матичину Библиотеку као што се у њој рачунало на руску књигу.

О поклонима М. Рајевског Библиотеци Матице српске било је речи на седницама у Матици српској 4. августа, 10. новембра и 31. децембра 1860. године, 11. фебруара 1861. године, два пута 2. априла 1862. године, 5. фебруара, 14. јуна и 31. августа 1863. године. Последњи пут у пештанску Матицу послао је М. Рајевски књиге и листове пре 5. фебруара 1864. године.

О томе како су Библиотеку Матице примили руски научници и књижевници сведоче њихове пошиљке књига и листова. После Србина Атанасија Стојковића књиге су почели да шаљу и други. Међу првима били су пре 6. априла 1844. година Алексеј Кубарев, Осип М. Бодјански и Михајло Петрович Погодин. Пре 9. октобра 1857. књиге је опет послао О. Бодјански а нов је дародавац Аполон Александрович Мајков. Пре 3. октобра 1861. послао је две књиге Александар Александрович Гиљфердинг. Руски историчар Арист Аристович Куник послао је пре 18. децембра 1863. чак 7 књига, међу којима и Хронологическая роспис славянскихъ книгъ Каратајева. Најзад, пре 5. марта 1864. послао је две књиге и Петар Александар Лавровски. И ти поклони несумњиво доказују да је већ у пештанском периоду Матичина библиотека стекла углед у Русији.

Атанасије Стојковић, Бакрорез из Памјатника Лазара Бојића, Беч 1815.

4.

Године 1864. изгубила је српска култура Вука Стефановића Караџића, највреднију личност новије епохе. Те исте године пресељена је из Пеште у Нови Сад Матица српска да ту настави издавање свог Летописа новим, Вуковим, писмом и правописом. Та два датума на свој начин, и сваки за себе, бележе крај бечке и пештанске ере у српском духовном животу.

Нови Сад је, нема сумње, после мађарске револуције, 1848—1849, постао најзначајнији српски духовни центар. Од покретања Србског дневника и његовог књижевног додатка Седмице, 1852, све најважније српске новине и књижевни листови до краја прошлог века биће издавани у Новом Саду. Крај Бахове апсолутистичке владавине у Аустрији обележен је у Новом Саду оснивањем Српског народног позоришта, 1861. године, најстаријег професионалног театра на Балкану и покретањем књижевног листа Данице. То је истовремено и време када је Нови Сад постао и најзначајнији оновремени српски политички центар. Уз већ афирмисану Српску велику гимназију и Српску читаоницу било је природно што су Новосађани желели да у свом граду виде Матицу српску и Летопис, који је уосталом и покренут у Новом Саду. Није било ничег необичног ни у томе што је и Матица своју будућност видела у Новом Саду, привредном и новом духовном а ускоро и политичком центру, у коме ће се планирати и реализовати много од онога што је било најзначајније у духовном животу Срба и не само њих.

У реализовању тако крупне одлуке каква је била она о пресељењу Матице српске из Пеште у Нови Сад, 1864. године, могућно је да нико и није посебно мислио на Библиотеку Матице српске. Уосталом, у Новом Саду је у Српској великој гимназији постојала добро уређена и богата библиотека коју је основао Павел Јозеф Шафарик. За оновремене српске научнике и књижевнике, за потребе Летописа и оновремене новосадске публицистике она је могла бити и сасвим довољна. Ако гимназијска библиотека у понечему и није могла задовољити све захтеве у књигама постојала је у близини, у Сремским Карловцима, још већа и још богатија патријарашка библиотека. Па ипак, ако је у Новом Саду и Сремским Карловцима било значајних библиотека, ако се на Матичину библиотеку можда и није много рачунало, вања рећи да њој више није било места у Пешти. И за њу, за њену даљу судбину, било је најбоље, и чини се једино решење, да се нађе у центру нових и одлучујућих догађаја у целокупном српском духовном животу. Само у Новом Саду она се поново могла наћи у центру српског литерарног и научног стваралаштва, српске публицистике, уметничког рада и издавачке делатности. Било стога да се планирало или не пресељење Библиотеке Матице српске у Нови Сад, за њу је било најбоље што је пресељена.

Није, дабогме, јасно шта је пресељење Матице српске у Нови Сад значило за сва она научна и књижевна друштва, за академије и универзитете са којима је одржавала везе и размењивала књиге и листове. Јер Пешта је морала значити много за све, а за Нови Сад могућно је, да многи нису никада ни чули. И за оне најдобронамерније, пресељење Матице српске у Нови Сад могло је значити одлазак у провинцију и напуштање високих циљева. Да ли је таквих дилема било, и да ли их је било у Русији, вања ће тек утврдити. Но ако је у Русији понегде и било дилема о провинцијализацији Матице српске, вања одмах рећи да бар М. Рајевски, било какво мишљење да је имао о новом седишту Матице српске, није прекидао, ни једног тренутка, слање књига у Матицу. До новосадске Матице он је држао чини се, колико и до пештанске. О том његовом непромењеном ставу да се наслутити према рефератима, на Матичиним седницама од 11. јуна 1864. до 30. августа 1876. године, у којима су поминьани његови поклони. Попут М. Рајевског наставио је да шаље књиге и новосадској Библиотеци Матице српске и О. Бодјански, од новембра 1864. до августа 1865. године. Пре краја 1865. године послала је своје Записки у Нови Сад и Руска академија наука, већ по традицији посредством бечког руског посланства. Чини се да је Руска академија наука наставила да шаље књиге уредно и касније. Следећу свеску Записки послала је пре 6. августа 1866. године. Нове пошиљке упутила је она Библиотеци Матице српске и пре 27. октобра, 29. децембра 1866. и 28. марта 1868. године.

Михајло Рајевски је писмом, 10. марта 1866, посредовао у остваривању размене књиге између московског Антрополошког друштва и Матице. У Матици је та понуда, као и све раније и касније, прихваћена, па је одлучено да се Антрополошком друштву, у Москву, убудуће шаљу сва Матичина издања.

Руско географско друштво из Петрограда поклонило је, 10. јуна 1867. године, атласе и своје Записки.

Пре 28. марта 1866. године стигле су у Матицу и књиге од московског Общества любителей россиискоӥ словесности, као и од Нила Попова и од А. Богданова.

Југозападни одсек Руског географског друштва из Кијева предложио је, писмом од 24. новембра 1873, размену својих Записки за издања Матице српске. И тај предлог је „с радошћу" примљен. Није јасно како је реализована та одлука, тек 31. маја 1876. године Југозападно одељење Руског географског друштва из Кијева обратило се поново Матици с предлогом о размени књига и захтевом да му се пошаљу књиге за њихову библиотеку. Том приликом је одлучено да се „имају послати сви Летописи, уколико их Друштво има, а тако исто и остала издања".

Из кијевске универзитетске библиотеке упућен је предлог Матици српској, 1. децембра 1882, о размени Летописа и универзитетских Известија. Матица српска је, разуме се, прихватила и тај предлог и одлучила да Летопис убудуће шаље и кијевској универзитетској библиотеци.

Петроградско словенско друштво обавестило је, 15. априла 1883, Матицу да у-

редно шаље Московские ведомости и Християнское чтение, али је у Матици реферисано, 27. јуна 1883. године, да Московские ведомости никако не стижу а да Християнска чтения долазе веома неуредно. Када је то друштво послало прву пошиљку Матици српској није јасно, као што, уосталом, није јасно када и како је слало поменуте листове.

Универзитетска библиотека из Петрограда је, писмом 16. децембра 1895. године, изразило жељу да обнови размену књига са Матицом. Судећи по том писму, та је размена, са прекидима, остваривана 1866, 1872—1873. и 1884—1885. године. У Матици је прихваћен и тај предлог из Петрограда, па је одлучено да се универзитетској библиотеци у Петрограду пошаљу све свеске Летописа и све књиге од оних којих је још било у Матици, као и да се убудуће сва Матичина издања уредно шаљу.

Године 1899. изабран је за библиотекара Матичине библиотеке Јован Радонић, историчар, будући професор београдског универзитета и члан Српске академије наука. У дугој делатности Библиотеке Матице српске био је он до тада најзначајнији, најобразованији и најамбициознији библиотекар. Више но ико пре њега, он је унео реда и система у рад Матичине библиотеке. У том његовом многоструко корисном раду није изостала, и није могла изостати, брига о размени књига и сарадњи са другим библиотекама. Разуме се, није изостала ни размена књига са руским библиотекама. Већ 1900. године, 31. маја, он је у стилу искусног библиотекара известио о ономе што је већ на почетку свога рада учинио за размену књига. Био је, нема сумње, уверен да је Матица дужна да „негује историју са литературом и филологијом" и да је „потребно имати стручних органа и часописа" за такве послове. До потребних часописа држао је да је било могућно доћи и заменом за Летопис и друга Матичина издања. Посао размене он је схватио као један од најважнијих својих задатака у Библиотеци Матице српске.

Као и сви ранији библиотекари и људи који су бринули бригу о Матичиној библиотеци, и Јован Радонић је своје прве кораке у размени усмерио ка руским библиотекама. О томе је он известио Књижевни одбор речима: „Пошто се, пак, у Русији од неколико деценија са особитом радошћу изучавају словенске старине и културни живот Словена, између којих особиту пажњу привлаче на се Јужни Словени са својим старијим периодима литерарне продукције, природно је било да је библиотекар Друштвени одмах дошао на мисао да активирањем руских учених публикација да обилан извор будућим радницима" у литерарном и научном раду. Мало даље он је објаснио: „Почетком ове [1900] године обратио се библиотекар Друштвени писмом на универзитет професору Кирпичникову у Москви са молбом да посредује код Московског археолошког друштва не би ли нам како ово друштво хтело давати у замену своја издања за наша. Московско археолошко друштво, на челу са председником др Уваровим, одазвало се нашој жељи управивши на библиотекара, 6. марта, писмо у коме га извештава да пристаје на замену, шаљући му уједно своја најновија издања, која се већ налазе у Библиотеци Матичиној. Дознавши из писма библиотекара, проф. Кирпичникова да Библиотека Матице српске жели ступити у лит. везе са страним институтима изразио је, писмом од 16. марта, директор Московског публичног и Румјанцовског музуја, Велетинов, жељу да ступи у везе са Матицом, тражећи њена издања и нудећи своја. Библиот[екар] је из приложеног списка издања овог института одабрао она која Библиотека матичина ваља да има, те је у споразуму са првим секретаром расположио да се истом музеју пошаљу Летописи за последњих десет година. Библиотекар уједно јавља сл. Књижевном одбору да назначена издања још̃те нису стигла. Сем овим институтима, обратио се библиотекар ради размене издања на Историјско-филолошко друштво при харковском универзитету. Секретар тог друштва, доцент харковског универзитета Рјећин, дописом својим од 14. марта о.г., известио је библиотекара да ће речено друштво отпослати свој орган Зборник чим буде из штампе изашао, на што је реченом друштву, у споразуму са секретаром, библиотекар послао Летопис за последњих десет година. Са Историјско-филолошким друштвом књаза Безбородка ступио је библиотекар у везу посредством

проф. В. Качан[овског], 21. марта добио је библиотекар допис од управе истог института у коме јавља да је за Матичину библиотеку отпослао 13 томова својих Известија, молећи уједно старије књиге Летописа. Априла 15. известио је библиотекара и проф. Кач[ановски] о повољном успеху свог посредовања код реченог института да детаљније назначи које књиге Летописа жели имати, те ће им се ове послати. Но одговор од управе до сада још није стигао, а тако исто ни књиге од института ради којих ће библиотекар ових дана учинити потребне кораке да дозна шта је са њима. Особиту пажњу обратио је библиотекар издањима одеског универзитета, те се ради тога обратио проф. П. Лаврову, те му је овај одговорио, 25. априла, извештајући га да је допис библиотекарев поднео Ист. Фил. друштву реченог универзитета, уверавајући га да ће речено друштво свакако пристати на измену, само ваља ову ствар да реши у једној од идућих седница".

Извештај Јована Радонића, његови предлози и објашњења о обновљеним и новим разменама књига у Русији прихваћени су и одобрени, а већ 27. јуна он је известио Књижевни одбор, који је био надлежан за послове Матичине библиотеке, да је Московски публични и Румјанцовски музеј послао у размену 40 свезака својих издања. Том приликом није пропустио да каже: „У овој пошиљци су од велике важности по нас она издања где су описани рукописи разних збирки, као: опис рукописне збирке Севестрјанова од Викторова; опис рукописа Дидолског етс". Крајем године, 23. октобра, известио је председник Матице српске, Антоније Хаџић, да је одеско Историјско-филолошко друштво потврдило пријем 8. частице Летописа и да је тражило и првих седам. Том приликом из Одесе је јављено да су послате Труди Историјско-филолошког друштва.

У годишњем извештају о раду Библиотеке Матице српске, 10. септембра 1902, у одељку о размени књига, Јован Радонић је забележио да је Матичина библиотека размењивала књиге у Русији са библиотекама у: Казању, универзитетска; Кијеву, универзитетска; Москви, Московског археолошког друштва, Публичког и Румјанцовског музеја; Њежину, историјско-филолошког друштва; Одеси, универзитетска и Петрограду, Руске академије наука, универзитетска и министарства просвете.

За Матицу није био необичан захтев Друштва српске академске омладине у Петрограду да им се бесплатно шаљу Летопис и Матичина издања. У Матици је 10. септембра 1902. године позитивно решена и ова молба, а Српском кружоку, у Звенградској улици дом 24, у Петрограду слата су Матичина издања. Ове пошиљке књига у Петроград и не треба убрајати међу везе Библиотеке Матице српске са руским библиотекама, оне се овде, ипак, бележе, јер је могућно да су те књиге доспеле касније у неку од лењинградских библиотека и тако посредно обогатиле контакте Матичиних књига и руских читалаца.

Године 1905. изабран је Јован Радонић за професора на новом београдском универзитету, а на његово место у Библиотеци Матице српске изабран је нови библиотекар, Војин Срећанов. За новог библиотекара било је на новом послу довољно задатака, ваљало је само наставити оно што је његов претходник већ започео.

Биће да се и у Русији стекло уверење током рада Јована Радонића у Библиотеци Матице српске да је Матичина библиотека добар сарадник, да нуди у размену вредна издања и да ће се све то још више поправљати, па ће сарадњу са њоме бити могућно остваривати и много шире. Разуме се, никако не ваља губити из вида да су и Летопис и Матичина издања умногоме одређивали став руских библиотека према Библиотеци Матице српске. Да је све то морало бити тако доказ је и боравак библиотекара I одељења Библиотеке Руске академије наука Едварда Александровича Волтера у Новом Саду од 25. до 27. јуна 1908. године. Том приликом остварио је Е. А. Волтер до тада незабележену размену књига Библиотеке Матице српске и једне руске библиотеке. Он је том приликом одабрао и понео 502 српске књиге 18. и 19. века од оних које је Библиотека Матице српске имала у два или више примерака. Могућно је да у Матици том приликом и нису рачунали на вредност размене. Стиче се утисак да су у Матици више били заинтересовани да српске књиге доспеју у Петроград него да рачунају на

вредност онога што дају и онога што примају. Ипак, већ 30. септембра, известио је Војин Срећанов да су из Петрограда по Матичином избору стигле значајне књиге. Срећанов је очито имао потребу да том приликом примети да „нека од ових дела нису, истина, издања Академије, али је Волтер обећао набавити их и послати за нашу Библиотеку, нпр, Бјељинског и др."

Године 1911. Библиотека Матице српске размењивала је књиге у Русији у: Воронежу за Филологическе записки, у Кијеву са универзитетском библиотеком и Украјинским научним друштвом, у Москви са Публичним и Румјанцовским музејом, у Њежину са Историјско-филолошким институтом, у Петрограду са Библиотеком Руске академије наука, Археолошким институтом и др.

Непосредно пред први светски рат Библиотека Матице српске је имала већ уходане односе и везе у Русији. Сви облици сарадње трајали су уз, разумљиве, мале прекиде. Забележени су, на пример, извештаји Војина Срећанова да је П. А. Заболотски послао из Њежина пет дела 20. септембра 1913. године, а 1. децембра, те исте године, јавио је да је из Библиотеке Руске академије наука стигла I књига Обозрения трудов по славяноведению.

Сарадњу Библиотеке Матице српске са руским библиотекама до првог светског рата завршиће уочи самог његовог почетка опет Руска академија наука, она са којом је пре 84 године и започела своју прву размену књига у Русији. Ту последњу размену, опет велику и драгоцену, остварио је, као и претходну, Едвард Александрович Волтер. Он је 5. јуна 1914. посетио Нови Сад и одабрао 209 српских дела 18. и 19. века из Матичине библиотеке и однео у Библиотеку Руске академије наука. Извештавајући о тој размени књига забележио је Војин Срећанов да је Матица српска том приликом обавезала „Руску академију наука на узајамну измену издања у ширем смислу". Додуше, он је, с разлогом, већ тада могао да каже: „И до сада нам се Е. А. Волтер свагда показао предусретљивим кад год смо што преко њега тражили... а сада је обећао и у будуће то чинити још у већој мери. Он је донекле испунио то обећање што нам је већ унапред послао двадесетак опсежних дела..." Биле су то, међутим, и последње књиге које су из Русије стигле у Нови Сад, у Библиотеку Матице српске, пред први светски рат. Ако је нова пошиљка књига из Петрограда и била упућена у Нови Сад, она никада није стигла до Библиотеке Матице српске. Већ првих дана рата, као и у свим претходним и будућим ратовима, била су затворена сва врата Библиотеке Матице српске, да буду отворена тек после рата и тек у једној другој, новој, држави, створеној на рушевинама Аустро-Угарске. Међутим, Краљевина СХС за читавог свог постојања, једва је дозвољавала повремене контакте Библиотеке Матице српске са библиотекама нове, совјетске, државе са којима је традиционално, веома корисно и успешно сарађивала у племенитом послу ширења књига.

5.

У јесен 1918. године, пред крај првог светског рата, који је по Лењину само за Србију био праведни рат, нашао се и Нови Сад у новој држави Јужних Словена. По традицији значајни духовни центар, не без разлога назван Српска Атина, Нови Сад је ушао у нову државу са угледном стогодишњом гимназијом, са најстаријим професионалним позориштем на Балкану и његовим одличним глумцима, ушао је и са Матицом српском и њеним Летописом и њеном богатом Библиотеком и Галеријом, са развијеном дневном и другом штампом, са, у оно време, развијеном привредом и са нескривеним амбицијама да све то још више унапређује. Морали су Новосађани веровати тада да све што је у њиховом граду већ било уходано неће имати, у новој држави, већих препрека. Међутим, наде у ново и боље остале су понајчешће неостварене. Србија која је највише учинила за стварање нове државе, обећавала је за почетак боље дане свима. Век раније она је решила аграрно питање а у образовању имала је организовану једино профану наставу, за почетак нове државе то је могло бити чак и много. Победа у рату, међутим, није донела много бољег ни свим оним српским сељацима-ратницима који су више но ико други плаћали цену слободе. Разочарани су остали и сви они који су на рушевинама Аустро-Угарске очекивали да

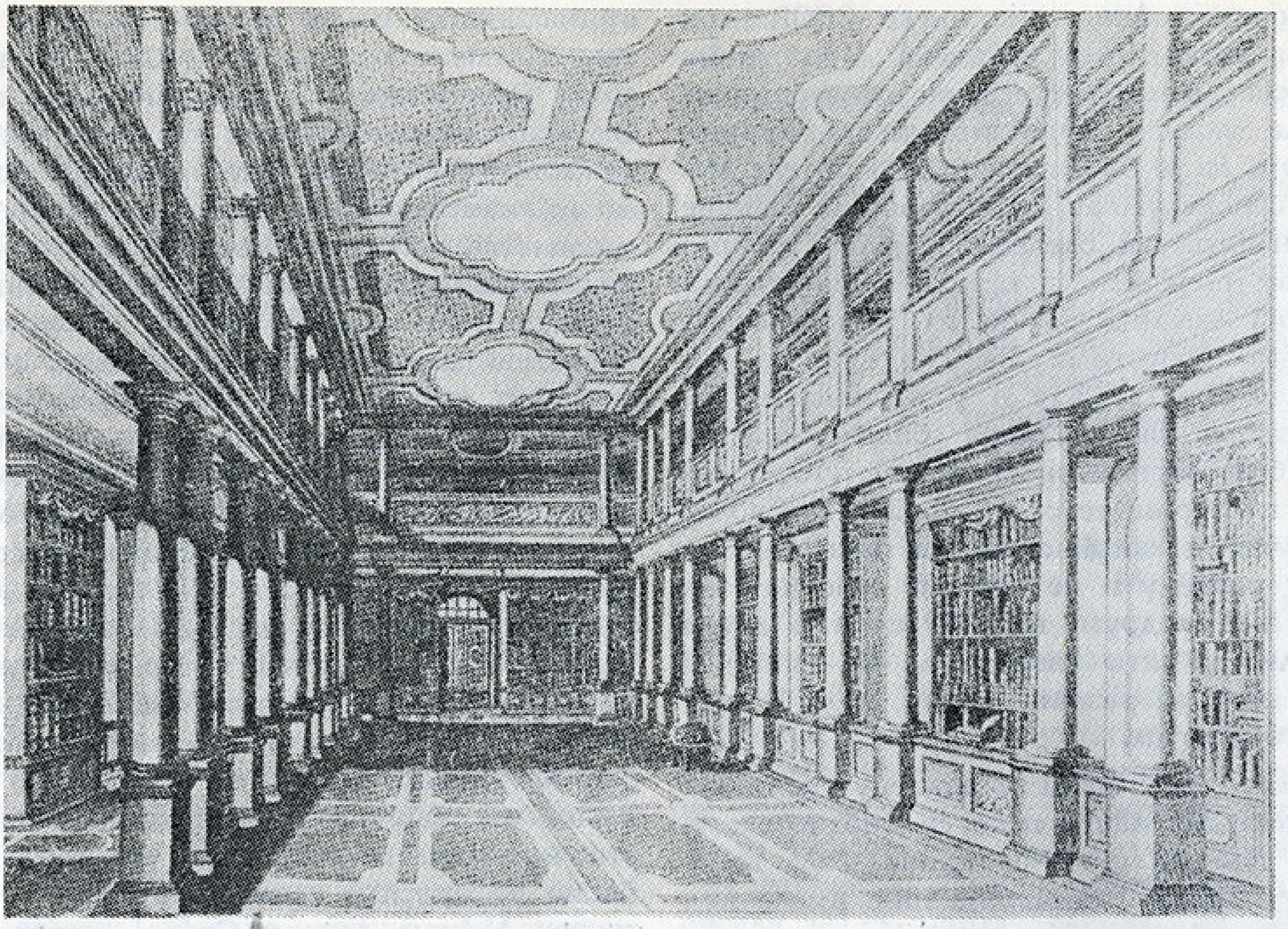
виде праведније политичке, националне и социјалне односе. Нова држава испунила је жеље само једне класе: буржоазије. Више и доследније, чини се, од свих оновремених европских држава постала је Југославија бранилац свега буржоаског и свега што је била идеологија буржоаске класе.

У времену између два рата, Нови Сад је умногоме бележио своје најтужније дане. Већ 1926. године престала је да излази новосадска Застава, најстарији оновремени српски дневни лист, орган владајуће партије, којој такав лист у Новом Саду више није био потребан. Српско народно позориште није знало за више тешкоћа него у времену од 1918—1941. године. Одржавао се и одржао једино Летопис. Њега или нико није смео нити покушао да дира или су га Новосађани и Војвођани толико чували да му нико није могао ништа. Матичина библиотека у новој држави није остварила настојања, из многих десетина година, да обезбеди обавезни примерак и тиме дефинитивно оконча бригу око набавке домаћих књига и правно реши своје место и мисију као једна од двеју српских националних библиотека. Остало је тада да и Матичина библиотека дели судбину Новог Сада, који је од Српске Атине постајао српска провинција.

Уз све тешкоће између два рата остала је Библиотека Матице српске и без књига из СССР. Нигде се више него у буржоаској Југославији нису бојали свега што је долазило из Совјетског Савеза. Тај страх ишао је тако далеко да су прекинуте и све оне везе које су, нема сумње, биле далеко корисније Југославији. Није потребно доказивати да су само југословенска наука, литература и уметност губили тиме што су прекинуте традиционалне везе двеју култура. То међутим, што је прекинуто ненормалним политичким односима није било никада прихваћено у југословенској култури, и не само у њој. И Библиотека Матице српске је, на свој начин, тражила начине да отклони све препреке које су се нашле на путевима између двеју култура. Много, разуме се, није успела. Али ако и није много успела, вала рећи да се никако није мирила са чињеницом да остане без совјетских књига. На Матичине књиге и Летопис рачунали су, свакако, и библиотеке СССР. И онде се људи од науке и књижевности нису мирили са могућношћу да остану без југословенске, и разуме се Матичине, књиге. Све то, на жалост, није било довољно, па су сви напори библиотекара остали без резултата.

Желу да се обнови размена књига између библиотека СССР и Библиотеке Матице српске изразило је прво Друштво за културне везе СССР са иностранством писмом од 21, јуна 1927. године. У Матици је тај предлог одмах прихваћен на седници 5. септембра. По документацији у Матичиној архиви јасно је да је Матица послала одговор у Москву. Резултата, чини се, није било. Где је прекинута ова веза, већ на самом почетку, да се само наслућивати. Највероватније је Матичин одговор задржан на југословенској граници. Цензура га, по свему судећи, и није пустила да пређе границу. У таквој ситуацији остала је већ тада Библиотека Матице српске без књига из Совјетског Савеза.

Биће да у Матици нису могли да се помире са прекидом у размени књига са библиотекама СССР, па су, највероватније, отпочели да шаљу књиге Библиотеци Академије наука СССР у Љењинграду, не би ли оданде, могућно је, и без посебних договора, добили њихове књиге. Књижевни савет је, ипак, 30. новембра 1932. године нашао за потребно да обавести Академију наука СССР у Љењинграду да јој „Матица српска редовно шаље своје публикације", али да већ дуго није добила ништа од њих. Интересовања за издања Академије наука СССР нису могла бити мала када је било нужно да се у писму каже: „Најљубазније вас молимо да нам пошаљете, уколико вам је могућно, све ваше публикације, а ми вам унапред захваљујемо". Библиотека Академије наука СССР одговорила је Матици писмом, 9. марта 1933, да ће слати своја издања за издања Матице српске. Биће да је Библиотека Матице српске известила Академију наука СССР, 21. априла, да није примила пошиљку књига из Љењинграда, тражећи, вероватно, објашњење где су настале сметње. Већ 11. маја из Љењинграда је упућено објашњење да је пошиљка књига Академије наука СССР враћена са југословенске границе са жигом „Суботица 2—22. III 1933". У Љењинграду су могли схватити да је пошиљка из Суботице враћена грешком,

Унутрашњи изглед Библиотеке Руске академије наука

па су наставили слање књига у Нови Сад. Писмом од 28. јуна 1933. јавила је Библиотека Академије наука СССР да је по други пут послала оне књиге које су враћене из Суботице. Могућно је да и те књиге нису стигле до Библиотеке Матице српске, али се она тада није обраћала Библиотеци Академије наука СССР, него Централном пресбироу у Београду да интервенише да се у Суботици не спречава улазак књига из СССР за Матичину Библиотеку. Узалуд је Библиотека Матице српске уверавала Централни пресбиро да се њене књиге читају само у читаоницама и да их читају само научници и књижевници, помоћ, очигледно је, није стизала ни са те стране, иако је, свакако, било уверавања да ће тешкоће бити отклоњене. У нади да тешкоћа више нема Библиотека Матице српске упутила је 13. фебруара 1935. године ново писмо Библиотеци Академије наука СССР у коме је поново јавила да редовно шаље Матичина издања, а да из Лењинграда „публикације прима нередовно". По слову тог писма дало би се закључити да је цензура у Суботици понешто из СССР и пропуштала. Библиотека Академије наука СССР је, међутим, 28. фебруара и 19. јуна 1935. обавестила Библиотеку Матице српске да је уредно слала своје публикације у Нови Сад, али да су оне враћене из Суботице. Биће да је и њима било доста југословенске суботичке цензуре, па су у другом писму најавили и могућност прекида размене. Вероватно је 13. новембра 1935. Библиотека Матице српске обавестила Библиотеку Академије наука СССР да је учинила све што је могла да се одржи размена, нашто је из Лењинграда 27. фебруара 1936. следило писмо у коме је Библиотека Академије наука СССР јавила да ће президијуму Академије наука СССР поставити питање о користи даљег слања књига у Нови Сад. Одмах по пријему тог писма затражио је библиотекар Матичине библиотеке од Библиотеке Академије наука СССР седму књигу Пушкинових дела, јер Библиотека Матице српске није имала нових издања великог песника. Писмом од 28. априла 1936. Библиотека Академије наука СССР јавила је да не може послати сабрана дела А. С. Пушкина. Више их, чини се, није било.

Библиотека Матице српске потврдила је, 2. фебруара 1937. године, пријем неких

публикација Академије наука СССР „док остала издања нису добивена". Тада је било јасно да је југословенска цензура спречавала улазак совјетских књига у Југославију, па је библиотекар Библиотеке Матице српске нашао за потребно да напише у Лењинград и следеће: „Уједно молимо да нам пошаљете и остала ваша издања за која мислите да би их југословенска цензура пропустила". Било је, види се, јасно и у Новом Саду и у Лењинграду да су напори библиотекара били узалудни пред безобзирном оновременом југословенском цензуром, те су се морали задовољавати чак и могућношћу да одрже какву такву размену и не прекину везе које су ушле већ у други век. И једни и други морали су бити уверени да ће наићи и бољи дани за размену књига, и да је вредело чекати их.

Нешто бољи дани за размену књига Библиотеке Матице српске са библиотекама СССР наишли су 1940. године. Тада више ни буржоаска Југославија није имала куд и морала је признати постојање прве социјалистичке земље, па је са њом установила и дипломатске односе. У таквој новој ситуацији створени су и нешто повољнији услови и за обнављање односа између традиционално блиским културама. И овог пута на исти начин као и југословенске реаговале су и совјетске институције. Библиотека Матице српске је и тада била иницијатор. Она се већ 15. јуна 1940. обратила Библиотеци Академије наука СССР у Лењинграду и замолила да јој се пошаљу Известия Академии Наук и Труды Славяноведения од 1934. односно 1935. године. Очигледно је да су у Библиотеци Матице српске веровали да више неће бити цензуре на књиге из СССР, или да ће она бити бар много блажа, те су пожурили да обнове жељену размену публикација са Академијом наука СССР. И више од тога, у Библиотеци Матице српске као да више нису желели ништа да препусте случају, па су 7. августа 1940. упутили писмо и аташеу за штампу посланства СССР у Београду, Аркадију Александровичу Полетајеву, коме су написали: „Пре рата Матица српска стајала је у вези са многим научним установама у Русији, са којима је измењивала публикације. Све до данас Матица шаље своја издања Академији наука СССР у Лењинграду, али од ње не прима ништа услед прилика које су до сада владале. Академија СССР у Лењинграду јавила нам је своједобно да ће нам сва своја издања послати кад буду прилике допустиле. Стога Вас најлепше молимо да нам изволите омогућити да путем посланства СССР у Београду дођемо до књига Академије наука СССР у Лењинграду, као и да ступимо у везу са другим институцијама ради размене књига и повремених публикација. Од Академијиних издања недостају нам: Известия Академии Наук од 1934. године, Труды Академии Наук од 1935. године, Словар Академии Наук од 1930. године, Сборник по русскому языку и словесности од 1928. године... Обраћајући Вам се овом молбом, уверавамо Вас да је код нас интерес са савремену совјетску литературу веома велики, па бисмо Вам били неизмерно захвални ако бисте нам омогућили да дођемо до књига из савремене совјетске књижевности и науке. О добивеним књигама ми бисмо реферисали у нашем органу — Летопису Матице српске. Свакој совјетској институцији која би нам слала своја издања, ми бисмо слали наше публикације". Већ 28. августа 1940. године први секретар посланства СССР у Београду, Патрикјев, обавестио је управника Библиотеке Матице српске да је писмо Матице српске упутио у Академију наука СССР у Лењинград. Веома брзо, 18. септембра, јавило се Библиотеци Матице српске Друштво за културне везе СССР са иностранством да Академија наука СССР радо прихвата обнову размене књига.

У Библиотеци Матице српске морали су бити задовољни током обнављања веза са Академијом наука СССР, али, поучени ранијим искуством, и уверени у спорост администрације, нису желели да ризикују да им из Суботице макар и грешком поново буду враћене књиге у Лењинград, те се управник Библиотеке Матице српске обратио суботичком адвокату др Александру Магарашевићу да у суботичкој царинарници провери да ли су стигле књиге из СССР за Матичину библиотеку. Др Александар Магарашевић је, вероватно, замољен да учини и све што може да књиге из СССР буду без сметњи упућене у Нови Сад. Др Александар Магарашевић је морао ову молбу Библиотеке Матице српске примити срцу, те је у царинарни-

ци проверио има ли књига из СССР и јавио, 24. септембра, да очекиване књиге још нису биле стигле. Очигледно је да је интервенција у Суботици нестрпљивог управника Библиотеке Матице српске била преурањена, јер је тек 26. септембра из Библиотеке Академије наука СССР јављено да су књиге послате Библиотеци Матице српске. Истовремено са извештајем о пошиљци књига из Библиотеке Академије наука СССР упућен је и захтев да им се пошаљу оне свеске Летописа које нису стигле у Љењинград. Биће да и Библиотека Академије наука СССР више није хтела да ризикује у размени публикација са Библиотеком Матице српске, те је своју пошиљку упутила посредством београдског посланства СССР. Посланство СССР у Београду јавило је 20. новембра 1940. године у Нови Сад да су књиге за Библиотеку Матице српске из Академије наука СССР приспеле у посланство и да се онде могу преузети. На овом посредовању посланства СССР у Београду захвалио се лично председник Матице српске, Александар Моч, писмом 26. новембра. У исто време предложила је Библиотека Матице српске Библиотеци Академије наука СССР у Љењинграду програм будуће размене књига и повремених публикација. Том приликом јављено је Библиотеци Академије наука СССР да су јој послате оне свеске Летописа које су јој недостајале, као и комплети Гласа Матице српске, Годишњака и друго. Биће да су и у Библиотеци Матице српске били уверени да је најсигурније да размену публикација са совјетским библиотекама обављају посредством посланства СССР у Београду, те су своје пошиљке за совјетске библиотеке упућивали посредством посланства СССР у Београду.

Председник Матице српске захвалио се на пошиљци књига и Свесавезном друштву за културне везе са иностранством. У Матичиној архиви нема података о којима се то књигама ради и када су оне доспеле у Библиотеку Матице српске, сигурно је, међутим, да су и оне у Нови Сад упућене посредством посланства СССР. У том писму председник Матице српске изражава и наду да ће Друштво и даље посредовати у слању књига Матичиној библиотеци, да би се њени читаоци упознали са резултатима совјетске науке, литературе и уметности. Најзад, он је захвалио и на помоћи које је Друштво учинило за обнову веза Матице српске и совјетских институција које су трајале више од једног века.

Друштво за културне везе са иностранством посредовало је и на обнављању размене књиге између Државне библиотеке В. И. Љењин и Матичине библиотеке. Писмом од 4. децембра 1940. обавештена је Библиотека Матице српске о захтеву Библиотеке В. И. Љењин да им се пошаљу Летопис и књиге које су желели да добију из Новог Сада.

Последњи пут пред други светски рат захвалио се председник Матице српске Друштву за културну сарадњу СССР са иностранством на поклоњеним књигама 20. децембра 1940. године. Више није било времена за нове иницијативе. Уосталом буржоаска Југославија чинила је тих дана још један корак удесно, припремала се за још тешњу сарадњу са фашистичким државама. Југословенска влада потписала је 25. марта 1941. тројни пакт, а већ 27. марта била је оборена. Био је то први и једини отказ тројног пакта. Убрзо потом, 6. априла, Хитлеровом наредбом почео је напад на Југославију. Нови Сад су у рату окупирале профашистичке мађарске трупе, а Библиотека Матице српске затворила је врата за следеће четири године.

Одлукама ЦК Комунистичке партије Југославије од 4. јуна и јулским устанцима, народи Југославије отворили су нову страницу своје историје. Те и следеће године само су совјетски војници и југословенски партизански борци директно ратовали са Немачком у Европи. У тим данима је и Нови Сад, који је 1919. године почео да замире, још једном нашао снаге да уз незапамћени терор и небројене жртве каже своју реч отпора. У том отпору није изостала ни писана реч. Била је та писана реч снажан отпор окупатору али истовремено и најава бољих дана и за Библиотеку Матице српске и за њене везе са совјетским библиотекама.

6.

Библиотека Матице српске обновила је после другог светског рата размену књига са Библиотеком Академије наука СССР у

Лењинграду, Универзитетском библиотеком М. Горки у Лењинграду, Државном библиотеком В. И. Лењин у Москви и Универзитетском библиотеком В. М. Ломоносов у Москви. У овом времену започета је размена књига са Централном библиотеком Академије наука УССР у Кијеву, Основном библиотеком Академије наука БССР Јакуб Колас у Минску, Основном библиотеком друштвених наука Академије наука СССР В. П. Волгин у Москви, Свесавезном државном библиотеком иностране литературе у Москви, Државном научном библиотеком у Лвову и Универзитетском библиотеком у Ужгороду. Преглед садашњих размена књига са библиотекама СССР-а упућује на закључак да је Библиотека Матице српске после другог светског рата обновила најстарије и најзначајније везе у Совјетском Савезу, да је отпочела неке нове контакте и да су неке старије везе прекинуте. Све се то, разуме се, може примити и као нормално, јер је време морало оставити, и оставило је, извесних трагова у свему, па и у сарадњи совјетских библиотека са Библиотеком Матице српске. Нешто новог у тој сарадњи донеле су и неке нове совјетске библиотеке, а много новог учиниле су и старе библиотеке које су онде стекле нови и већи значај и доживеле неслућени развој.

И после другог светског рата Библиотека Матице српске наставила је да шаље совјетским библиотекама пре свега Летопис и Матичина издања. Неким совјетским библиотекама шаљу се и друга издања са територије Војводине. Са библиотекама Академије наука СССР, Академије наука УССР, Академије наука БССР, универзитета у Лењинграду и Москви и Библиотеком друштвених наука Академије СССР у Москви, Библиотека Матице размењује издања академија и универзитета за Матичина издања. Државној библиотеци В. И. Лењин шаљу се издања Матице српске а из Москве се обезбеђује југославистика издата у СССР-у и издања из библиотекарства највеће совјетске библиотеке. Свесавезној државној библиотеци иностране литературе у Москви Библиотека Матице српске шаље издања Матице српске, публикације из књижевности на српскохрватском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику издате у Војводини и сва издања која се односе на антифашистичку борбу Војводине. Од те Библиотеке Матичина библиотека обезбеђује славистичке публикације из СССР-а и нека издања из библиотекарства. Ваља рећи да је ова Библиотека много учинила на комплетирању оних славистичких публикација која нису стизала у разним приликама у Библиотеку Матице српске. Библиотекама у Лвову и Ужгороду шаље Библиотека Матице српске издања на русинском језику.

Размена књига и повремених публикација Библиотеке Матице српске са библиотекама Совјетског Савеза није никако мала, па, ипак, ваља рећи да она још увек није довољна, да није потпуна, да не обухвата све оне који су за њу заинтересовани и да је потребно, баш због свега тога, још много учинити да се задовоље бар најважнији циљеви. Било би нужно и корисно и за Библиотеку Матице српске и за совјетске библиотеке да се цео проблем размена и веза проучи и реши тако да не остане никаквих празнина. У Библиотеци Матице српске склони су да верују да Летопис, научни Зборници (за друштвене науке, за књижевност и језик, за филологију и лингвистику, за ликовне уметности, за историју, за славистику и за природне науке) и друга научна и књижевна издања могу бити од користи свим библиотекама академија наука, универзитета, литерарних института и научним библиотекама у Совјетском Савезу у којима се изучава славистика, византологија и балканистика. Тим славистичким библиотекама могла би Библиотека Матице српске обезбедити и издања на словачком и русинском језику.

У СССР-у постоје, вероватно, и центри за изучавање хунгаристике и романистике којима би могли бити од користи издања на мађарском и румунском језику која се издају у Војводини. Библиотекама којима су потребне књиге из мађарске и румунске књижевности, историје и историје књижевности издате у Војводини Библиотека Матице српске могла би обезбедити све што им је потребно.

Не мало, било би корисно утврдити каква је ситуација са Летописом Матице српске и Матичиним издањима у библиотекама Одесе и Харкова, а и другде, где су до 1919. године стизала. Тим библиоте-

кама понешто би се још увек могло комплетирати од онога што немају, а обострано би било корисно обновити некадашње везе.

Није потребно посебно указивати на користи које би имала Библиотека Матице српске обезбеђивањем совјетских издања која су јој потребна. Ово је за њу тим важније што се за понека од совјетских издања, и уз најбољу вољу никако не може бити довољно брз у набавци. То се пре и изнад свега односи на славистику у њеном најширем значењу, то ће рећи и на историју, историју књижевности, уметности, културе, на филологију, етнографију, позориште и све друго. Разуме се, у тако схваћеној славистици најзначајније место имају и књиге које се односе на Русе, Украјинце, Бјелорусе и све друге словенске, византолошке и балканолошке студије у СССР-у. Све то, свакако, није могућно, и неће бити никада могућно, обезбедити и обезбеђивати тако да не буде пропуста, али ако се не може учинити најбоље ваља се бар ангажовати за оно што ће дати најбоље могуће резултате. Сваки резултат у таквој сарадњи између совјетских библиотека и Библиотека Матице српске био би од трајне вредности, а, свакако, није ни нужно доказивати да би вишеструко користио науци.

За развитак односа Библиотеке Матице српске и совјетских библиотека ваљало би утврдити и чешће контакте библиотекара. Војводина мора бити интересантна за совјетске библиотекаре по томе што је ту од краја 17. до половине 19. века стигло понајвише руских књига ван Русије. И у Русију је током 19. века стигло много српских рукописних књига, књига штампаних од 15—17. века и других књига и листова. У совјетским библиотекама је, вероватно, сачувано и много оних књига и повремених публикација који су у ратовима, који су пролазили Југославијом занавек нестали.

Од сусрета руских библиотекара и библиотекара Библиотеке Матице српске било је користи и пре првог светског рата, те нема разлога да их сада не буде и више и још корисних. Нешто сусрета библиотекара Библиотеке Матице српске и совјетских библиотекара остварено је, додуше, у последњих десетак година. Из Новог Сада било је у Совјетском Савезу, у разним приликама, неколико библиотекара. Они су посетили библиотеке Кијева, Москве и Љењинграда. И неколико совјетских библиотекара посетило је Нови Сад. Обично су совјетски библиотекари долазили у Библиотеку Матице српске приликом путовања у Београд. Сви ти сусрети, најчешће веома кратки, омогућили су тек да се упознају неки текући послови, проблеми и планови. Ипак, забележени су већ и вредни резултати после таквих сусрета. Највише је учињено на размени књига. Понешто је, после тих сусрета, написано и у стручној библиотекарској штампи. То, међутим, није све, и нарочито није довољно, за све оно што би још требало да се уради. Библиотекари Совјетског Савеза и библиотекари Библиотеке Матице српске могли би и дужни су да учине и много више за две блиске културе. Можда би било хитно да се начине програми заједничких послова и, евентуалних, заједничких издања.

Прилика је, најзад, да се у деценији која дели Библиотеку Матице српске од сто и педесете године сарадње са Библиотеком Академије наука СССР коначно уобличи сарадња и тих двеју библиотека и сарадња Библиотеке Матице српске са совјетским библиотекама. Толико других веза међу библиотекама и међу књигама једва да је и било у свету, па је и нужно и корисно залагати се, неговати их и унапређивати. Ако је Библиотека Матице српске и много мања од својих совјетских партнера, њена мисија није мање важна и никако мање значајна, те се не треба бојати ни послова ни обавеза. За две традиционално блиске културе то ће бити од несумњиве користи и од трајне вредности.

Л. Чурчић

ИЗ УРЕДНИШТВА

У уводној информацији за, назовимо је, анкету о зборницима Матице српске, која је објављена у 3. броју Рада (стр. 5. и 6) случајно је изостало име Рајка Николића, који је био уредник Зборника за друштвене науке од 2. броја и његов одговорни уредник од 5. до 42. броја.

Исто тако је грешком изостављено име др Младена Стојанова у чланку Катедра МС (стр. 39).

Извињавамо се члановима-сарадницима који се спомињу у овој исправци и молимо читаоце да ово приме на знање.

У НЕКОЛИКО РЕЧИ

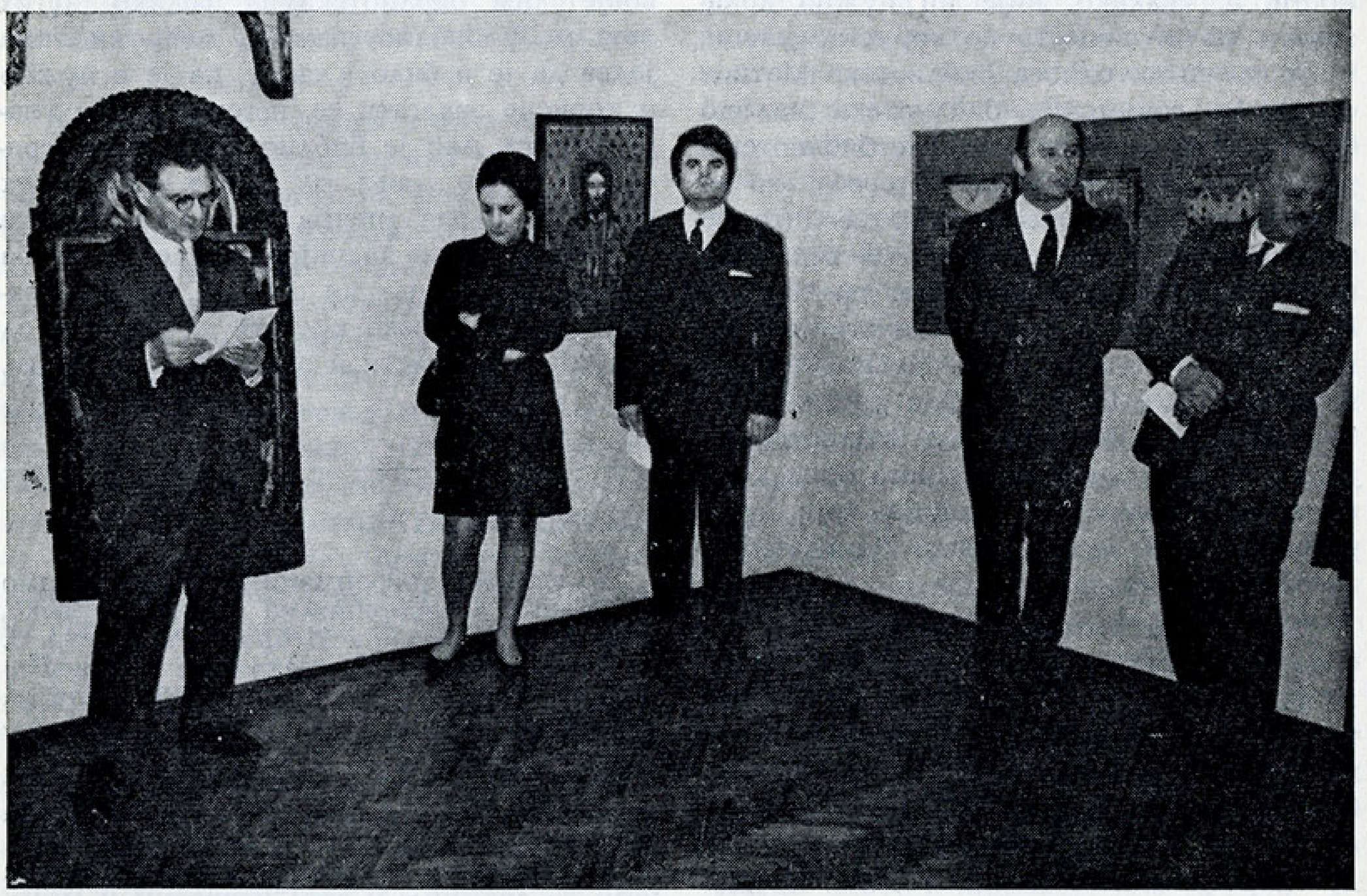
ИЗЛОЖБА „СРПСКЕ ИКОНЕ 18. ВЕКА“ У НОВОМ САДУ, МОДЕНИ И ФЕРАРИ

У оквиру прославе 125-годишњице Галерије Матице српске у Новом Саду је отворена, од 26. јануара до 10. фебруара, изложба *„Српске иконе 18. века“*, у изложбеним просторијама Галерије Матице српске, коју су поред већег броја културних и јавних радника из наше земље посетили и Валтер Макота, италијански амбасадор у Београду и др Елза Берлини, културни аташе италијанске Амбасаде у Београду.

Ова изложба је затим пренета у Италију где је, у Модени, била отворена од 26. фебруара до 26. марта, а у Ферари од 31. марта до 30. априла.

Галерија Матице српске је приступила реализацији ове изложбе на предлог Скупштине општине Нови Сад, а по жељи Галерије „Sala di cultura“ у Модени, у континуитету културне размене између ова два града. Изложба је обухватала избор најрепрезентативнијих српских икона са краја 17. и из 18. века, као и пратећи информативни материјал који је поред копија зидних слика из цркве манастира Бођана и графичких листова (дрвореза и бакрореза), садржавао и фотосе знаменитих личности, манастира, градова као и исцрпне легенде.

У Модени је штампан и обиман каталог са уводним текстовима председника Скупштине општине Нови Сад, председ-

Са отварања изложбе у Новом Саду

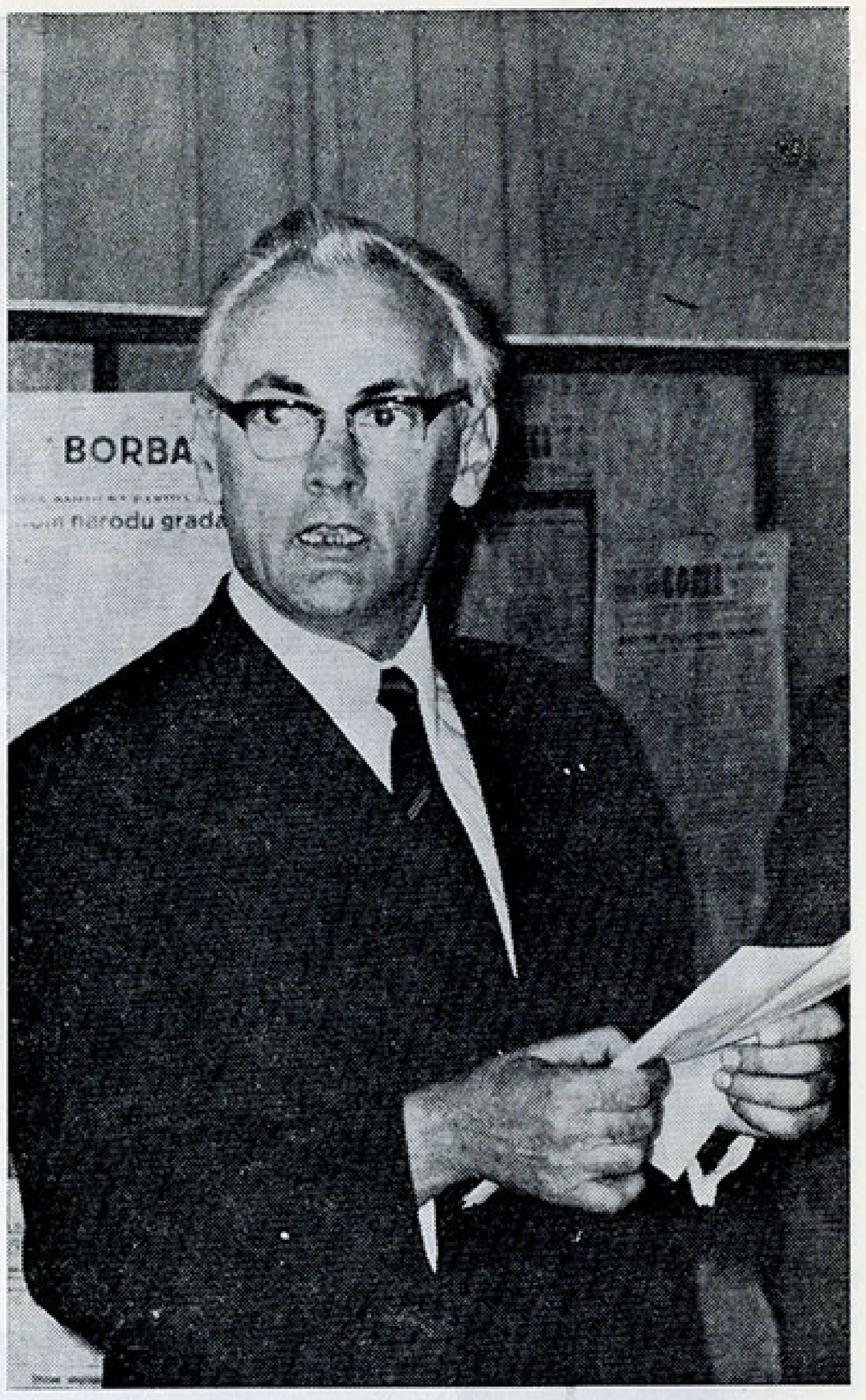
ника Општине Модена, и текст о историјату Галерије Матице српске. Кустос Галерије Матице српске др Динко Давидов написао је текст о српској уметности 18. века, а кустос Галерије Матице српске Лепосава Шелмић, каталошку обраду изложених дела. Сем наведеног каталог садржи и 63 црно беле репродукције, као и 5 репродукција у боји (репродукован је сав изложени материјал). Отварању изложбе у Модени присуствовала је и делегација Скупштине општине Нови Сад, коју су сачињавали: др Милан Чанак, подпредседник, Милош Хаџић, управник Српског народног позоришта и Миливој Николајевић, управник Галерије Матице српске.

ПОКРАЈИНСКИМ ЗАКОНОМ о обавезном достављању штампаних ствари, који је ступио на снагу 1. јануара 1972. године, Библиотека Матице српске добила је задатак да води послове обавезног примерка САП Војводине. То практично значи да Библиотека МС прима по 10 примерака штампаних ствари од штампарија у Војводини од којих: два примерка задржава за први и други (музејски) примерак Библиотеке МС, два примерка шаље Народној библиотеци СР Србије и по један примерак доставља централним библиотекама осталих република и централној библиотеци САП Косово. Због тога је у Библиотеци МС формирана нова служба, — Одељење обавезног примерка САПВ.

Овим Законом решен је проблем набавке штампаних ствари са територије Војводине за завичајну (музејску) збирку Библиотеке МС која се до сада попуњавала куповином и поклонима.

АМБАСАДОР МАЂАРСКЕ У БЕОГРАДУ Елек Тот у пратњи културног аташеа Иштвана Швраке разговарао је 7. фебруара у Матици српској са председником Младеном Лесковцем о припремама 150-годишњице рођења Шандора Петефија (1973). У разговорима су учествовали и Бошко Петровић, Живојин Бошков и др Божидар Ковачек.

МЕЛАНИЈА ДИМИТРИЈЕВИЋ, домаћица из Новог Сада, поклонила је Матици српској (23. марта) 1.000 динара.

Директор „Борбе" Слободан Глумац отвара изложбу

ПОВОДОМ 50-ГОДИШЊИЦЕ ИЗЛАЖЕЊА „БОРБЕ", Библиотека МС приредила је изложбу под називом *50 ГОДИНА „БОРБЕ"* у просторијама Антикварнице Матице српске од 31. јануара до 19. фебруара 1972. године. Аутори изложбе су Бојана Шоћ и Милана Бикицки, а пригодним говором изложбу је отворио Слободан Глумац, директор „Борбе". На изложби су посебно место добили бројеви „Борбе" који бележе значајније датуме из историје самога листа.

ПРЕДСЕДНИШТВО СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ званично је посетило Матицу српску 25. фебруара. Председника САНУ др Павла Савића, потпредседника др Душана Каназира и секретара др Радомира Лукића у пратњи административног секретара Немање Мацаревића примили су у Матици председник Младен Лесковац, потпредседник инж. Лазар Стојковић, секретар Бошко Петровић и чланови Извршног одбора Живојин Бошков

Представници САНУ и Матице српске у разговору

и др Владимир Капор. Пријему су присуствовали и покрајински секретар за образовање и културу Борђија Поповић и ректори Универзитета у Новом Саду др Слободан Глумац и др Радослав Чурић. У разговорима су размотрени послови и области у којима је до сада остваривана или планирана сарадња Матице и Академије и изражена је обострана спремност за даљу сарадњу у одређеним пословима о којима ће се наставити договори.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ обогатила је своју збирку елзевира са три примерка из 17. века, штампана у Амстердаму и Лајдену на латинском језику. Тако Библиотека сада има 27 Елзевира.

Богата збирка српских ћирилских рукописних књига Библиотеке МС приновљена је једним значајним преписом познатих Хроника Борђа Бранковића (17—18. в.). Препис је из друге половине 18. в. и обухвата завршни део друге књиге, трећу и почетак четврте књиге. По свој прилици овај рукопис је преписан у Војводини.

Вредна је помена и набавка познатог Вурцбаховог Лексикона (Wurcbach: Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich) у 59 томова. Ово значајно дело купљено је средствима Матице српске и Библиотеке МС.

СЕДМОРО ИЗ ЦРЊЕ — назив је изложбе коју су организовали Дом културе из Српске Црње, Рукописно одељење Матице српске и Библиотека МС. Инспирисана стваралаштвом Буре, Милете и Милутина Јакшића, Драге Гавриловић, Момчила Миланкова, Војислава Кузмановића и Александра Зарина, изложба је приказала оригиналне радове и рукописе Црњана и њихове радове објављене у Матичиним публикацијама. Изложба је приређена у просторијама Антикварнице Матице српске од 28. фебруара до 13. марта 1972. године. Аутори изложбе су Владимир Отовић и Добривоје Наћвински, а пригодним говором изложбу је отворио Живан Милисавац, научни сарадник у Матици српској.

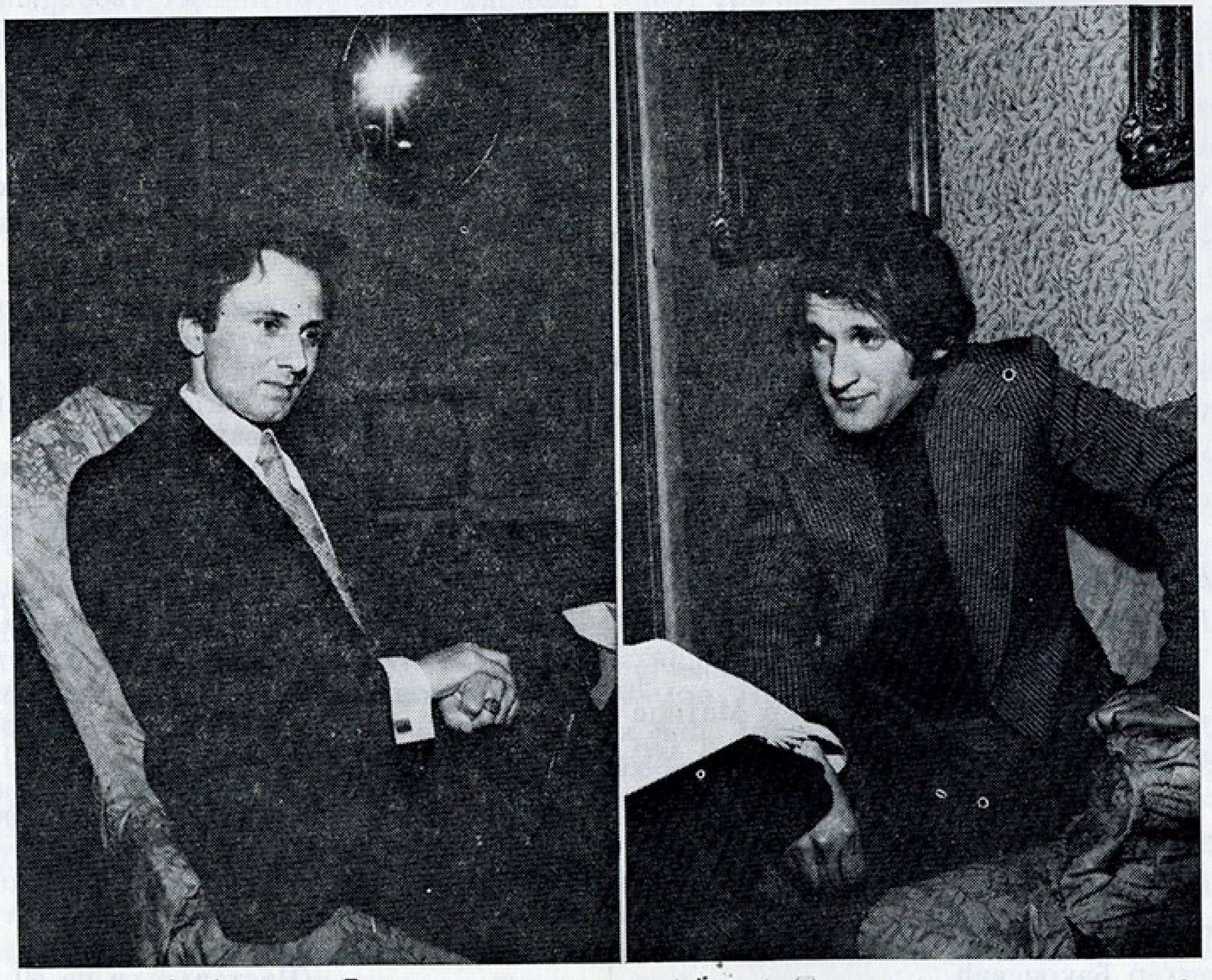
НА ЗАЈЕДНИЧКОЈ СЕДНИЦИ Извршног одбора МС и Одбора Одељења за ликовне уметности 29. фебруара размотрен је и прихваћен пројекат за припрему *Историје српске уметности* у четири тома, коју намеравају да заједнички издају Матица, Српска књижевна задруга и Издавачко предузеће „Нолит" поводом предстојеће 150-годишњице оснивања Матице српске.

У раду седнице учествовали су и аутори др Војислав Ђурић (први том), др Сретен Петковић (други том), др Дејан Медаковић (трећи том) и др Лазар Трифуновић (четврти том). Пројекат за припрему Историје српске уметности прихваћен је и на састанку представника Матице, Српске књижевне задруге и „Нолита", одржаном са ауторима у Српској књижевној задрузи у Београду 1. марта.

ИЗЛОЖБА КЊИГА под називом *Људевит Гај (1809—1872)* и *Димитрије Деметер (1811—1872)*, Библиотека Матице српске обележила је 100. годишњицу смрти значајних хрватских књижевника илирске епохе, Људевита Гаја и Димитрија Деметра. Изложба је приређена у просторијама Антикварнице Матице српске од 11. до 25. априла 1972. године. Аутори изложбе су Милутин Смиљанић и Радован Мићић, а пригодним говором изложбу је отворио др Милорад Живанчевић, професор Филозофског факултета у Новом Саду. На изложби су приказани књижевни радови Гаја и Деметра, објављени у појединим књигама и часописима.

МАТИЦУ СРПСКУ ПОСЕТИЛО ЈЕ (31. јануара) 30 просветних радника са територије уже Србије, које је Културно-просветна заједница Србије наградила наградним путовањем за успехе постигнуте у образовању одраслих.

БРАНКОВА НАГРАДА МАТИЦЕ СРПСКЕ за 1972. годину уручена је 15. марта добитницима деветнаестог конкурса за књижевне саставе студената високих и виших школа на српскохрватском језичком подручју. Оцењивачка комисија у саставу: Јасна Мелвингер, Жарко Ружић и Владимир Отовић, доделила је овогодишњу награду, 2.000 динара и диплому, графику академског сликара Миливоја Николајевића у техници каменотиска, *Ибрахиму Сакићу*, студенту филозофије друге године на Филозофском факултету у Сарајеву и *Јулијану С. Тамашу*, студенту друге године на групи југословенских књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду, обојици за радове на тему „Дервиш и Смрт" Меше Селимовића.

Добитници Бранкове награде за 1972: Ј. Тамаш (лево) и И. Сакић

ПРОМЕНЕ У САВЕТУ БИБЛИОТЕКЕ МС. Универзитетски савет у Новом Саду делегирао је у Савет Библиотеке Матице српске нове представнике: др Владимира Капора, професора универзитета, др Радомира Макарића, професора универзитета и др Боривоја Маринковића, доцента Филозофског факултета пошто је досадашњим члановима (др Павле Ивић и др Милорад Живанчевић) истекао мандат.

У радној заједници Библиотеке објављени су 27. марта 1972. године избори за половину нових чланова Савета на место чланова којима је истекао мандат. Савет Библиотеке Матице српске има 16 чланова из радне заједнице, а то су: Нада Аграмовић, Ката Бикицки, Душко Вртунски (председник Савета), Љубомир Вукојев, Ана Кањански, Бурђевка Љубибратић, Борислав Милић, Радован Мићић, Олга Нонић, Владимир Отовић (председник Управног одбора), Олга Поповић, Петар Скленар, Милутин Смиљанић, Мара Тодоровић, Ирина Троицки и Марија Чурчић.

ПРВА СВЕСКА ЗБОРНИКА МАТИЦЕ СРСКЕ ЗА СЛАВИСТИКУ предата је јавности у оквиру мале свечаности у Матици 14. априла. Покретање Зборника за славистику добило је широку подршку. Захваљујући веома добром одзиву научних радника у земљи и у иностранству, после прве свеске, која је за 1970. годину, већ током ове године изаћи ће из штампе и свеске за 1971. и за 1972. годину. Зборник уређују др Милорад Живанчевић (главни и одговорни уредник), др Милосав Бабовић, др Јоже Погачник и др Јан Кмеч; секретар уредништва је Мирјана Бошков.

СВЕЧАНОМ ОТВАРАЊУ НОВЕ БИБЛИОТЕКЕ У СИВЦУ 16. априла, о 80. годишњици постојања Народне библиотеке у Сивцу, присуствовали су секретар Матице Бошко Петровић, управник Библиотеке МС др Божидар Ковачек и помоћник директора Издавачког предузећа МС Мирослав Ранков. Нову библиотеку у Сивцу отворио је потпредседник Извршног већа Србије Александар Бакочевић.

ПРЕ 45 ГОДИНА

Како је прослављена стогодишњица Матице српске

(Наставак са стр. 27)

ји је у стварању нашег модерног национализма и наше модерне цивилизације играо пресудну улогу, сасвим у обрнутој размери према своме скромноме броју. Као први покушај, он, на жалост, није изузетак који успева сасвим или већим делом, већ, по правилу, он остварује само неки процент од намере, од воље, од жеље и снова приређивача и посленика на овој Изложби. Догодиле су се, за време рада, и на крају предрадњи, неочекиване тешкоће, читави мали удари судбине, и, најзад, у ове бројимо и то што су се неки главни извори, главни фондови нашег сликарског материјала ове врсте — за нас затрпали. Из бојазни, ваљда, да се предмети не оштете, из неповерења које прати стално нове покушаје, многи су нам ускратили тражене иконе и слике, за многе драгоцености ми још, разуме се, не знамо, па их нисмо тражили, а њихови сопственици опет претпоставили да нам се не јаве сами с понудом. Извесне наше црквене власти још увек мисле да се светитељске иконе некако профанишу на оваквим изложбама; уз то је један део наших најбољих уметничких творевина још у употреби по светим храмовима као утвари. Надамо се да ће црквене власти стећи вере у овакав начин рада и да ће увидети да јавне збирке обично боље чувају свете иконе, сведоке побожних настојања наших минулих нараштаја, од самих црквених органа . . .“

5.

На VI југословенској уметничкој изложби били су заступљени уметници разних праваца. Уметничку групу *Облик* представљали су: Јован Бијелић (6), Никола Бешевић (3), Јоб Игњат (2), Кратина Јарослав (4), Петар Палавичини (7), Михаило Петров (9), Мате Радмиловић (3), Иван Радовић (4), Вељко Станојевић (4), Марин Тартаља (3).

Групу *Лада* репрезентовали су: Бета Вукановић (2), Драгомир Глишић (4), Милош Голубовић (9), Васа Ешкићевић (2), Љубомир Ивановић (12), Живојин Лукић (10), Ана Маринковић (4), Милица Миливојевић (2), Драгољуб Павловић (1), Зора Ј. Петровић (5), Миодраг Петровић (9), Симеун Роксандић (4), Боривоје Стевановић (8), Риста Стијовић (3), Наталија Цветковић (5), Христифор Црниловић (3), Милица Чађевић (6).

(Наставља се на 80. стр.)

ЈОШ ЈЕДНА ИНИЦИЈАТИВА МАТИЦЕ

САВЕТОВАЊЕ О ПРОУЧАВАЊУ НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВА ВОЈВОДИНЕ

Војвођанска насеља и становништво представљају предмет научних интересовања већ деценијама, али је степен изучености њихове комплексне проблематике релативно низак, тако да је очигледан неосклад између дуготрајнијих научних настојања и њихових резултата. Ради унапређења комплексног проучавања данас изузетно значајне и актуелне проблематике насеља и становништва Војводине, Матица српска је приступила изради далекосежног пројекта и у том циљу организовала интердисциплинарно научно саветовање, које је, на иницијативу Одељења за друштвене и Одељења за природне науке, припремљено и одржано у Матици српској 18. априла о. г. под радним насловом „Проучавање насеља и становништва Војводине".

У раду Саветовања учествовало је 38 научних и стручних радника из Новог Сада, Београда, Кикинде и Суботице.

Из Новог Сада: Марија Бански, кустос Војвођанског музеја, др Бранислав Букуров, професор Природноматематичког факултета, др Милорад Велисављев, управник Завода за заштиту мајке и детета, др Магдалена Веселиновић-Анђелић, научни сарадник Института за хунгарологију, Олга Витровић, члан Секретаријата ПК СКВ, Васо Војводић, асистент Филозофског факултета, Милан Вранић, директор Војвођанског музеја, др Живојин Гавриловић, професор Медицинског факултета, др Никола Гаћеша, виши научни сарадник Института за изучавање историје Војводине, Даница Димитријевић, асистент Института за проучавање историје Војводине, Борислав Дотлић, сарадник Завода за урбанизам САПВ, Лука Дотлић, помоћник управника Српског народног позоришта, др Александра Бурановић, пензионер, др Драгоје Жарковић, професор Правног факултета, мр Сава Живков, стручни сарадник Месног синдикалног већа, др Владимир Капор, професор Правног факултета, др Александар Магарашевић, професор Правног факултета, инж. Војислав Мидић, директор Завода за урбанизам САПВ, др Радивој Милин, професор Медицинског факултета, др Велимир Михајловић, директор Института за лингвистику, др Душан Мишков, професор Медицинског факултета и директор Завода за епидемиологију, Рајко Николић, пензионер, др Душан Пајић, лекар на Дечјој хирургији, Вера Палинкаш, сарадник Завода за урбанизам САПВ, Бошко Петровић, секретар Матице српске, Влада Поповић, пензионер, др Мирослав Радовановић, професор Медицинског факултета, др Милан Сегединац, професор Пољопривредног факултета, др Младен Стојанов, доцент Правног факултета, мр Александар Форишковић, асистент Института за изучавање историје Војводине.

Из Београда: др Рајко Веселиновић, управник Архива САНУ, др Василије Крестић, професор Филозофског факултета, др Федор Никић, пензионер, др Реља Новаковић, директор Историјског института у Београду, др Јован Туцаков, професор Фармацеутског факултета.

Из Кикинде: Станко Војводић, професор у гимназији, Миливоје Милосављевић, кустос-етнолог у Народном музеју.

Из Суботице: инж. Милан Дуњеров, професор Економског факултета.

Радно председништво Саветовања

Саветовање је, у име Управног одбора, отворио секретар Матице српске Бошко Петровић.

Као основа за разматрање теме послужио је реферат са пројектним синопсисом које је припремио др Никола Гаћеша. Реферат је раније послат учесницима, те се одмах приступило његовом разматрању.

У уводном делу реферата дат је општи преглед проучавања насеља и становништва Војводине пре првог светског рата, између два рата и у послератном периоду, као и карактеристике развоја ових проучавања. У оквиру садржаја пројекта указано је на просторну и временску компоненту, на отворена актуелна научна питања и на стручну и научну сложеност њиховог изучавања. У садржају пројекта структура примарног дела обухвата:

— морфологија насеља, климатолошки услови и топономастички осврт,

— настанак, генеза и општа обележја развитка насеља у Паорији и Војној граници, као и насеља поречког и планинског обележја,

— настанак и генеза слободних краљевских градова, војних комунитета, трговишта, прњавора и салашарских насеља,

— настанак насеља у колонизацији Војводине, леополдинска, терезијанска и јозефинска колонизација Немаца, настанак мађарских, словачких, румунских и русинских насеља у XVIII веку, мађарска колонизација у другој половини XIX века и настанак насеља, колонизација Војводине после првог светског рата и настанак добровољачко-колонистичких и оптантских насеља, колонизација Војводине после другог светског рата,

— порекло становништва, привредни развитак насеља, социјални односи, развитак просвете и културе, здравствене прилике,

— насеља у НОР; и социјалистичкој револуцији, осврт на послератни развитак, насеља у комуналном систему, развитак самоуправних института.

Структура секундарног дела:

— локална самоуправа у прошлости војвођанских насеља,

— задругарство у привредном животу насеља (од задруга Рајфајзеновог и Шулце-Делићевог типа до сељачких радних задруга),

— породичне задруге у некадашњем граничарском региону данашње Војводине,

— економска емиграција из војвођанских насеља у европске и прекоморске земље од друге половине XIX века до нашег доба (узроци, обим, ток и последице),

— криминалитет у насељима,

— међусобни односи урбаних и сеоских насеља, урбанизација и село,

— саобраћајни услови у развитку насеља,

— односи насељеничког и староседелачког становништва,

— антрополошка проблематика војвођанског становништва,

— брак и породица, конкубинатске заједнице,

— правни институти из обичајног права код новијег насељеничког становништва,

— дијалектолошка проблематика у Војводини,

— билингвизам у свакодневном животу и јавним службама,

— индивидуална и колективна психологија код градског и сеоског становништва,

— улога и значај верских институција у развитку насеља,

— друштвена покретљивост сеоског и градског становништва,

— насеља у ери просторног планирања,

— биографски осврти на значајније личности насеља.

Очигледно је да наведена начелна разматрања садржаја пројекта упућују на његово изразито интердисциплинарно обележје, па је сасвим извесно да обрада појединих пројекатских тема претпоставља ангажовање историчара, географа, правних историчара, демографа, социолога, економиста, антрополога, психолога, медицинара, лингвиста и др. Истовремено је извесна апсолутна комплементарност пројекатске тематике, што би свакако требало имати у виду, јер нас учвршћује у сазнању о њеној логичкој и методолошкој заснованости, с једне стране, а ауторима ствара повољне околности за најразноврсније научне екскурсе, дигресије, опсервације, пресеке, захвате и синтетичке осврте, с друге стране.

Након свега, сувишно је упозорење о обимности пројекатске тематике; за њену обраду неопходно је правовремено указати на потребу дуготрајнијих и солидно синхронизованих вишеструких научних прегнућа. САП Војводина има довољно научног кадра за реализацију овог пројекта.

Извесно је такође да је пројекатску тематику у целини немогуће одједном и фронтално „напасти", јер се ради о научном подухвату изразито интердисциплинарне природе.

У дискусији су после уводног образложења дра Николе Гаћеше учествовали: др Живојин Гавриловић, др Мирослав Радовановић, др Федор Никић, др Милорад Велисављев, др Велимир Михајловић, др Реља Новаковић, др Бранислав Букуров, мр Александар Форишковић, др Драгоје Жарковић, Рајко Николић, Војислав Мидић, Војин Радомировић, др Јован Туцаков, др Александра Бурановић и др Рајко Веселиновић.

После дискусије Саветовање је усвојило следеће закључке:

Полазећи од научне и друштвене актуелности питања везаних за проучавање насеља и становништва Војводине, учесници саветовања сматрају:

— да иницијатива Матице српске има изузетан научни и опште друштвени значај те заслужује и адекватну друштвену подршку;

— да су питања везана за проучавања насеља и становништва таква да могу трајно да ангажују научне раднике Покрајине;

— да Матица српска у овом циљу треба да се обрати образовним, научним, културним и другим институцијама и појединцима позивајући их на сарадњу и остајући ту до краја широко отворена за друге, сличне иницијативе.

У циљу организованог научног приступа проучавању насеља и становништва Војводине треба извршити даљу разраду Пројекта, а као примарно израдити методологије и типологије за све научне дисциплине које се својим научним интересом и предметом својих проучавања непосредније везују за поменуту област.

Учесници Саветовања предлажу:

1) Да Управа Матице српске формира Пројектни одбор са задатком да преузме даље послове на реализацији појединих фаза пројекта.

2) Да се као непосредни реализатори програма на изради методологија и типологија формирају радне групе стручњака из одређене научне дисциплине, да се формира онолико радних група за колико по-

ПРЕ 45 ГОДИНА

Како је прослављена стогодишњица Матице српске

(Наставак са стр. 76.)

Загребачку *Ладу* заступали су: Војта Браниш (2), Максимилијан Ванка (2), Жан Ивановић (2), Миховил Крушлин (4), Наста Ројц (2), Франгеш Михановић (2), Менци Црнчић Клемент (3), Вивант Црнчић (1), Бранко Шеноа (1), Јурај Шкарпа (2).

Из *Пролетног салона* учествовали су: Драган Бераковић (3), Винко Грдан (2), Иво Кердић (6), Томислав Кризман (6), Анка Кризманић-Павелић (2), Мило Милуновић (2), Омер Мујацић (2), Отон Остружник (8), Камило Ружичка (2), Иван Табаковић (12), Ернест Томашевић (10), Марјан Трепше (2), Иван Туркаљ (2), Миливој Узелац (1), Фрањо Цота (1), Сава Шумановић (2).

Љубо Бабић (1), Владимир Бецић (4), Владимир Варлај (3), Иван Мештровић (5), Јеролим Мише (5), Крсто Хегедушић (7) — из групе *Независних*.

Вјера Бојничић (3), Јосо Бужан (2), Миленко Бурић (3), Елко Јустин (5), Анте Куман (3), Иван Кос (2), Звонимир Лукинović (5), Влахо Печенац (2), Драган Ренарић (4), Хинко Смрекар (6), Славко Томерлин (1), Анђео Уводић (2), Аугуста Шантел (2), Саша Шантел (9), Рајко Шубиц (5) — из *Удружења графичких умјетника Загреб*.

Фердо Весел (3), Лојзе Долинар (5), Матија Јама (6), Рихард Јакопич (4), Аница Садник — Зупанец (4), Матеја Стернен (4), — из групе *Сава*, Љубљана.

Драго Видмар (3), Нанде Видмар (3), Франце Зупан (6), Антон Кос-Гојимир (3), Тине Кос (8), Фран Краљ (4), Тоне Краљ (6), Домицијан Серајник (3) — из *Словенског уметничког друштва*, Љубљана.

Друштво уметника из Сарајева заступали су: Адка Берова (10), Карло Мијић (5), Боко Мазалић (5), Роман Петровић (4), Петар Тијешић (6), Петар Шајн (3), и Тодор Швракић (5).

Међу уметницима изван група излагали су: Станислав Беложански (2), Милица Бешевић (4), Марко Брежанин (3), М. Бузић (1), Дејановић (1), Сава Ипић (4), Јован Кешански (2), Мара Лукић-Јелеић (1), Нико Миљан (1), Јелисавета Петровић (5), Јосиф Пехан (3), Васа Поморишац (4), Здравко Секулић (5), Светислав Страла (5), Влада Филаковац (5), Коста Хакман (3), Јосип Шоња (4), Лојзе Жагар (4), Миха Малеш (8), Јованка Страјинић (1).

6.

Да би се омогућио што већи откуп слика на VI југословенској уметничкој изложби, Матица је организовала лутрију. Срећке су имале вредност 10 динара. За лутријски фонд је изабрано 25 слика. Извлачење згодитака је извршено 15. септембра. Било је продато 5.170 срећака. Уметничку слику за свега 10 динара добили су имаоци бројева: 44, 249, 1646, 2444, 2483, 4540, 4678, итд. Срећни добитници добили су слике: Васе Поморишца, Љубомира Ивановића, Крсте Хегедушића, Николе Бешевића, Боривоја Стевановића и др.

7.

Обе изложбе је посетило 4.627 посетилаца. Изложбе су затворене 15. јула 1927. године. На организовање обе изложбе Матица је издала 140.000 динара. Купаца иначе није било, сем Матице и Сената града Новог Сада.

8.

Сама прослава, како се говорило, имала је академски карактер. Пошто се тежило да се, поводом јубилеја, оснује Општи савез главних просветних удружења, највећи део брига и посла Матица је имала око организовања прве скупштине Просветног савеза. Књижевни одбор припремио је нацрт устава заједничке организације за народно просвећивање, који је, заједно са позивом на прославу, достављен свим културно-просветним друштвима у земљи.

Конференција делегата културно-просветних друштава одржана је 28. децембра 1927. у свечаној дворани Матице српске. Скуп је поздравио председник др Радивоје Врховац и предложио др Косту Крсмановића за председника, Васиља Грбића и Васу Стајића за референте и Миту Костића за перовођу.

(Наставља се на 90. стр.)

стоје кадровске могућности и научни интерес институција и појединаца.

3) Да радне групе (самостална) радна тела стручњака на бази дисциплинарне опредељености договорно приступе изради методологије и типологије за своју област, као и разради пројектног задатка и крајем године исте припреме за квалификовану научну дискусију.

4) Да се у току ове године израде методологије и типологије за научне дисциплине које су својом предметном усмереношћу најдиректније везане за проучавања насеља и становништва у Војводини и адекватно томе формирају и одговарајуће радне групе.

Живко Боаров

ПРЕДСЕДНИЦИ МАТИЦЕ СРПСКЕ

ПАВЛЕ ТРИФУНАЦ

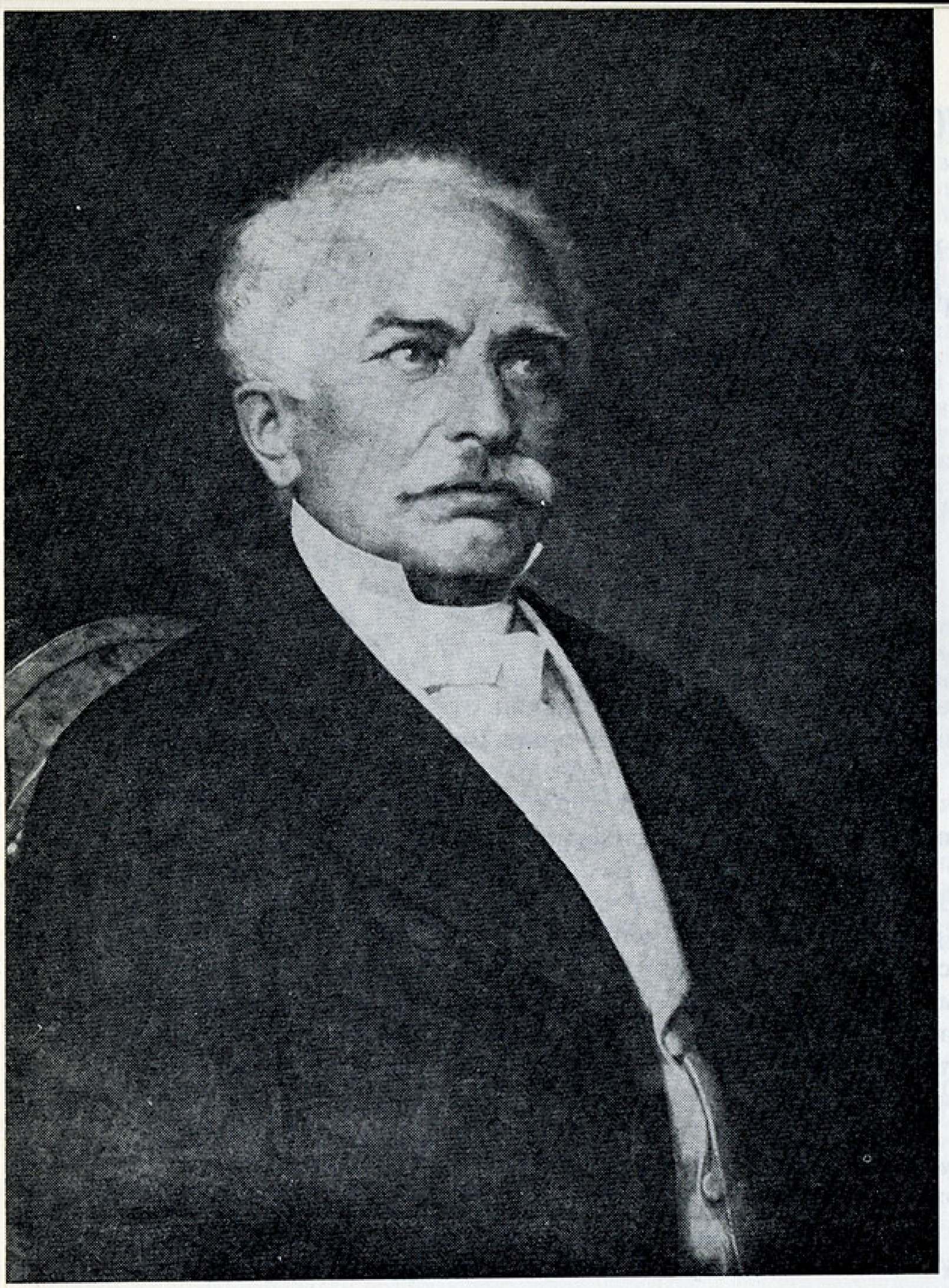
По струци правник, Павле Трифунац је припадао банатској породици Трифуна-ца која је носила племићку ознаку „от Ватфе". Био је судија и секретар Придворне камере у Будиму, касније и саветник исте институције. О њему као будимском грађанину Јован Суботић је оставио овакво сведочанство: „Паја Трифунац de Bátfa био је члан племићске српске куће, која је у Банату свој посед имала и одличан положај у државном животу заузимала, и одликовао се у нашем народу својим свестраним изображењем. У његовом дому састајала се елита вишег друштва ондашњег почешће на уметничке сареје" *(Живот дра Јована Суботића,* II, 17). Није онда чудно што га је Матица српска већ на својој седници од 11. јула 1839. год. изабрала за свога почасног члана.

Када је на место Саве Текелије за Матичиног председника изабран њен дотадањи потпредседник Платон Атанацковић, 24. новембра 1842. за другог председатеља, тј. за потпредседника, изабран је Павле Трифунац. На седници од 16. марта 1844. год. он износи писмо председника П. Атанацковића, „у ком предхваљениј Гдн Председатель из узрока, што су се Епископални послови његови умножили, изјасњава се, да званије председатеља у Содружеству овом дуже отправљати неможе". Пошто је епископ остао при своме и поред молбе специјално изаслате делегације, Трифунац је као „други председатель" водио Матичине седнице све до Главног собранија, 6. августа 1844. год. Тада је акламацијом за првог председатеља Матице српске изабран „Павел Трифунац от Батфе, М. К. Камере секретар и више Вармеђа Судејске Табле Присједатель".

Одмах пошто је изабран за потпредседника Трифунац је дао Матици обвезницу на 200 ф. сребра и тиме постао и њен редован члан. Поред тога што на седницама замењује одсутног председника Платона, Трифунац је на седници од 8. јануара 1843. год. изабран за председника одбора који је имао да штити интересе Текелијиног заведенија после његове смрти, када је Текелијина удовица покушала да оспори право Матице на Текелијино наследство.

Заузет службеним путовањима Трифунац је често, нарочито од 1845. год., изостајао са Матичиних седница, те је 23. августа за вршиоца дужности председатеља једногласно изабран Павле Којић.

За Трифунца је забележено (Љ. Лотић) да је у покрету 1848/9. био челник у српској војсци. После угушења мађарске револуције он се поново појављује у Пешти и прва седница Матице, од 28. септембра 1849, држана је „под председательством Високородног Господина Павла Трифунца от Батфе, изслатог Царског Комисарија 8. и 9-ог Милитарског Диштрикта". На тој истој седници он изјављује да по царском налогу путује у „дољњу земљу" и, пошто више неће живети у Пешти, срдачно се опрашта од Матице. Номинално је остао председник до 9. (21) августа 1853. год., када је та част припала Павлу Којићу, дотадашњем вршиоцу дужности председника.

Урош Предић:
Павле Трифунац

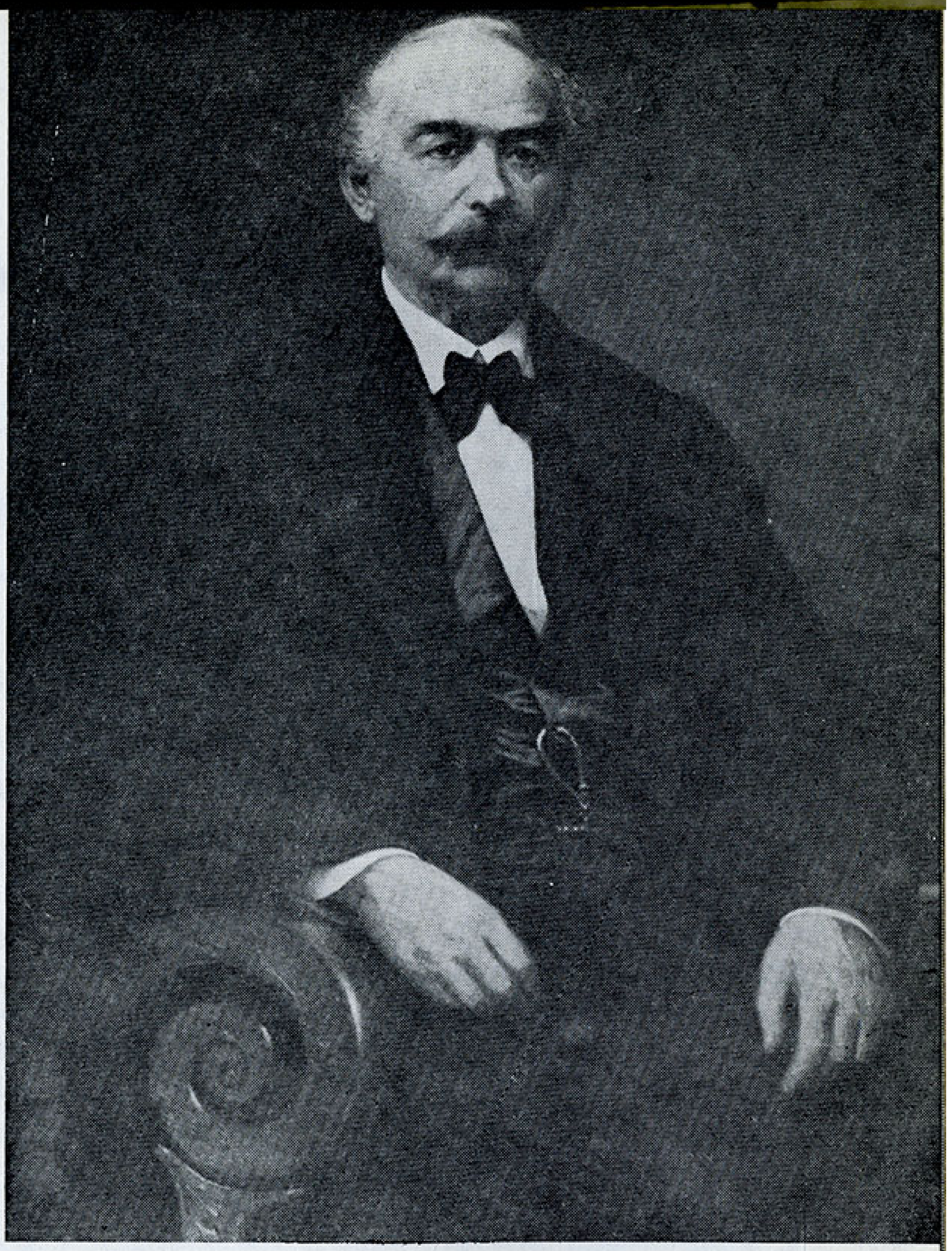
Отишавши из Пеште Трифунац као да је заборавио на Матицу српску, јер је на седници од 21. марта (2. априла) 1863. констатовано да на своју обвезницу пуних петнаест година није плаћао прописану камату, па је морао бити опомењут.

Иако је за живота био истакнута личност, о њему, на жалост, за сада других биографских података нисмо могли наћи.

ПАВЛЕ КОЈИЋ

Био је дуго година почасни и редовни члан Матице српске, такође и дуго година и њен председник. Рођен је у Ст. Врбасу око 1800. год., гимназију је похађао у Новом Саду, а већ 1824. год. је заклети адвокат у Будиму. За почасног члана Матице предложио га је тадашњи председник Платон Атанацковић, на седници од 24. новембра 1842. год. Одмах по избору приложио је фонду Матице српске 12 дуката. Од тада је један од најревноснијих Матичиних чланова, па ће 1845—46. замењивати пуних шест месеци болесног председника Павла Трифунца. Од год. 1849. је „заступни председатељ", пошто се председник Трифунац захвалио на овој части. Ово звање у Матици је носио пуне четири године, све до 9. (21) августа 1853, када је изабран за председника.

Којић је наследио доста замршене односе у вези са Текелијином оставштином и добрим делом је и његова лична заслуга што су све парнице најзад окончане и што

Мор Адлер:
Павле Којић

је Текелијино заведеније 1856. године дошло у посед свих Текелијиних непокретних добара. И касније се лично залагао да се овим добрима најекономичније рукује.

После угушења мађарске револуције 1848—49. год. настојао је да се обнови живот и активност Матице српске, али је веома брзо увидео да она у Пешти не може напредовати. Већ на скупштини на којој је изабран за председника расправљало се о пресељењу Матице из Пеште, и од тада ће ово питање бити стално на дневном реду. За цело то време Матичина књижевна активност ослања се на књижевне раднике у Новом Саду и у Матицу се уписује све већи број чланова из Новог Сада. Величанствена Текелијина прослава 1861. год. у Новом Саду била је видан знак да је Матици место тамо и да само од одобрења власти зависи када ће се она преселити. То се догодило у мају 1864. и Павле Којић је последњи пут председавао Матичиној скупштини у Новом Саду 30. априла (12. маја) 1864. год. Тада је за председника поново изабран Платон Атанацковић, а Павлу Којићу је поверена дужност „врховног надзиратеља" Текелијиног заведеније у Пешти, што је значило да он тамо представља Матичин Управни одбор. Истовремено, поверена му је и брига о фундацији Павла Јовановића. Бригу над Текелијанумом водио је све до 1878. године, када је ова Текелијина фундација одузета од Матице српске.

Павле Којић је умро 14. (26) децембра

Аксентије Мародић:
Стеван Брановачки

1879. год. Био је тридесет шест година члан Матице српске, а пуне три деценије био је њен истакнути функционер, било као „заступни председатељ", било као њен редовни председник, било као врховни надзорник над стипендијским задужбинама Матичиним у Пешти.

СТЕВАН БРАНОВАЧКИ

Брановачки је био адвокат, политички и јавни радник. Рођен је у Сенти 1. јуна 1804. год., гимназију је учио у Суботици, Баји и Сегедину, права у Пожуну (Братислави). После положеног адвокатског испита (1828) био је адвокат у Сенти, а од 1848. је у управној служби у којој је брзо напредовао: био је члан а потом и потпредседник Обласног суда у Новом Саду. Год. 1861. напушта државну службу и улази у јавни живот као сарадник Светозара Милетића. Исте године је изабран и у државни сабор у Пешти.

Пошто је Милетић 1868. год. по други пут суспендован, за градоначелника Новог Сада је 1869. изабран Стеван Брановачки. На томе положају покушао је да убрза развој града, али су се његова настојања свела углавном на подизање зграде у Николајевској порти за средишњу српску народну школу. Умерен и одмерен у свему, Брановачки је уживао велики углед у срп-

Аксентије Максимић:
Јован Суботић

ском народу, те је 1872. и 1875. биран за посланика на народном сабору у Карловцима.

Год. 1861, када је напустио државну службу, показао је велику ревност и у културним акцијама свога града. Тада учествује у оснивању Друштва за српско народно позориште и постаје његов први председник (1861—1868) и уписује се за члана Матице српске. Год. 1864. изабран је у Управни одбор Матице, а 1872. је једногласно изабран за њеног председника. Био је на челу Матице у најтеже дане у њеној историји, када су пештанске власти настојале да збришу културне тековине немађарских народа у Угарској. На овоме положају остао је до смрти, 8. (20) фебруара 1880. год. „Честиту старину", како су га називали, народ је ожалио „као ваљда никог пре ни после". Ожалио га је и народни трибун Светозар Милетић топлим некрологом, и Милетићев бард Змај пригодним стиховима.

ЈОВАН СУБОТИЋ

Јован Суботић је познати књижевник, адвокат и јавни радник. Рођен је 30. јануара 1817. год. у Добринцима, у Срему, гимназију је похађао у Срем. Карловцима и Сегедину, универзитет у Пешти. Пошто је 1840. добио докторат правних наука, постао је следеће године адвокат у Пешти.

Још пре завршетка студија приближио се Теодору Павловићу и већ 1837. год. Матица српска му издаје књигу песама под насловом *Лира*, а идуће године је, уз материјалну помоћ Павловића, издао спев *Потопљена Пешта*, који је посветио своме ментору. Чим је завршио студије Павловић га је предложио за почасног члана Матице српске; примљен је на седници 13. маја 1840. год., заједно са Платоном Атанацковићем, Павлом Беријем, Јованом Пачићем и Петром Демелићем од Пањове.

Год. 1842. постао је уредник *Летописа*, начинивши од њега модерну књижевну ревију онога времена. Уређивао га је до 1847. год., а потом поново од 1850. до 1853. Учествовао је активно у покрету 1848—9. год. После пропасти мађарске револуције живео је неко време у Бечу, а 1853. је прешао у Нови Сад, где је отворио адвокатску канцеларију. Од 1861. веома активно учествује у политичком животу Војводине и Хрватске и добија угледне положаје: 1861. је изабран за првог поджупана сремске жупаније и за посланика на Благовештенском сабору; 1862. именован је за већника Стола седморице у Загребу; 1865. је изабран у Хрватски сабор и постаје његов потпредседник итд. Год. 1868. се поново сели у Нови Сад, и исте године буде изабран за председника Матице српске. За његово време купљена је зграда за Матицу српску и његовом заслугом су уведене светосавске беседе којима је одредио овакав програм: „да се имена свију оних чланова народа нашега са признањем и уважењем спомену, који су народу свом такове жртве принели, којима се народу у животу његовом знаменитија потпора пружа и темељи..."

После четири године (1872) изјавио је да се више не може примити ове дужности, а већ 1874. год. сели из Новог Сада у Осијек.

Јован Суботић је оставио позитивне трагове у свим видовима своје делатности: у политичком раду учвршћивао је темеље братства српског и хрватског народа; у књижевности потпомогао је Вукову активност у популарисању народне поезије и радио на модернизацији књижевног језика и песничког израза; у Матици српској учинио је много да она тежиште свога рада постави на остваривању књижевних задатака, ради којих је и основана.

Суботић је умро 16. (28) јануара 1886. год. у Земуну.

СТЕВАН ПАВЛОВИЋ

Адвокат, јавни радник, писац, председник Матице српске, Павловић је рођен у Новом Саду 1. (13) марта 1829. год., ту је учио и гимназију од 1841. до 1845. год., када је, заједно са Јованом Јовановићем, отишао у Халаш да учи мађарски. Тамо га је затекла револуција и, пролазећи кроз многе тешкоће, успео је да се пробије до Јелачићеве војске. С мајком удовицом пребегао је у Београд, где је 1849—50. учио „мудрословне науке" у београдском Лицеју, а потом, од 1853. до 1857. год., студира права у Бечу. Једно време је, због сиромаштва, морао прекинути школовање па је радио у Медаковићевој штампарији. Год. 1856. положио је судски, а 1858. административни државни испит и исте године добио место аускултанта код земаљског суда у Бечу. Од 1860. год. посветио се адвокатури, и 1861. улази у адвокатску канцеларију Јована Суботића.

Чим је дошао у Нови Сад, ступио је у јавни живот на страни Милетића и у првом броју *Српског дневника* пише чланак *Искрена реч*. Двадесет година је сарађивао с Милетићем и неко време уређивао је његову *Заставу*. Био је биран за посланика на пештанском сабору и на српским народним конгресима у Карловцима.

За члана Матице српске Павловић се уписао после њеног пресељења у Нови Сад (1864). Тада је већ био познат и као књижевни радник: већ 1854. год. у Загребу му је изашао превод Тацитовог *Агриколе*, награђен од Друштва за повјестницу и старине јужнославенске, а потом пише у *Летопису* о Вуку, Сими Милутиновићу, Јаши Игњатовићу. Матица српска му је 1882. год. наградила превод Пикоа *Срби у Угарској* и спис *Песничка вештина*. Започео је, али није довршио дело *Преглед повесница словенских књижевности*.

Павловић је у своје време био цењен као писац, и као такав је дуго година председавао Књижевном одељењу Матице српске, у којој је једно време имао и посао фискала (1867—1873). Год. 1880. је изабран за председника Матице, али је већ

Стеван Павловић

1881. ову дужност уступио Борђу Натошевићу.

Када је почело раслојавање Милетићеве Народне странке, Павловић се већ на самом почетку (1881) нашао на страни одметника од Милетића. Год. 1885. покренуо је лист *Наше доба* у коме је заступао владин програм „а у многом са повлађивањем српској клерикалној странци". Змај, до краја борац за Милетићев програм, назива овај лист „Вражје доба".

Павловић је умро 24. јануара (6. фебруара) 1908. у Новом Саду, у великом сиромаштву, скоро заборављен. Под старост Матица српска му је давала помоћ из задужбине Атанасија Гереског, намењене „остарелим, сиромашним и заслужним књижевницима".

БОРЂЕ НАТОШЕВИЋ

Лекар и просветни радник, Натошевић се родио 19. јула 1821. год. у Сланкамену, гимназију учио у Карловцима и Сегедину, а 1840. почео да студира права у Еперјешу (Прешову) да би већ идуће године прешао на медицину у Пешти. Студије је довршио у Бечу и 1850. год. је промовисан за доктора медицине. После завршетка студија дошао је у Нови Сад за лекара, али се одао педагошком раду. Год. 1853. постао је професор и потом директор Новосадске гимназије; 1857. је постављен за надзорника српских школа у Аустрији, а када је укинута Српска војводина постао је у Будиму школски саветник. После нагодбе (1867) отишао је у Београд, али се тамо није мо-

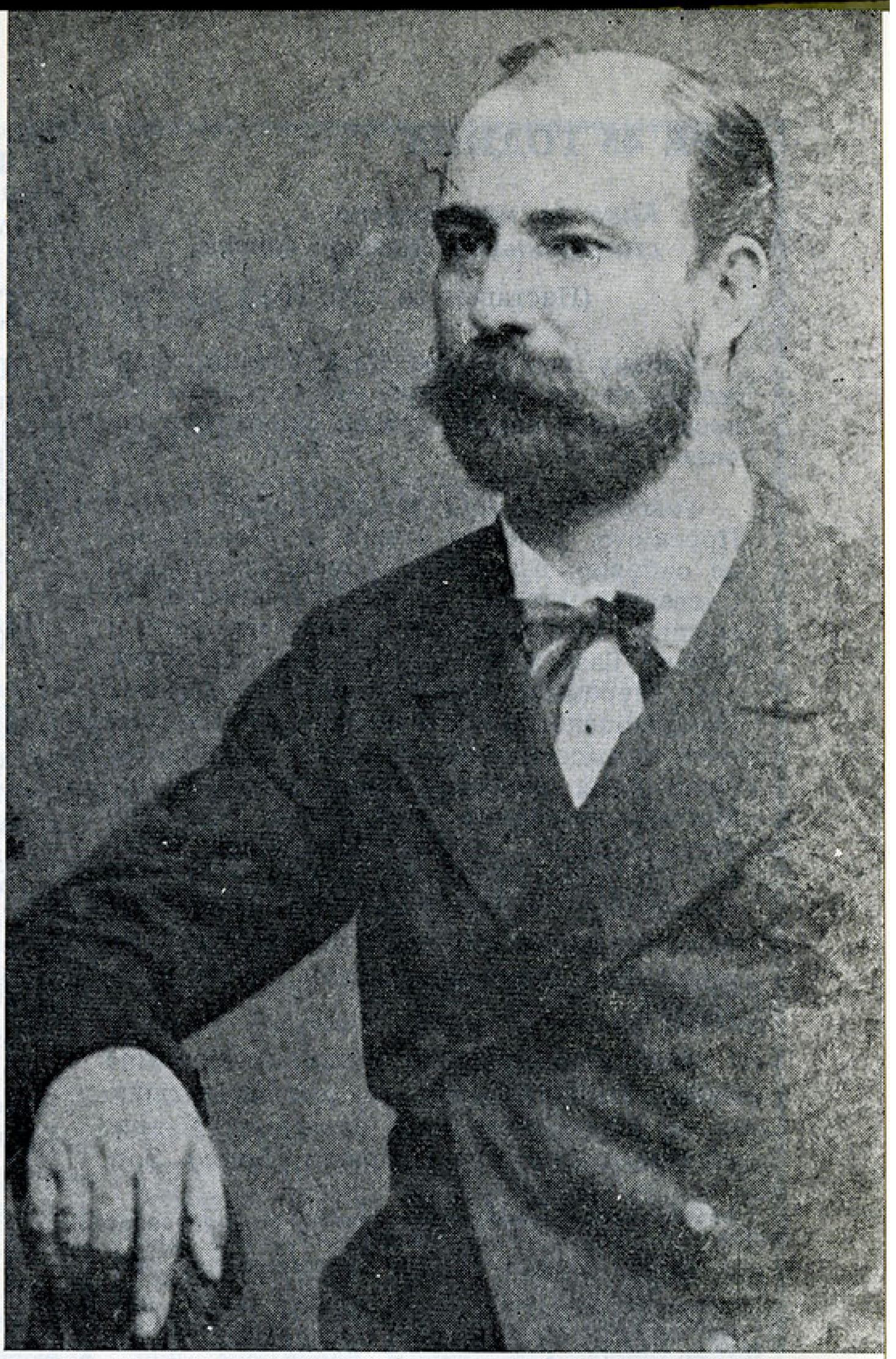

Ц. Север:
Борђе Натошевић

гао дуго задржати: после убиства кнеза Михаила (1868) вратио се у Нови Сад као практичан лекар.

Натошевић је још као медицинар у Бечу размишљао о реформи целокупног српског народног живота. Прихвативши Песталоцијеве педагошке идеје, он је покушавао да их спроведе гдегод је радио или имао утицаја. Реформисао је гимназију и школску наставу, покренуо је први педагошки лист у Срба — *Школски лист*, издавао је *Годишњак* за 1867. и 1868. годину и веома много сарађивао на *Омладинском календару* и *Орлу* Ст. В. Поповића. Матица српска му је наградила студију *Зашто наш народ у Аустрији пропада* и *Одабране басне.*

Матица српска је изабрала Натошевића за свога почасног члана год. 1861. и од тада је он у њој веома активан: долази на седнице одбора, прима на рецензију рукописе, са Јованом Јовановићем (Змајем) уводи гимнастику у Текелијануму. Био је један од првих чланова Књижевног одељења Матице српске, а од 1881. биран је до смрти за Матичиног председника. Као председник предложио је 1882. год. да Матица покрене „књижице за народ у величини од највише два штампана табака". Овај предлог је прихваћен и Књижевно одељење је изабрало одбор да изради програм. У међувремену је Матица добила једну нову задужбину: Петар Коњевић је оставио друштву 30.000 форинти у књижевне

Др Лаза Станојевић

сврхе, те је тиме била обезбеђена и материјална основа за овај подухват. Тако је 1884. године, под председништвом Натошевића, одлучено да се покрене библиотека под називом *Књиге за народ*. Прве књиге су се појавиле 1885. год. и излазиле су више деценија.

Натошевић је умро на дужности, у Карловцу, 17. јула 1887. године.

ЛАЗА СТАНОЈЕВИЋ

По струци лекар, Станојевић је био истакнути јавни радник у Новом Саду. Иако потиче из старе новосадске породице, није се родио у Новом Саду него у Свилошу (11. новембра 1834. год.), где му се отац налазио са службом као геометар на имању Одескалских. Гимназију је завршио у Темишвару 1860, а медицинске науке у Бечу 1866. год. Једно време је био лекар у Иригу и Руми, а 1870. год. је дошао у Нови Сад где је остао до 1905. год. Познат по својој, тада популарној, песми „Бојак бију Херцеговци", Станојевић је веома брзо постао цењена личност у граду својих предака, па је биран за председника Друштва за српско народно позориште, српске црквене општине, Српске читаонице, Певачког друштва, а једно време је био и управитељ српских народних основних школа у Новом Саду.

ПРЕ 45 ГОДИНА

Како је прослављена
стогодишњица Матице српске

(Наставак са стр. 80.)

Уводну реч је дао Васа Стајић, задржавајући се углавном на образложењу предложеног нацрта устава Просветног савеза.

Говорили су још: Васиљ Грбић, у име Просвјете; Велибор Јонић, у име Народне одбране, Драгутин Лончар, председник Словенске матице; Брана Иванишевић, заступник Југословенске матице из Сплита; Алберт Базала, председник Матице хрватске; Јеремија Живановић, председник Професорског друштва; Расто Пустослемшек, председник Водникове дружбе; др Иван Баја, професор универзитета, Рајко Мићић, изасланик Београдске општине; Фран Котник, делегат Мохоријеве дружбе; Стојадин Павловић, делегат Народне скупштине; др Јосип Андрић, представник Друштва хрватских књижевника св. Јеронима; Вук Врховац, делегат Савеза трезвењака.

Једини закључак је био да се формира одбор који ће израдити основе за ново поље рада Савеза који се желео. У припремни одбор су изабрани: Винко Зор, Расто Пустослемшек, др Алберт Базала, др Фран Јелачић, др Јосип Андрић, Фран Иванишевић, Васа Стајић, Васиљ Грбић, Владимир Боровић, Тихомир Борђевић.

9.

Првог дана била је организована свечана поворка „Сокола“ кроз Нови Сад. Увече је, у част Матичиних гостију, у Народном позоришту, одржана свечана представа. Изведени су: V чин „Пере Сегединца“, II чин „Коштане“ и II певање „Смрти мајке Југовића“.

10.

Свечана академија поводом Матичиног јубилеја одржана је првог дана, пре подне, у Народном позоришту. Чланове и госте поздравио је председник Радивоје Врховац, а слављеницу су поздравили: Коста Кумануди, министар просвете; Јан Шеба, чехословачки посланик; др Никола Радојчић, др Чедомир Митровић, ректор Универзитета у Београду, др Јован Радонић, др Владимир Варићак, проректор Свеучилишта у Загребу, др Мирко Косић, др Мита Костић, др Иван Баја, др Алберт Базала, др Драгутин Лончар, др Владимир Боровић, др Коста Крсмановић, Хамид Кукић, Хасан Ребац, др Тихомир Борђевић и др.

11.

Банкет је приређен после свечане академије, у 13 часова, у хотелу „Краљица Марија“. Поздраве и добре жеље слављеници изразили су: Светозар Станковић, министар пољопривреде, Бранко Борота, Милан Матић, Иринеј Бирић, Дака Поповић, Васа Стајић, Стеван Бирић и др.

12.

У згради мушке гимназије истог дана свечано је откривена спомен-плоча Павелу Јосифу Шафарику.

Увече је, у хотелу „Слобода“, приређен концерт новосадских певачких друштава. Учествовали су: Аница Савић-Ребац, Занатлијско певачко друштво, Женско музичко удружење, мешовити хор Музичког друштва, оркестар „Друштва пријатеља музике“ и др.

После смрти Борђа Натошевића 1887. год., Матица српска је нашла да је најдостојнији да буде њен председник др Лаза Станојевић, али он је на томе положају остао свега четири месеца, јер пештанске власти његов избор нису потврдиле. То је једини непотврђени председник у историји Матице српске. По једном мишљењу (В. Стајић) Станојевић је изабран „са задатком да у Матици направи реда. Али је чиновништво Матице, по својој прилици преко секретара А. Хаџића, успело да мађарска влада Станојевићев избор не потврди“. По другом (Д. Поповић његов избор је поништен с мотивацијом да је „великосрпски агитатор“, што је без сумње тачније, јер је познато да у ово време пада покушај гушења националног покрета немађарских народа у Угарској.

Станојевић је умро у Београду 30. октобра 1915. године.

Живан Милисављац

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ 1825 - 1972. НАШ НАЈСТАРИЈИ КЊИЖЕВНИ ЧАСОПИС

У ДУГОЈ ИСТОРИЈИ *ЛЕТОПИСА* ЊЕГОВИ УРЕДНИЦИ СУ БИЛИ:

Георгије Магарашевић, Јован Хаџић, Павле Стаматовић, Теодор Павловић, Јован Суботић, Сима Филиповић, Јаков Игњатовић, Субота Младеновић, Јован Ђорђевић, Антоније Хаџић, Јован Бошковић, Милан Савић, Тихомир Остојић, Васа Стајић, Каменко Суботић, Марко Малетин, Стеван Ћирић, Светислав Баница, Радивоје Врховац, Тодор Манојловић, Жарко Васиљевић, Никола Милутиновић, Живан Милисавац, Младен Лесковац, Бошко Петровић.

ТОКОМ 148 ГОДИНА, у *Летопису* су сарађивале хиљаде наших писаца, међу осталима и:

Иво Андрић, Матија Бан, Антун Барац, Нико Бартуловић, Александар Белић, Ото Бихаљи Мерин, Десимир Благојевић, Милан Богдановић, Милован Видаковић, Јосип Видмар, Станислав Винавер, Станко Враз, Велибор Глигорић, Јован Грчић, Оскар Давичо, Бура Даничић, Владан Десница, Раде Драинац, Јован Дучић, Милош Н. Ђурић, Јаков Игњатовић, Бура Јакшић, Милета Јакшић, Јован Јовановић Змај, Владислав Ст. Каћански, Милан Кашанин, Славко Колар, Лаза Костић, Ерих Кош, Густав Крклец, Скендер Куленовић, Лазар Лазаревић, Младен Лесковац, Десанка Максимовић, Тодор Манојловић, др Сретен Марић, Слободан Марковић, Паја Марковић Адамов, Симо Матавуљ, Душан Матић, Маријан Матковић, Антун Густав Матош, Момчило Миланков, Сима Милутиновић Сарајлија, Борислав Михајловић, Драгослав Михаиловић, Ранко Младеновић, Лукијан Мушицки, Момчило Настасијевић, Љубомир Недић, Љубомир П. Ненадовић, Стојан Новаковић, Миодраг Павловић, Бошко Петровић, Велько Петровић, Растко Петровић, Петар Петровић Његош, Богдан Поповић, Јован Поповић, Јован Ст. Поповић, Милорад Поповић Шапчанин, Петар Прерадовић, Никола Радојчић, др Светозар Радојчић, Стеван Раичковић, Ђорђе Рајковић, Марко Ристић, Аница Савић Ребац, Исак Самоковлија, Исидора Секулић, Камил Сијарић, Јован Скерлић, Перо Слијепчевић, Стеван Сремац, Борисав Станковић, Светислав Стефановић, Јован Суботић, Сава Текелија, Иво Ћипико, Бранко Ћопић, Владимир Ћоровић, Бранимир Ћосић, Милан Ћурчин, Тин Ујевић, Милутин М. Ускоковић, Ели Финци, Хамза Хумо, Марко Цар, Јован Цвијић, Добриша Цесарић, Август Цесарец, Анте Цетинео, Милош Црњански, Родољуб Чолаковић, Алекса Шантић, Петар Шегедин.

Ако желите да и Ви уђете у стару и велику породицу читалаца *Летописа*, пошаљите са било које поште своју претплату [50 дин., чланови Матице српске 40 дин., за иностранство 100 дин. годишње] на чековни рачун НБ у Новом Саду број 657-1-257, уз назнаку „За Летопис".

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН

Чланови Уређивачког одбора: Живојин Бошков, Живан Милисавац, др Бошко Новаковић и др Драгиша Живковић. — Главни уредник: Живан Милисавац

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН

први је лексикон југословенских књижевника који обухвата целокупну литературу југословенских народа и народности, од најстаријих времена до данас.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН

садржи обавештења о близу 1600 писаца и 170 књижевних часописа и о више од стотине књижевно-теоријских појмова.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН

даје критички суд о писцима Југославије, о књижевним часописима и књижевним и књижевно-историјским појавама.

ЈУГОСЛОВЕНСКИ КЊИЖЕВНИ ЛЕКСИКОН

у великој ће мери надокнадити оно што би требало да нам пружи савремена историја књижевности, које још увек немамо.

ОВАЈ НЕОПХОДНИ ПРИРУЧНИК

штампан је на финој бездрвној хартији латиницом, у формату 245 × 165 мм, на 600 страна, у платненом повезу са златотиском.

Књижарска цена: 180 динара.

Чл. 3

ЦИЉЕВИ МАТИЦЕ СРПСКЕ су: неговање и развијање науке, књижевности, уметности и културе уопште и популарисање културних тековина, као основних потреба социјалистичког друштва.

Чл. 4

У остваривању својих циљева Матица српска обавља ове задатке:

— изучава књижевност и књижевну и културну историју и помаже развој савремене књижевности;

— изучава ликовне уметности и помаже њихов развој;

— организује и обавља научно проучавање, нарочито Војводине, у другим гранама културног живота;

— сарађује са друштвима, установама и појединим научним и културним радницима у земљи и иностранству;

— издаје „Летопис Матице српске", зборнике научних радова, друге публикације и дела из области науке, књижевности и уметности;

— оснива културне и уметничке установе и предузећа.

(Из Статута МС)